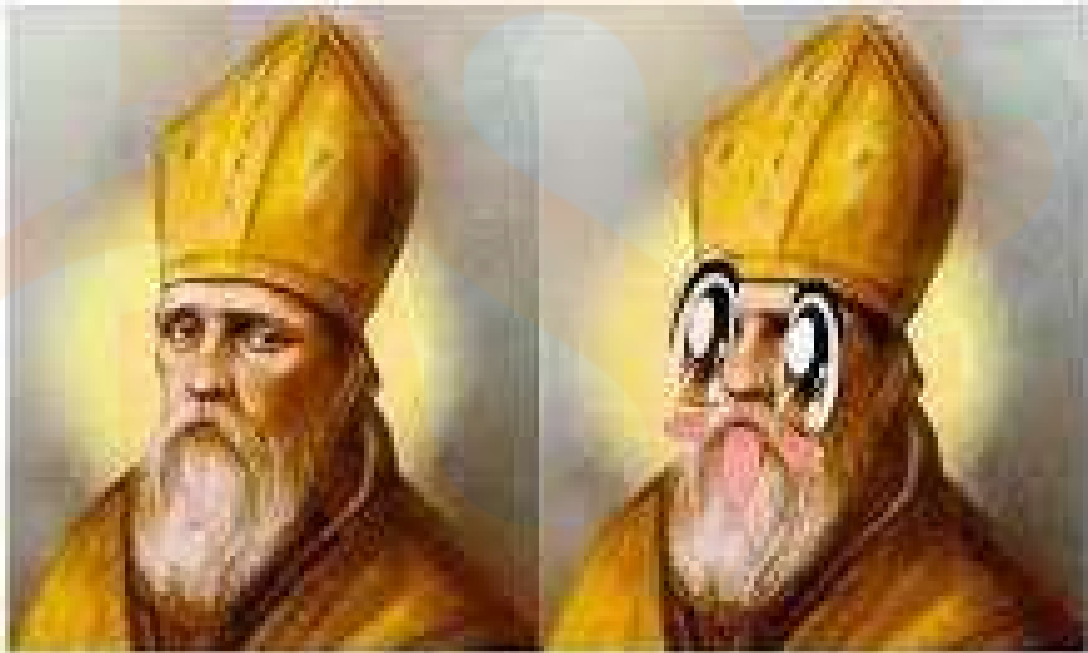

DOSSIER DE FILOSOFIA (SEGON DE BATXILLERAT)

SAN AGUSTIN // AGUSTIN-SAN

AURA GAMERO PLAJA

ÍNDEX

PLATÓ	3
DESCARTES	13
EMPIRISME	23
JOHN LOCKE: Liberalisme	27
DAVID HUME	33
KANT	44
UTILITARISME	54
J.S. MILL	56
NIETZSCHE (1844-1900)	63

PLATÓ

Un gran filòsof és aquell que fa un tall a la història de la filosofia, com ara, Plató. Es pot estar d'acord o no amb la doctrina de Plató, però és imprescindible per filosofar, no es pot obviar. El seu nom real era Aristocles, Plató era un sobrenom posat pel seu professor de gimnàstica. La seva escola es deia l'acadèmia, mot que s'empra actualment, i tenia una advertència que deia: que no entri aquí el que no sàpiga geometria (matemàtiques).

Introducció a Plató

Sòcrates, el mestre de Plató, va assenyalar les condicions que havia de tenir el coneixement humà per ser científic: ha de ser universal i necessari. També va reivindicar, contràriament als sofistes, la possibilitat de conèixer aquestes característiques.

La filosofia de Plató, comença preguntant-se com són possibles per l'home aquests coneixements. Si l'home posseeix uns coneixements que són universals i necessaris, la realitat ha de ser universal i necessària, ja que si no, el coneixement científic seria absurd al no tenir un objecte que li correspongués.

Davant d'aquesta posició teòrica, l'experiència ens diu que les coses de la naturalesa, del món en el qual vivim, són totes elles concretes, canviant i **contingents**. Per això, Plató pensa que a part d'aquest món sensible, compost per objectes particulars i contingents, ha d'existir un altre món en què els objectes són necessaris i universals i al que accedim només mitjançant la raó: el món de les idees.

Influències de Plató

Les seves quatre grans influències van ser Sòcrates, Heràclit, Parmènides i els Pitagòrics.

Sòcrates li transmet la preocupació pels problemes morals i polítics. Adapta el mètode socràtic a les seves necessitats i objectius, passa de ser un mètode primordialment oral a també ser escrit (mitjançant diàlegs). Adapta l'intel·lectualisme moral a les seves preocupacions eticopolítiques, amb la finalitat d'aconseguir una societat més justa. Tal com la maièutica socràtica pressuposa la presència d'idees innates a l'ànima, la teoria platònica també.

Finalment, tot i no ser directament una influència, Plató desconfia de la democràcia a causa de la mort de Sòcrates.

Del pensament d'Heràclit n'agafa el *panta rei*, ja que pensa que el món dels sentits és un món de canvi constant.

De Parmènides adopta la via de l'opinió (sentits) i la via de la veritat (raó). Adapta les característiques de l'ésser al món de les idees.

Dels Pitagòrics n'agafa la importància dels números i les matemàtiques, la creença en la preexistència, la immortalitat i la transmigració de l'ànima, i l'arrogància política (es creien tan superiors intel·lectualment que pensaven que havien de governar).

Coneixements esotèrics i exotèrics

Per una banda, els coneixements esotèrics són aquelles doctrines o ensenyaments que només s'ensenyen als membres d'una escola o secta.

Per altra banda, els exotèrics són aquells pensats per sortir fora de l'escola, ser compartits i utilitzats a nivell social.

Tots els llibres que escriu Plató estan escrits en clau exotèrica, els seus llibres eren escrits per gent que no tenia coneixements filosòfics, no se sap si era el mateix que explicava als seus alumnes dins l'acadèmia.

Teoria del coneixement

Dualisme ontològic (què conèixer)

La teoria de les idees reuneix, d'una banda, la concepció de Parmènides segons la qual l'autèntica realitat és eterna i inamovible, i de l'altra l'afirmació d'Heràclit sobre el perpetu fluir de les coses. A més a més, també presenta una alternativa al relativisme o a l'escepticisme sofista. Amb aquesta teoria presenta el món intel·ligible i el món sensible.

A vegades aquesta teoria és referida com a teoria dels dos mons, tot el que hi ha en el món sensible és una còpia imperfecta del món de les idees (món intel·ligible). Els sentits ens permeten conèixer el món sensible, la raó ens permet conèixer el món intel·ligible.

Quan observem el món que ens envolta (sensible), constatem un món com el que va descriure Heràclit: veiem temporalitat, coses que canvien i flueixen constantment, que no perduren.

Però, i si mirem amb els ulls de la ment (raó)? Mirar amb els ulls de la ment (raó) és conèixer els models, les formes i l'essència de les coses, allò que tenen en comú tots els objectes del mateix tipus; captar la seva idea.

Les idees són entitats immaterials, absolutes, immutables, perfectes, eternes, universals i independents del món físic. No tenen contingut. El món de les idees no té ni espai ni temps. No és contradictori que hi hagi més d'una idea perquè al món intel·ligible no hi ha espai ni temps (els números no ocupen espai ni temps, els valors tampoc...) Les idees són un coneixement que l'ànima ja té, es recorden (reminiscència).

Només es poden conèixer mitjançant el pensament. Les idees platòniques no ens pertanyen, existeixen independentment dels humans, no han de ser pensades per existir.

El món sensible és tot el que ens envolta: casa nostra, l'arbre que hem plantat o la tristesa per un comiat. Són objectes canviants i contingents. La casa es pot ensorrar, l'arbre es pot marcir, la tristesa es pot esvaïr... Tota la realitat (món sensible) intenta copiar el món de les idees. S'hi troben els objectes que ocupen espai i temps.

Però tot el que es troba en el món sensible només són còpies o imitacions de la vertadera realitat (món intel·ligible).

Hi ha una relació entre les coses i les idees. Quina relació hi ha entre la idea i la seva cosa corresponent, entre la idea de bellesa i una bella flor? Una flor és bella precisament perquè participa de la idea de bellesa, té alguna cosa de la idea. La idea és un model que la cosa particular imita o copia. Una flor en la mesura que està més a prop de la idea de flor serà més maca que la que més lluny s'hi troba. De la mateixa manera, no existeix la idea de mal sinó l'absència de la idea de bé. L'essència d'una cosa és la seva participació en la idea.

Dualisme epistemològic (com conèixer)

Hi ha 2 formes de conèixer, mitjançant els sentits (opinió, *doxa*) i la raó (coneixement, *episteme*) (influència de Parmènides, però en aquest cas els sentits si capten part de la realitat).

L'opinió (*doxa*) és el coneixement propi del món de les coses canviants, del món sensible. Es basa en l'experiència o sensibilitat i per això, segons Plató, no constitueix coneixement autèntic, només constitueix creença.

El coneixement (*episteme*) és el saber autèntic, perquè és coneixement racional del món ideal o intel·ligible. Com que les idees són realitats universals, eternes, perfectes i incorruptibles, es converteixen, també, en objectes de coneixement universal i segur. Tot i això, es tracta d'un tipus de coneixement que només posseeixen els més savis.

Línia dividida

Tota la realitat és un continu i a la part més baixa de la realitat hi ha el món sensible i a la part més alta el món intel·ligible. Plató utilitza la línia partida en segments per explicar els diversos nivells de coneixement. Així mateix, a aquests els corresponen diversos nivells de realitat.

Plató els hi atribueix als objectes resultants una via de coneixement diferent. Respecte a les imatges, que són ombres de les coses, només podem tenir suposicions o conjetures. A les coses, que són còpies o aparences de la realitat vertadera, creences.

Pel que fa als objectes matemàtics, la nostra via de coneixement és el pensament raonat o raó discursiva. L'eina de coneixement més alt, el de les idees, és la intel·ligència pura o raó intuïtiva.

El Demiürg

Amb el mite del Demiürg, Plató explica la relació existent entre el món sensible i el de les idees.

El mite narra que en l'origen hi havia el món de les idees, l'espai, el demiürg i la matèria sense forma. Aquesta matèria desordenada, com que posseïa per natura una tendència al canvi perpetu i atzarós, era imperfecta. Segons el mite, el demiürg va prendre el món de les idees com a model per treballar amb aquesta matèria caòtica igual que un escultor i introduir-hi l'ordre i l'harmonia pròpies del món intel·ligible. Però el demiürg és una divinitat ordenadora, no creadora. En la mesura que intenta reproduir el món de les idees, no copia les idees tal com són, fa còpies imperfectes. Copia les idees perfectes del món intel·ligible i les copia de manera imperfecta al món sensible.

Amb aquest mite, Plató vol explicar que el nostre món (sensible) no és altra cosa que una còpia imperfecta del món de les idees, una imitació efectuada pel demiürg.

El mite de la caverna

El mite de la caverna és la història d'uns homes que han estat lligats tota la seva vida mirant unes ombres i per tant donant per fet que aquestes són la realitat fins que, un dia, un d'ells s'allibera i veu que no és així i coneix la veritable realitat. És una al·legoria a la teoria de les idees. El Sol en aquesta al·legoria representa el màxim bé i coneixement.

Plató narra en aquest mite el camí dolorós i escarpat del coneixement. L'home, encadenat a l'interior fosc de la caverna simbolitza la condició humana inicial. El món de l'interior de la caverna és l'àmbit de les coses. El camí de sortida representa el procés de coneixement. D'aquesta manera, els dos mons que representa el mite es corresponen amb els dos mons de la metafísica de Plató, el de les idees i el de les coses, i el camí ardu i abrupte de sortida representa el difícil accés al coneixement. Així s'entrellaça la teoria platònica de les idees amb la del coneixement.

Dualisme ment-cos (antropològic)

Teoria filosòfica que afirma que l'ésser humà està compost per matèria i esperit.

Agafa aquesta teoria dels Pitagòrics. El dualisme antropològic identifica l'ànima com allò que coneix i que reencarna, i el cos, com a la presó de l'ànima. El cos és normal i es degrada (món sensible) i l'ànima, immortal i que reneix moltes vegades, s'hi troba atrapada.

Un dels motius pels quals Plató justifica que l'ànima és anterior al cos és la reminiscència o anamnesi. La reminiscència és el record que té l'ànima del món de les idees. Aprendre o conèixer no és res més que evocar i recordar les idees que l'ànima ja ha conegut.

Plató té un llibre titulat *Menó*, és un diàleg entre Sòcrates i l'esclau Menó. Menó mai ha tingut formació ni filosòfica ni matemàtica, per tant, no pot tenir cap coneixement d'aquests temes, llavors Sòcrates "aplica" el mètode socràtic a Menó. Només amb les preguntes de Sòcrates Menó aconsegueix descobrir el teorema de Pitàgores per si mateix, "s'il·lumina" i troba la veritat. Menó, tot i això, no ha conegut res de nou, ha reconegut una veritat que ja sabia.

Per tant, si Menó arriba a descobrir aquestes coses, és perquè la veritat ja hi era i ell simplement l'ha descobert.

El mite del carro alat

Plató l'utilitza com a metàfora / al·legoria per explicar l'estructura i el comportament de l'ànima.

El mite compara l'ànima amb un carro alat. L'auriga (racional) condueix un carro tirat per un parell de cavalls, un d'ells és blanc i bell i representa les tendències positives de l'home (irascible), l'altre és negre i lleig i en representa les negatives (concupiscible).

Hi ha la carrera de les ànimes, hi ha la dels déus, la dels humans i la dels animals. Les ànimes dels déus tenen els dos cavalls perfectament alineats i controlats, per tant, arriben ràpidament al món de les idees. Les ànimes dels animals tenen els cavalls tan descontrolats què abans de poder arribar al món de les idees cauen, per això no tenen llenguatge ni raó.

Els humans es troben en un punt mitjà, hi ha ànimes que hi aconseguen arribar i hi passen més temps, ànimes que hi arriben molt més tard... Com més estona ha passat l'ànima al món de les idees més qualitat té, hi haurà més capacitat per conduir la teva vida, per arribar a la veritat...

PART DEL CARRO	SIMBOLITZA	PART DE L'ÀNIMA
conductor	raó	racional
cavall 1 / blanc	tendències positives (noble, fidel, valuós...)	irascible
cavall 2 / negre	tendències negatives (viciós, necessitats bàsiques, plaers immeditats...)	concupiscible

Ètica: l'harmonia de l'ànima

Per Plató, la justícia amb un mateix (harmonia) depèn del fet que l'ànima estigui equilibrada. Perquè això passi les tres parts de l'ànima han de saber trobar la seva virtut i equilibri.

La virtut de la part concupiscible és la **temprança**, per aconseguir arribar a aquesta virtut s'ha de subordinar a la part irascible, que actua com a força de voluntat.

La virtut de la part irascible és la fortalesa, però la força de voluntat per si sola és cega, la part irascible s'ha de subordinar a la racional per saber destinar aquesta força.

Així, mitjançant la part racional, la fortalesa de la irascible pot portar a la temprança de la concupiscible. La virtut de la part racional és la saviesa, coneix el bé i és capaç de discernir entre el que és bo i el que és inconvenient.

Cada una de les tendències de l'ànima han de desenvolupar les seves virtuts, s'han de subordinar l'una a l'altra per aconseguir-ho. Aquesta harmonia és per aconseguir la felicitat. Un cop aquestes tres parts es troben equilibrades, es pot arribar a l'harmonia de l'ànima.

Política (relació de l'ètica amb la política)

La República és un diàleg entre Sòcrates i Glaucó, parlant intenten dissenyar la societat ideal. S'utilitza la teoria platònica per arribar a dissenyar una societat en què la gent pugui ser feliç i justa. L'Estat que dissenya Plató és ideal. Constitueix la societat justa i, per tant, el model que s'ha de seguir si es vol aconseguir el bé i la justícia de la societat i la felicitat dels seus membres.

Per aconseguir la felicitat (harmonia de l'ànima) s'ha de viure en una societat que ho permeti.

Si vols aconseguir una societat justa, la societat s'ha d'organitzar d'una manera harmoniosa i justa segons les tendències que predominen a l'ànima. En funció de les tendències anímiques tindrem un tipus o un altre d'ànima. La pròpia natura i el caràcter personal ens predisposen i ens fan especialment aptes per a un tipus de tendència.

Les persones més properes als plaers immediats (concupiscibles) són productors. Són els artesans, els fusters, els agricultors... És important que tinguin feina i poden tenir propietat privada, l'Estat els hi dona la finalitat de treballar i ser productius.

No exerceixen cap activitat política. Han d'oferir a la polis els recursos indispensables i suficients per a satisfer les necessitats bàsiques. El seu comportament ha d'estar caracteritzat per la tempra en la producció.

Les persones irascibles són els guardians. Són els encarregats de defensar l'Estat de les amenaces internes i externes que hi poden haver. Serien els policies, bombers, etc. Són persones amb condicions físiques superiors als altres dos, entenen què és l'honor i el volen defensar, són lleials.

L'Estat els ha de conduir perquè trobin el seu lloc en el món, perquè ells simplement s'enrolen als projectes, no els formen. És la classe que protegeix i defensa la ciutat tant de qualsevol enemic extern com de qualsevol conflicte intern; la seva valentia i excel·lència personal fan possible aquesta protecció.

Les persones racionals són els filòsofs. La seva virtut és la saviesa. Aquests són els que coneixen la idea de bé. No han de tenir propietat privada perquè no miren per ells mateixos, miren pel bé comú. Els savis han de governar mitjançant l'educació.

És l'única classe que exerceix el poder polític de prendre decisions. La constitueixen les persones sàvies, que han accedit al coneixement i a la contemplació de les idees, especialment les de justícia, ordre i Estat. És la classe dels governants filòsofs.

TENDÈNCIA DE L'ÀNIMA	CLASSE SOCIAL	FUNCIO
racional	governador	dirigir
irascible	militar / guardià	protegir
concupiscible	treballador / productor	proveir

Tranquil·lament pregunta d'examen

Un sofista pot estar d'acord amb les idees platòniques?

No, perquè per un sofista no existeix un criteri universal vàlid, això és el que creu el relativisme sofista.

Segons Plató, per què no és correcte el relativisme dels sofistes?

Perquè opinen des de la doxa, des dels sentits, no des de la raó. Tenen aquesta teoria perquè no han accedit al món de les idees.

Existeix la idea de mal com a entitat ontològica?

No, el mal és el que més s'allunya de la idea de bé. (O el que menys participa la idea de bé)

Com es relaciona el món sensible amb l'intel·ligible?

Plató no ho acaba d'explicar bé, però s'utilitza la figura mítica del Demiürg.

Com es relaciona la metafísica de Plató amb la decadència de la societat del moment?

Les còpies es van degradant, es fan còpies de les còpies i cada cop s'allunyen més de la idea.

Per què aixeca el dit Plató?

Perquè la realitat important, que és on està assenyalant, és el món de les idees.

L'ésser humà és immortal?

Depèn. Per Plató l'ànima és immortal però el cos no.

Pot una persona que no coneix el bé fer el bé?

Sí, però simplement no sabrà que l'està fent, succeeix per casualitat.

DEFINICIONS / CONCEPTES

contingent: que pot ser o no ser esdevenir-se o no esdevenir-se.

ontològic: relatiu o pertanyent a l'ontologia, és a dir, la branca de la filosofia metafísica que estudia la naturalesa de l'ésser pel que fa al ser, i busca determinant les categories fonamentals de l'existència i la realitat, així com la manera en què aquestes es relacionen entre si.

temprança: virtut que permet a l'individu controlar les passions, vicis i impulsos enfront de les seduccions dels desitjos, plaers o instints. La temprança requereix bon judici, prudència, discerniment, precaució i saviesa.

dualisme ontològic: què conèixer, món de les idees o intel·ligible i món sensible.

dualisme epistemològic: com conèixer, diferents nivells de coneixement, opinió i saber.

dualisme antropològic: teoria filosòfica que afirma que l'ésser humà està compost per matèria i esperit.

demiürg: divinitat ordenadora que en l'inici va copiar el món de les idees de manera imperfecta al sensible. Principi ordenador.

línia dividida: línia partida en segments per explicar els diversos nivells de coneixement. Així mateix, a aquests els corresponen diversos nivells de realitat.

idea: objecte ideal, realitat estable, que perdura. No està sotmesa ni al canvi, ni al moviment, ni al temps; i tampoc la podem situar en cap espai. Per això, les Idees són invariables, eternes i immutables. Existeixen al marge de la nostra existència, si nosaltres no existíssim o no les descobríssim, seguirien existint. Per aquesta raó Plató afirma que les Idees són veritats necessàries, absolutes, no poden no ésser. Les Idees són transcendents, són més reals que les coses sensibles. N'hi ha de diversos tipus: les idees de coses, idees matemàtiques, idees de valors i la Idea de Bé (la més important de totes). Com que són pures no hi pot haver idees de coses innobles (com per exemple la brutícia o els vicis).

idea de bé: Idea suprema, la mare de tota la resta d'idees. Plató no especifica el significat complet de la Idea de Bé. La Idea de Bé no es pot explicar posant exemples pràctics, no és un descobriment que fa el filòsof i que pugui compartir amb tot el món. Ens diu que és un coneixement privilegiat, fruit de molts anys d'estudi i, en conseqüència no es pot resumir en poques paraules. Però sí que ens donarà algunes pistes: sabem que el Bé fa referència al bé de la polis i això significa que el Bé comú sempre estarà per sobre del bé particular.

cosa: objecte del món sensible, sotmès al canvi, al moviment i al temps. Les coses per Plató són còpies, imitacions, i existeixen perquè participen de les idees. Sense idees no hi ha coses, tenen una relació de dependència unidireccional.

Món Intel·ligible: és on Plató situa les Idees. És un món incorpori, immaterial, perquè no està situat a cap espai, no està sotmès al temps i tampoc es veurà afectat pel canvi. El Món Intel·ligible és, per tant, superior al Món Sensible.

Món Sensible: està situat en l'espai, hi experimentem el pas del temps i està sotmès al canvi i al moviment. Totes les coses que puguem conèixer són materials i no són eternes perquè encara que algunes durin més que d'altres, totes acabaran per desaparèixer.

Jora: el lloc, l'espai, el receptacle en el qual el Demiürg situarà el Món sensible.

homes encadenats: representen la condició humana i les cadenes els sentits.

ombres: són els objectes del Món Sensible i els objectes exteriors les Idees.

procés d'alliberació de les cadenes: és equivalent al procés de coneixement.

sol: representa la idea de bé, la mare i fonament de la resta d'idees.

presoner alliberat baixa de nou al món de la caverna: simbolitza l'obligació moral del filòsof de tornar i ajudar als altres companys a alliberar-se.

episteme: (ciència, saber) fa referència al coneixement d'allò intel·ligible, de les Idees.

doxa: (opinió) fa referència al coneixement sensible i, per tant, no és fiable.

dialèctica: és una tècnica d'anàlisi conceptual que ens ajuda a entendre la jerarquia que hi ha entre les Idees.

ànima: subjecte de coneixement. Forma part del Món Intel·ligible i comparteix la mateixa naturalesa que les idees (objecte de coneixement). Plató ens explica en el Fedre que, tot i el seu origen diví, l'ànima es troba empresonada en un cos a causa d'un accident: per això pot fer d'intermediària entre els dos mons, la seva funció és recordar (conèixer). L'ànima també determina les classes socials de República de Plató: depenent de la part de l'ànima que ens domini, formarem part de la classe dels artesans (ànima concupiscible orientada a buscar el plaer), els guardians (ànima irascible caracteritzada pel valor) o els governants (ànima racional interessada en el saber).

cos: presó de l'ànima, pertany al Món Sensible.

home: el fruit d'aquesta unió antinatural i accidental entre ànima (espiritual) i cos (material). Amb aquesta metàfora podem veure que l'home també integra un dualisme: cos i ànima posseeixen orígens i essències diferents (sensible i ideal respectivament). Plató dirà que "l'home és ànima i té cos".

teoria de la Reminiscència: teoria segons la qual conèixer és el mateix que recordar. Segons Plató, l'ànima ja posseeix el coneixement, perquè té la mateixa naturalesa que les idees ("el semblant coneix el semblant"); però accidentalment es troba tancada en el cos de l'home (en el Món Sensible) que l'ha fet oblidar el seu origen, per això conèixer és recordar. L'home, mitjançant la raó és capaç de recordar que la seva ànima posseeix la mateixa naturalesa que les Idees i té la possibilitat de recuperar allò que havia perdut.

intel·lectualisme moral: Només aquell qui coneix el Bé pot realitzar-lo, establint lleis bones i justes. conèixer el bé, significa obrar bé. En aquest sentit, veiem que l'intel·lectualisme moral implica una identificació entre el coneixement i la virtut. El savi no pot fer mal i qui fa el mal és per ignorància.

República: sistema polític utòpic dissenyat per Plató en el seu llibre homònim (La República). L'Estat el configura una polis autosuficient, no hi ha comerciants i només tres classes socials: artesans/productors, guardians/defensors i filòsofs/governants. Tots els aspectes de la vida dels individus estan controlats per l'Estat, que vetlla pel bé comú. Dóna especial rellevància a l'educació, els nens són educats per servir a la comunitat estrictament dins de les classes socials a les quals seran consignats. La família està prohibida, per això Plató defensa el "comunitarisme sexual", cap dona pertany a cap home i al revés. També defensa la igualtat entre gèneres; no hi ha diferències significatives entre homes i dones, ja que les diferències no es troben en el cos (que pertany al món sensible), sinó en la classe d'ànima de cadascú. Per això no hi ha cap raó per excloure a les dones de cap classe social. A la República també queden prohibides les manifestacions artístiques com la pintura i la poesia. Plató pensava que l'art enganyava, ja que intentava mostrar la bellesa sensible quan la Bellesa vertadera es troba en allò intel·ligible (les Idees). L'elaboració d'aquest model d'Estat i tota la teoria política platònica està sustentada i justificada en la seva metafísica (teoria de les Idees).

Aristocràcia: Etimològicament el govern dels millors. Sistema polític just en què els filòsofs, els que tenen les millors ànimes, són els que governen. Segons Plató és un govern guiat per la saviesa.

Timocràcia: *timos* en grec significa valor. És un govern militar i massa violent. Plató considera que el valor no és una virtut adequada per a regir un govern.

Oligarquia: *oligos*, en grec: "pocs". És el govern dels rics (i aquests sempre són pocs, una minoria). Els rics sempre persegueixen finalitats egoïstes, busquen conservar i acumular la riquesa per si mateixos i, per tant, per Plató és una forma de govern injusta.

Democràcia: etimològicament, govern del poble. Per a Plató és el règim de la opinió pública, el regne dels sofistes, del no saber. En la democràcia hi vota tothom, al marge de són savis o no. Qualsevol persona pot governar (per acumulació de vots) independentment de si està capacitada per exercir el seu càrrec.

Tirania: és el govern més injust de tots. Aquest règim polític és la conseqüència dels excessos i de la degeneració de la democràcia. El tirà governa a partir de la seva cobdícia i les lleis són fruit de la seva voluntat, el seu despotisme i la seva ignorància.

DESCARTES

RENAIXEMENT

Passa just durant el període del **renaixement**. Sis característiques del renaixement per tenir context i per entendre millor descartes:

1. **Primer capitalisme:** hi ha un sistema feudal i es toquen els pebrots aquests, però al s. XV apareix la burgesia. Un bon cristià no podia fer usura, gràcies als jueus comença a haver-hi més comerç. Els diners comencen a ser més importants. Es comença a comerciar més.
2. **Expansió geogràfica:** Colón arriba a Amèrica, això produeix que hi hagi una concepció del món més gran. A més els que arriben a Amèrica es troben amb uns costums i cultura que era molt diferent. Fins i tot hi havia debats de si aquells eren persones.
3. **Autonomia de la ciència i la tècnica:** comencem a ser petits déus. La ciència comença a fer invents com el telescopi que ens incrementen les nostres capacitats humanes.
4. **Desvinculació entre política i religió:** Tots els països que tenien el monarca i eso estaven sotmesos al poder papal. El papa sempre havia de donar el vist blau, política i religió estaven juntes. Durant el renaixement, la política comença a tenir poder independent de la religió. El papa perd l'autoritat que tenia abans. Arran d'aquesta desvinculació sorgeix la necessitat dels estats-nació, estats que no es troben sota el control del Papa.
5. **La política com a poder (Estats-Nació):** aquests estats nació estan desvinculats del poder papal i comencen a tenir poder, a fer conquestes, a tenir el seu propi poder.
6. **Primera secularització:** la secularització és el procés en el qual la religió perd importància en l'àmbit públic. Com per exemple anar a missa abans sempre s'anava ara ja quasi no. Aquesta secularització fa que tots els àmbits de religiosos vagin perdent poder.

RACIONALISME

És el gran exponent de què s'ha anomenat racionalisme modern. A grans trets el racionalisme parteix de dos preceptes bàsics: autosuficiència de la raó i les matemàtiques com a model i fonament de tot el saber.

- Autosuficiència de la raó: només necessitem la raó per entendre el món, per fer filosofia. Amb la raó podrem trobar la veritat del món.
- Matemàtiques: el model que s'ha de tenir per entendre la realitat ha de ser derivat del funcionament de les matemàtiques i la geometria. Quan fem filosofia, el model que s'ha d'agafar és el de les matemàtiques. A través d'una primera veritat s'ha d'anar deduint la resta. Amb les matemàtiques comences amb operacions bàsiques per anar deduint la resta.

El segle XVII, si s'hagués d'etiquetar, és un segle de molta inestabilitat social i incertesa cultural. A Europa hi va haver les anomenades guerres de religió. Fins a aproximadament

el segle XVI quan es parlava sobre el cristianisme era equivalent al catolicisme, tots els catòlics eren cristians i viceversa. Però, va aparèixer Luter, que anava contra la figura del Papa, defensava que tenia massa autoritat, els que van seguir la figura de Luter s'anomenen protestants. A partir d'aquí, a grans trets, es dividia el cristianisme en catòlics i protestants. Descartes va viure en aquest segle en el que podies morir per les teves creences religioses.

També el segle XVII és el segle de la revolució científica, es passa del geocentrisme a l'heliocentrisme.

Descartes es va adonar que no es podia fiar de res, això es deu als descobriments científics de l'època, per exemple Aristòtil, un dels més grans dels filòsofs, opinava que la terra era el centre de l'Univers.

Ell no sap què és la veritat, per tant, vol trobar un coneixement ferm, indubtable, inqüestionable, una veritat eterna. Vol construir un pensament que no caduqui. Què puc conèixer amb certesa?

Descartes inaugura la manera de fer filosofia moderna, buscar què es pot conèixer amb certesa.

EL MÈTODE

El problema que molt aviat va preocupar Descartes va ser el de la fonamentació del coneixement: com puc avançar amb seguretat en el camí del coneixement? Era conscient de la multitud d'errors que al llarg dels segles havien estat presentats i defensats com a veritats inqüestionables. Ara bé, atès que la raó humana és una eina valuosa i eficaç (com demostraven els avenços científics de l'època), quin havia estat el motiu dels errors filosòfics anteriors? Si la raó humana és la mateixa, per què pot fer progressar la ciència i no la filosofia?

La resposta de Descartes és la següent: la ciència té un mètode que li permet la seguretat en el coneixement, però a la filosofia li falta un mètode adequat. Per superar aquesta manca, Descartes proposa un mètode eficaç i que ell ja ha comprovat, el mètode utilitzat pels geòmetres. Així, Descartes introdueix un mètode matemàtic en la filosofia, per dotar la raó humana d'un criteri de debò definitiu i inapel·lable.

Galileu ja havia establert la necessitat de matematitzar les dades de l'observació. El francès Descartes, d'acord amb Galileu, veu la matemàtica com la ciència racional que posa ordre en el caos de dades que ens proporciona l'experiència. Tant l'un com l'altre participa de la veneració que Plató tenia per les matemàtiques.

Descartes està convençut que, tal com els geòmetres realitzen les més senzilles operacions o les més complexes demostracions sense cap error, de la mateixa manera es pot comportar l'home de qualsevol àrea del coneixement, sempre que utilitzi el mateix mètode. Aquesta confiança de Descartes en el bon resultat del mètode es basa no tan sols en la perfecció d'aquest, sinó també en la seva concepció de la raó humana com una facultat que pot formular les qüestions més complexes i donar-los resposta.

En el Discurs del mètode del 1637, Descartes estableix les quatre normes fonamentals del seu mètode: la de l'evidència (intuïció), la de l'anàlisi, la de la síntesi i la de l'enumeració. Es

mostra convençut que no és necessari comptar amb un gran nombre de regles per a dotar-se d'un bon mètode amb la finalitat de dirigir adequadament la raó. És preferible que en siguin poques, si han estat ben triades i es compleixen rigorosament.

1. **L'evidència (clar i distint):** El que es presenti ha de ser clar i distint. No es pot agafar com a informació el que no passi la primera norma. Les veritats han de ser evidents en el sentit que han de ser clares, no tenim cap certesa que els sentits no ens enganyen, per tant, les veritats no poden partir dels sentits. Han de partir de la raó. Els sentits no hi poden intervenir, han de ser veritats que van directes a la raó. No s'han de poder confondre (distintes), per exemple si saps que un quadrat té 4 angles i un triangle en té 3, un quadrat es diferencia d'un triangle. En un segon moment, l'aplicació del mètode el condueix a demostrar l'existència de Déu com a ésser dotat de totes les perfeccions: entre aquestes perfeccions hi ha la veracitat, per això, Déu es converteix en criteri d'evidència (Déu, que m'ha creat racional, no pot ser que m'enganyi quan faig un ús adequat de la raó).
2. **L'anàlisi:** Un cop es té la primera evidència es divideix al problema a les parts més simples o senzilles.
3. **Síntesi:** A partir de la part més simple s'arriba a una conclusió més complexa. S'argumenta en línia recta de més simple a més complex
4. **Enumeració:** Revisar que totes les parts estiguin correctes

Escepticisme metòdic

Descartes és relativament escèptic, agafa l'escepticisme com a mètode per arribar a la veritat. Dubtem de tot, perquè si dubtant de tot hi ha una veritat que queda dempeus, si hi ha alguna cosa que passi el mètode mentre es dubta de tot, serà una primera veritat. Dubta de tot, però sí que creu que hi ha una veritat, de fet dubta de tot per a arribar a aquesta veritat.

CRÍTICA ALS CONEIXEMENTS

Ja hem vist que, segons Descartes, el més assenyat és qüestionar-se absolutament tots els coneixements rebuts i anar a la cerca de veritats indubtables. Fa una crítica radical de tot el saber i considera no fiables tots els coneixements.

És el seu famós dubte universal i metòdic, que es fonamenta en les raons següents:

- **Veritats basades en l'experiència:** Aquestes venen dels sentits, no passen la primera norma del mètode. Recordem que, guiats pels sentits, durant mil·lennis els homes van afirmar que la Terra immòbil era el centre de l'Univers. Els sentits ens han enganyat moltes vegades; per aquesta raó, Descartes dubta de totes les dades que s'originen en els sentits, dubta de la seva mà, del seu cos i de tota la realitat material del món.
- **La raó discursiva (lògica):** Una bona part de saber tradicional escolàstic es fonamenta en la raó i en el seu poder discursiu, però en l'època de Descartes aquest saber s'ha tornat confús i incert. A vegades raonant també ens podem equivocar. La

lògica és candidata a ser una primera veritat, el que passa és que les variables (p,q) necessiten contingut. La forma de l'argument pot ser correcte, però el contingut es pot no ajustar a la realitat, al final, el contingut de les variables prové de l'experiència. La lògica ens pot ajudar a raonar, però no funciona com a primera veritat.

- **Matemàtiques:** La hipòtesi del geni maligne. Per tal que el seu dubte sigui universal, fins al punt d'estendre's també a les proposicions matemàtiques, suposa l'existència d'un «geni maligne, astut i enganyador» que el porta a considerar com a evidents coses que no ho són. Imagina't que existeix i aquest geni ens fa creure coses que són incorrectes. Les matemàtiques són correctes dins del geni, del programa. Que $2+2$ són 4 t'ho ha ensenyat el programa i et podria estar mentint. Si fos un somni, les matemàtiques només es compleixen en el mateix somni. Aquest geni ens pot fer creure que les matemàtiques són correctes, però només ho seran per a aquest geni i dins del seu control.

Així, doncs, res no s'escapa del dubte metòdic de Descartes. Però el seu dubte no és escèptic, és un pas que es dona amb l'esperança de trobar després una veritat indubtable. Descartes veu que quan dubto, penso, i l'acció de pensar implica existència d'un ésser que pensa. Si jo estic pensant, llavors també estic existint.

«Penso, aleshores existeixo» (Cogito, ergo sum). Aquesta és la primera veritat inqüestionable a la qual accedeix Descartes. És una intuïció; absolutament res permet dubtar-ne, és evident, clara i distinta.

Substància: una realitat que existeix de tal manera que no requereix cap altre per existir. Té autonomia. Cada substància té característiques/atributs/lògiques que li són pròpies. Tot el que existeix i té rellevància metafísica forma part d'una de les tres substàncies.

Literalment, aquesta definició és només aplicable a Déu, ja que els éssers finits, pel fet d'haver estat creats i ser conservats per aquest, precisen de Déu. Descartes s'adona d'aquest problema, però vol mantenir la definició respecte al món i respecte a la ment, perquè vol subratllar la independència mútua del jo i del món extern.

RES COGITANS

Cogito ergo sum (Penso, per tant, existeixo)

En el cas que existeixi el geni maligne, pot ser que l'activitat mental d'aquesta entitat sigui falsa, ja que, el geni maligne l'està controlant, tot i això, encara que pensi bé o malament igualment estem segurs que hi ha una entitat que pensa. Una ment que pensa, no un cos físic simplement una ment que està pensant i en això estem segurs 100% encara que estiguis controlat pel geni maligne. Existència mental, no física. Hi ha una entitat que dubta, que pensa, indiferentment de si el que pensi és correcte (veritat) o no, pensa. Així doncs, el gran repte que ha de superar Descartes és trobar la manera de conèixer si les idees sobre el món no són somnis ni il·lusions: és a dir, conèixer si hi ha coses objectives i com són aquestes coses.

El dubte metòdic i universal ens ha portat a una realitat inqüestionable: l'existència d'un jo pensant, és a dir, d'una substància que pensa, una res cogitans, una ànima. Descartes

conclou que puc dubtar de l'existència del meu cos i del món que m'envolta, perquè en tinc informació a través dels sentits i els sentits no són fiables, però no puc dubtar de l'existència dels meus pensaments, de les meves idees, de la meva subjectivitat.

Solipsisme: Però amb això només pots estar segur que tens activitat cerebral, però el geni maligne segueix. Amb això no estem segurs que siguem matèria física ni tan sols estem segurs que hi hagi més d'una entitat que pensa. Pots saber que penses, però encara no saps si el que penses és cert o si hi ha més coses pensants...

TRES TIPUS D'IDEES

Ja hem vist que el jo pensa idees diferents. Ara bé, en què consisteixen exactament aquestes idees? Descartes les estudia i classifica, i les ordena en aquests tipus:

Adventícies o adquirides

Són les idees que provenen de fora, de l'experiència sensible, de la meua percepció del món o de l'ensenyament. Aquestes idees fàcilment poden resultar errònies, ja que moltes vegades tenim idees diferents sobre un mateix objecte extern: el Sol apareix com un petit disc lluminós, però en la ment d'un astrònom esdevé quelcom ben diferent.

Factícies o artificials

Són les idees que inventem o fabriquem arbitràriament nosaltres mateixos. Són clarament fantasioses i imaginàries. Així, per exemple, la idea de l'animal mitològic anomenat centaure, idea que és il·lusòria

Innates o naturals

Són les idees que no procedeixen de la percepció dels objectes exteriors ni han estat construïdes per nosaltres, sinó que emergeixen de la pròpia facultat de pensar. Són unes idees que la nostra ment capta i ha d'acceptar necessàriament sense poder-ne modificar res. Són les que ja venen del naixement. Es troben en la persona, però no perquè les hagi inventat o les hagi vist, ja les saps i ja les saps perquè les ha posat Déu.

Per exemple tothom té a dins la idea d'infininitat, però tot i tenir-la dins ni ens ho podem imaginar (fictícies) ni veure-ho (adventícies), són innates. L'única manera d'explicar que tinc la idea d'infininitat és que ja la sabem en néixer. I l'única persona que les ha pogut posar és Déu. El cogito reflexiona i topa amb les idees innates, que ja estaven allà. La res extensa també és una idea innata.

RES DIVINA

La demostració de l'existència de Déu és una peça fonamental en la metafísica cartesiana. Déu és la realitat que permet superar la meva subjectivitat. Ara ja sé que fora del meu jo hi ha una altra realitat, la substància perfecta, un ésser que no vol permetre que les meves idees clares i distintes siguin un engany. Així, Descartes fa un pas més: Déu es converteix en garantia del coneixement. En Déu existeixen les grans veritats eternament establertes per Ell; totes les veritats matemàtiques que descobrim estan en Déu; les lleis de la naturalesa són decretades per Déu de la mateixa manera que un rei decreta lleis als seus regnes. Si demostra que Déu existeix, el solipsisme desapareix, ja que, un ésser com ell, infinit i bondadós, no deixaria que existís un geni maligne. Déu ens garanteix que no tot sigui fals. Demostra la idea de deu amb tres arguments:

Argument ontològic

Es compara a Déu amb un teorema matemàtic. Si analitzem la idea de triangle, ens adonem que en aquesta idea hi ha implícit que la suma dels seus angles ha de ser igual a 180° . La idea de triangle és inseparable de les seves propietats.

Descartes considera que el jo pensant no és perfecte, i que el mateix dubte metòdic s'ha establert per corregir-ne els errors, il·lusions i imprecisions; però, malgrat això, el jo pensant posseeix la idea de perfecció. Si tenim consciència de la nostra naturalesa imperfecta és perquè sabem en què consisteix una naturalesa perfecta i ens hi comparem. Així, la idea de perfecció innata en nosaltres és la idea d'un ésser perfecte: és la idea de Déu.

Aleshores, si analitzem la idea de Déu, ens adonem que en ella hi va implícita la seva existència necessària, ja que la idea de Déu remet a la idea de perfecció i la no existència seria una limitació a aquesta perfecció. És més perfecte l'existència que la no existència, per tant, com que la idea de perfecció s'identifica amb Déu, Déu existeix. Déu no es pot pensar sinó com a existent (de la mateixa manera que no podem pensar un triangle que la suma dels seus angles no faci 180°).

Infinitud

Si nosaltres tenim la idea d'infinitud a dins, però no ens la podem imaginar, d'on surt aquesta idea. Què és més lògic pensar, que un ésser finit com jo ha creat aquesta idea o que un ésser perfecte i infinit la creada? Segons Descartes, aquesta idea d'infinitud no pot provenir de nosaltres, éssers imperfectes; per tant, ha d'haver estat una realitat divina la que l'ha fet sorgir a les nostres ments

Causalitat: Tots tenim la idea de Déu. Què és més lògic pensar que nosaltres (finit) hem inventat la idea de Déu (infinit) o que Déu ens ha creat a nosaltres. És més lògic pensar que el foc ha creat el fum i no el fum al foc.

Així, del conjunt d'idees que posseeix el jo pensant, en sobresurt una idea molt privilegiada, una idea que permet anar més enllà de la pròpia subjectivitat. Una idea que em permet afirmar, clarament i distintament, que fora de mi mateix, fora de la meva ment, hi ha una realitat. I aquesta idea tan privilegiada que descobreixo dins de mi, i que alhora em permet anar més lluny de mi mateix, és la idea innata de Déu.

RES EXTENSA

El dubte permet a Descartes afirmar l'existència d'una primera substància, el jo pensant. Al seu torn, el jo pensant descobreix una segona substància, Déu, ésser que reuneix totes les perfeccions, entre elles la veracitat. I què ocorre amb el món exterior i amb el meu propi cos? Puc parlar d'ells amb certesa i garantir la seva existència?

El meu jo té plena consciència de la diferència entre la idea que posseeix de l'entitat pensant i la idea que té del cos, a qui atribueix la propietat de ser extens (és a dir d'ocupar una porció de l'espai físic). Té la idea clara i distinta del jo pensant i no extens i, d'altra banda, la idea clara i distinta del cos extens i no pensant. Del jo pensant ara ja no puc dubtar, però del cos encara sí. Ara bé, si jo tinc una idea clara i distinta del meu cos extens i existeix un Déu perfecte i veraç, aquest Déu, que m'ha creat racional, no pot permetre que m'enganyi quan faig un ús adequat de la meua raó. Així, la bondat de Déu em garanteix que la grandíssima inclinació o tendència natural humana a creure en l'existència de les coses extenses no és enganyosa. Déu garanteix l'existència de la res extensa. És el món, la seva existència està garantida per la res divina.

Per tant, a més de la substància pensant (és a dir, del meu jo), hi ha un altre tipus de substància finita i creada: la dels cossos, tots ells amb un atribut fonamental: l'extensió, La matèria o res extensa (és a dir, qualsevol realitat material, inclòs el meu propi cos) constitueix la tercera substància de la metafísica cartesiana. Qualsevol vida, la del meu propi cos, la dels animals o la de les plantes, no és res més que un mecanisme, un conjunt de peces articulades i extenses que fabriquen moviment. El jo pensant i la matèria pertanyen a ordres diferents, el pensament no té res a veure amb la realitat material, i la vida d'aquestes realitats materials és semblant a un rellotge.

D'aquesta manera Descartes arriba a la conclusió que la substància extensa, això és, el món material, existeix. Significa aleshores que tot allò que captem mitjançant els sentits és real? No exactament. Descartes considera que Déu és garantia de coneixement de les nostres veritats clares i distintes, la qual cosa no significa que tot el que puguin captar els nostres sentits hagi de rebre aquesta consideració (ja que en un determinat moment podria patir una al·lucinació, per exemple). El que sí que podem afirmar amb seguretat és que, quan aconseguim explicar el funcionament del món físic mitjançant les matemàtiques, tenim la garantia que la nostra concepció s'ajusta als fets (objectivitat de les qualitats primàries).

Per entendre i explicar que és exactament la res extensa i perquè s'arriba a ella a través de la raó, Descartes fa servir l'exemple del tros de cera. Una espelma té una forma i una olor concreta, té un tacte dur, té tota una sèrie de propietats. Si agafes la cera i l'escalfes, es desfà, segueix sent la mateixa cera, però ja no té la mateixa forma, ni el mateix color segurament, no farà la mateixa olor i no té el mateix tacte. Com sabem que és la mateixa cera? El que queda de la cera és el que forma part de la res extensa pròpiament dit (una espècie d'idea platònica).

El color, la forma, l'olor, són qualitats secundàries, les qualitats canviant no formen part de la res extensa. El que queda de la cera és una qualitat primària, l'**extensió geomètrica**, és el que es pot calcular a través de la seva extensió, el que es pot calcular matemàticament, no és perceptible a través dels sentits, però com que és una idea innata es pot quantificar i mesurar, des d'un punt de vista matemàtic, des de la raó. El món vertader és aquell que es pot descriure amb la raó. La res extensa és aquell món que capta la raó.

MECANICISME

El mecanicisme és la doctrina que considera que el món es pot entendre només a través de principis purament mecànics. El món és com una gran màquina, n'hi ha prou amb unes poques lleis físiques i mecàniques per explicar tots els fenòmens naturals.

En l'època de Descartes es comença a mesurar el temps, sorgeixen els primers rellotges mecànics. El rellotge es mou sense vida, mecànicament. Descartes utilitza el rellotge com a metàfora, si el rellotge es mou sol i és capaç d'explicar el temps, l'Univers també pot ser com un gran rellotge, el nostre propi cos pot funcionar i es pot entendre a partir de principis mecànics, com si fos un autòmat.

Descartes suposava que el cos no és més que una màquina creada per Déu. Sense res divina no existeix la res extensa. El cos, tant humà com animal, es pot entendre amb termes purament mecànics, l'Univers també.

El mecanicisme que es desprèn del dualisme antropològic (segons el qual l'ànima és lliure i el cos es troba determinat per lleis mecàniques) va tenir implicacions de tot tipus, positives i negatives. D'una banda, va estimular la recerca biològica, fisiològica i mèdica. Les màquines es poden desmuntar, i si el cos és simplement una màquina, és possible dur a terme tota mena de disseccions en cossos humans; aquesta idea va afavorir l'avenç de la medicina.

De l'altra, si tota la matèria i tota la naturalesa són considerades com una màquina, una realitat d'ordre inferior al pensament, aleshores la naturalesa queda a disposició i al servei de l'ésser humà. L'home pot fer el que vulgui tant amb la matèria com amb els animals, ja que n'és l'amo i senyor; una posició allunyada de l'ecologisme dels nostres dies. En certa manera, el mecanicisme de Descartes va impulsar una actitud poc respectuosa cap a la naturalesa.

DÉU DE DESCARTES

És la res divina, és la substància més important. Tot i que en l'ordre del coneixement la descobreixo en segon lloc, en l'ordre de les essències és la creadora de les altres dues (jo i el món). Però el Déu de Descartes no és el Déu cristià de les religions, és un Déu científic.

- **Teisme (religió):** hi ha un Déu que crea el món, amb unes normes i funcionament, i aquest Déu pot intervenir al món, pot canviar les normes. Déu intervé al curs de la història i en els esdeveniments.
- **Deisme (Descartes, ciència):** hi segueix havent un Déu creador, aquest Déu posa el món en moviment i hi posa unes normes, a partir del moment en què ell posa en moviment ja estan fetes les normes i Déu ja no pot intervenir més. No pot fer miracles, no es pot sortir de les lleis que s'han establert al posar al món en moviment.

DUALISME ANTROPOLÒGIC

Per què Descartes reactiva el dualisme antropològic (cos/anima)? La raó principal és la defensa de la llibertat humana. El cos com tota cosa extensa, com tota la matèria, està governat per lleis mecàniques que el determinen, de la mateixa manera que està governada una màquina com el rellotge. Així, el comportament de tots els cossos, de tota la naturalesa és expressable mitjançant lleis mecàniques i deterministes.

Si el jo pensant no fos una substància completament separada i deslligada del cos, no hi hauria lloc per a la llibertat, el comportament humà seria com el d'una màquina, cosa que de cap manera volia acceptar Descartes. La llibertat és un bé l'existència del qual Descartes va proclamar; només perquè era lliure podia dubtar de tot. L'ànima és una substància que de cap manera es pot sotmetre a les lleis mecàniques i deterministes que regeixen el cos.

D'altra banda, si el jo pensant i la matèria són dues realitats o substàncies independents com s'explica, per exemple, que el meu jo pensant decideixi anar a fer un volt i a continuació el meu cos executi la decisió? De quina manera una idea (fet mental) influeix en una acció (fet físic)? Com es comuniquen entre si aquestes substàncies tan diferents? La res extensa ocupa unes coordenades geogràfiques, la res cogitans no. Descartes va resoldre aquestes qüestions plantejades pel seu sistema filosòfic amb l'explicació següent: enmig del nostre cos hi ha la glàndula Pineal, on s'allotjaria l'ànima i des d'on es connectaria amb el cos per modificar-ne els moviments.

ANIMALS

Els animals també són com autòmats molt complexes, però no tenen res cogitans, són res extensa. Les persones són res extensa + res cogitans, els animals són només res extensa, no pensen.

El dolor és mental, una persona que no sent dolor en certa part del cos, és perquè no li arriba la informació al cervell/ment. Si els animals no tenen res cogitans, ja que no creen llenguatges, societats, no senten dolor, perquè el dolor és només una cosa de la res cogitans. L'ésser animal és mecànic, si es queixen, és perquè estan "programats" per emetre un so.

Actualment, se sap que Descartes estava equivocat, al tenir sistema nerviós, si senten dolor.

Escepticisme: moviment filosòfic que consisteix en pensar que, en cas de que existeixi una veritat, el coneixement d'aquesta no és possible.

Mètode: El mètode cartesià serà universal, és a dir, vàlid per totes les disciplines, i estarà basat en la raó. Es tracta de reflexionar a partir de veritats evidents, de forma ordenada, una veritat rere una altra (pas a pas). Per dur-lo a la pràctica necessitem partir d'unes regles (quatre) que caldrà aplicar de manera activa en la investigació de la veritat.

Regla de l'evidència: no acceptarem com a vertadera una cosa que no se'ns presenti de forma clara i distinta en la nostra ment.

Regla de l'anàlisi: hem de dividir els problemes complexos en tantes parts com sigui possible per poder-los solucionar.

Regla de la síntesi: ordenar els meus pensaments, distingint les qüestions simples de les més complexes, i recolzar-nos en les solucions dels problemes simples per a resoldre els més complexes.

Regla de l'enumeració: s'han de fer tantes enumeracions completes i revisions generals com faci falta per evitar les equivocacions.

Dubte metòdic: postura inicial de la filosofia cartesiana. Descartes pretén fonamentar el coneixement per això hem de qüestionar els coneixements rebuts, s'han de tenir en compte els arguments dels escèptics si el que volem és acabar amb l'escepticisme. Per aquesta raó el mètode consisteix en no donar res com a vàlid mentre ho puguem posar en dubte. En l'extrem d'aquesta posició Descartes arriba al dubte hiperbòlic (dubtem de tot, fins i tot de les veritats matemàtiques).

Jo: substància pensant (res cogitans). El jo és la subjectivitat, la identitat personal, la consciència en sentit modern i Descartes diu que és la primera veritat que descobrim dins de l'ordre del coneixement; puc dubtar de tot però la mateixa acció de dubtar em mostra el meu ésser. Dubto, penso i per tant, sóc: *cogito ergo sum*.

Idees: són conceptes, representacions mentals i segons Descartes, n'hi ha de tres classes: adventícies (provenen de l'experiència), factícies (construïm nosaltres combinant altres idees) i les innates (el pensament les posseeix per ell mateix).

Criteri d'evidència: norma per la qual es regeix el coneixement. En un primer moment Descartes ens dirà que el criteri de veritat serà guiar-se per l'evidència: tot allò que percebi de forma clara i distinta serà veritat. En un segon moment, l'aplicació del mètode el condueix a demostrar l'existència de Déu com a ésser dotat de totes les perfeccions: entre aquestes perfeccions hi ha la veracitat, per això, Déu es converteix en criteri d'evidència (Déu, que m'ha creat racional, no pot ser que m'enganyi quan faig un ús adequat de la raó).

Argument de la infinitud: Entre les idees innates hi ha la idea de Déu (idea d'infinít) i aquesta idea precisa una causa adequada a la idea. No la puc haver causat jo perquè sóc finit i limitat, així que la idea d'infinít només la pot haver causat una substància infinita, que és Déu. Déu existeix com a causa de la idea d'infinít que hi ha a la meva ment.

Argument de la causalitat aplicada al jo: Si jo em considero a mi mateix, em descobreixo finit i imperfecte (perquè dubto). Sóc conscient de la meua imperfecció, aleshores qui ha estat la meua causa? No puc ser jo perquè aleshores m'hauria fet com les meves idees innates (perfecte, infinit etc.). Així doncs és evident que no m'he creat a mi mateix sinó que he estat creat per aquell ésser que posseeix les perfeccions que jo conec de manera innata, he estat creat per Déu.

Argument ontològic: Es compara a Déu amb un teorema matemàtic. Si analitzem la idea de triangle, ens adonem que en aquesta idea hi ha implícit que la suma dels seus angles ha de ser igual a 180° . Aleshores, si analitzem la idea de Déu, ens adonem que en ella hi va implícita la seva existència necessària, ja que la idea de Déu remet a la idea de perfecció i la no existència seria una limitació a aquesta perfecció. És més perfecte l'existència que la no existència, per tant, com que la idea de perfecció s'identifica amb Déu, Déu existeix. Déu no es pot pensar sinó com a existent (de la mateixa manera que no podem pensar un triangle que la suma dels seus angles no faci 180°).

Món: res extensa, substància que es caracteritza per la seva extensió. Del món només en podem deduir l'existència en sentit mecanicista, no podem parlar de qualitats secundàries (com el color, la forma etc.) perquè són confuses.

Glàndula pineal: òrgan humà encarregat de connectar la res extensa (el cos) amb la res cogitans (el jo, l'ànima). Descartes havia de solucionar el tema de la connexió de les dues substàncies en el cas de l'ésser humà i va postular l'existència d'aquesta glàndula que permetia explicar la relació entre l'ànima i el cos.

EMPIRISME

A Anglaterra no tan sols el panorama sociopolític era diferent respecte del que passava a la resta de monarquies, també la filosofia presentava un caire diferent de la del continent. Davant d'uns problemes i interessos semblants (sobretot justificar i fonamentar el coneixement humà), els filòsofs anglesos oferien una resposta diferent de la racionalista, una resposta que es coneix amb el nom d'**empirisme**.

Per empirisme entenem el corrent filosòfic que es va desenvolupar en els segles XVII i XVIII a les illes britàniques.

A diferència dels racionalistes (com ara, Descartes), per als empiristes la raó està supeditada i limitada per les dades sensorials, és a dir, per l'experiència. Així doncs, des del punt de vista empirista, només podem garantir un ús legítim de la raó quan aquesta es recolza en les dades que ens proporcionen els sentits. Altrament, si ens dediquem a elaborar construccions conceptuals emprant la raó sense prendre com a punt de partida l'experiència sensorial, mai podrem estar segurs que aquestes construccions es corresponguin amb la realitat i siguin, per tant, vertaderes.

L'empirisme aposta per l'experiència, per ciències experimentals. Tot i ser el contrari del racionalisme comparteixen una tesi, comparteixen el caràcter problemàtic de la realitat. A partir de Descartes apareix un problema que s'ha d'abordar si o si, com sabem què existeix? Els Empiristes accepten el repte de Descartes.

Mentre que els racionalistes busquen una certesa i un coneixement absolut, màxim, indubtable; els empiristes són més pràctics, no busquen un coneixement absolut, sinó raonable, probable. L'empirisme és una reacció al racionalisme.

Tot i que hi ha diferències entre els diferents pensadors empiristes comparteixen unes característiques comunes:

- Supremacia de l'experiència. L'experiència és la font fonamental de coneixement; tot el que poden conèixer en prové. Per tant, es converteix en el criteri per a establir la veritat i el límit fins al qual pot accedir la raó humana. Més enllà de les dades i la informació que els sentits ens proporcionen, la raó no hi té res a fer. Els Empiristes no neguen que la raó tingui un paper en el coneixement, simplement la raó no es troba a l'inici del procés de coneixement.
- Negació de l'existència d'idees innates. La ment humana està inicialment buida; és com un full en blanc en el qual no hi ha res escrit. Per omplir-la depenem completament de la informació proporcionada pels sentits. L'**innatisme**, per tant, és fals: tot coneixement és adquirit.

- Interès per l'estudi del coneixement humà. Com a conseqüència de l'impacte de la nova ciència i de la fragilitat de molts raonaments filosòfics, aquests pensadors s'ocupen de reflexionar sobre com és possible el nostre coneixement, quin és el seu origen, els seus límits...
- Dificultat o impossibilitat d'una metafísica. A diferència dels pensadors racionalistes, els empiristes constaten les dificultats per a obtenir un coneixement metafísic vàlid. Alguns pensadors, fins i tot, neguen la possibilitat d'aconseguir-lo.
- Ciències experimentals com a model. Mentre que els racionalistes prenen com a model les deduccions matemàtiques, els empiristes es fixen sobretot en el recurs a l'observació i l'experimentació de ciències com la física. El seu model de coneixement no és el matemàtic sinó de ciències experimentals.

LES TEORIES POLÍTIQUES MODERNES DELS PENSADORS EMPIRISTES

Coincidint amb l'empirisme es produeix a Anglaterra un capgirament en el plantejament polític: d'una concepció del poder com un dret diví es passa a una altra que el considera convencional. Segons el contractualisme, ni l'Estat ni el poder es fonamenten en Déu, sinó que són una creació humana, fruit d'un hipotètic pacte.

Fins aquest moment, el caràcter social de l'ésser humà no havia despertat gaire interès perquè es valorava com un fenomen natural que simplement era així i que no es podia modificar.

En el segle XVII, esdeveniments històrics com ara les guerres i els conflictes religiosos feien difícil justificar la concepció divina del poder. A més, el creixement d'una nova classe social, la burgesia, amb les seves reivindicacions d'igualtat, va fer trontollar la visió inamovible i incontestable de l'autoritat política.

En aquest context va aparèixer la teoria del contracte social (**contractualisme**), segons la qual l'Estat i el poder són fruit d'un pacte o contracte entre tots els membres racionals i lliures que formen la comunitat. Aquests, conscients de la inseguretat i precarietat dels seus drets si no hi ha lleis ni autoritats capaces d'obligar a respectar-los, van decidir lliurement crear i construir un Estat i sotmetre's a la seva autoritat a canvi de protecció.

Amb aquests conflictes sorgeixen preguntes com: què és el poder?; qui ha de governar?; què dona **legitimitat** al poder?

THOMAS HOBBS: L'home és un llop per l'home.

La teoria política de Hobbes comporta un capgirament de la perspectiva tradicional: el poder no té un origen diví, sinó que prové de la voluntat dels éssers humans.

Aquest plantejament polític és conseqüència d'una nova concepció de l'ésser humà. Segons Hobbes, els éssers humans són essencialment iguals, i no han nascut predeterminats per a dur terme tasques diferents en funció d'aptituds també diferents. La veritat és que tots els éssers humans gaudeixen de possibilitats semblants, no perquè són estrictament iguals en capacitats (igual de forts, igual d'intel·ligents o igual d'àgils...), sinó perquè en conjunt tots tenen possibilitats similars d'aconseguir

els seus objectius: el qui està menys dotat d'astúcia aconseguir per la força el que un altre aconseguir amb la seva intel·ligència.

Aquesta igualtat, unida a l'egoisme natural humà (tots busquen el seu benestar i profit, encara que sigui amb dany pels altres), fa pensar a Hobbes que la vida sense una autoritat ferma i temuda seria un infern, ja que tots es convertirien en un perill per a tots. La situació que es deriva d'això, juntament amb el desig de viure tranquil·lament en pau i seguretat, impulsa els éssers humans a pactar.

Ell planteja **l'estat de natura** o naturalesa. Només hi ha individus que campen lliurement és un estat de llibertat absoluta. No hi ha cap mena de llei ni de norma, no hi ha cap poder, cap força legal, hi ha llibertat absoluta. No hi ha ni bé ni mal, ja que aquests segons Hobbes, s'identifiquen amb la llei. No hi ha societat ni civilització. No hi ha cap restricció. Ni exèrcit, ni policia... L'estat de naturalesa com a estat inicial, és la situació anterior al pacte. L'ésser humà viu amb completa llibertat i igualtat, no existeixen les lleis ni l'autoritat, per la qual cosa tothom té dret a tot o, el que és el mateix, a res, perquè no hi ha manera de fer-se respectar. A causa de l'egoisme i de la falta de limitacions l'ésser humà es converteix en un llop per a si mateix (*homo homini lupus*) i l'estat de natura es transforma en un estat de guerra generalitzada i constant. Aquesta situació impedeix qualsevol avenç o progrés humà: no hi ha agricultura, ni indústria, ni ciència, ni cultura... Ara bé, l'instint d'autoconservació, juntament amb el desig natural de seguretat, fa que l'espècie humana busqui la manera de sortir d'aquesta situació de perill constant.

Lavors, s'arriba al pacte. La pròpia raó humana i el desig de viure en unes condicions més propícies impulsen els individus a renunciar a la llibertat i a pactar una forma de vida més repressiva però més segura. Així, de manera voluntària, els humans pacten un contracte per mitjà del qual es traspasa tot el poder a un tercer, que es converteix en el sobirà a qui tots se sotmeten a canvi de protecció. La por als altres fa que l'ésser humà abandoni l'estat de natura i se civilitzi. Tothom està disposat a cedir la seva llibertat a canvi de tenir seguretat. La legitimitat del poder polític emergeix de deixar la banda la nostra llibertat, per deixar de banda la nostra llibertat i que aparegui un sobirà que ens atorgui seguretat (als ciutadans). Si el poder sobirà no proporciona seguretat no és legítim.

Aquest pacte, que de manera interessada i voluntària duen a terme tots els individus, constitueix l'origen de l'Estat. Emergeix la figura del sobirà: l'Estat o el **Leviatan**. Del contracte sorgeix un sobirà que abassega tot el poder. En realitat, el sobirà no ha de ser necessàriament un monarca personal (pot ser, també, una assemblea), però el seu poder ha de ser absolut. Cap ésser humà, organització ni institució pot estar per sobre d'ell o treure-li una part del seu poder; és a dir, el seu poder és inqüestionable. La figura del sobirà és un poder absolut. Si el sobirà considera que ha de retallar drets d'un col·lectiu per garantir la seguretat social ho fa.

El sobirà pot retocar la llei com li convingui. La por és la base del contractualisme. L'home és un llop per l'home purament en aquell estat de naturalesa, en canvi, sota unes lleis, la gent no trenca la llei per por a les conseqüències. El que ens manté civilitzats és la por. Des del moment que hi ha pacte social hi ha llei i sobirà. El sobirà és allò que glutina el poder.

La concepció del poder de Hobbes s'anomena absolutisme polític, el sobirà reuneix tots els poders de manera absoluta. És sinònim de llei i d'Estat, no hi ha divisió de poders.

JOHN LOCKE: Liberalisme

La teoria política de Locke es troba, d'una banda, molt a prop de la de Hobbes, però de l'altra, en una posició totalment contrària al seu absolutisme.

Hobbes és el gran representant de l'absolutisme polític, Locke és el gran representant del liberalisme polític. Locke parteix de l'esquema contractualista, està d'acord que la legitimitat del poder sorgeix del pacte social.

Per Locke, l'origen i la legitimació de l'Estat també són fruit d'un pacte entre els individus que formen una societat. De fet, la convivència en societat no s'entén si no hi ha un consentiment per part dels seus membres. Ara bé, aquest contracte mitjançant el qual es legitima l'Estat, no comporta a la renúncia als drets personals ni la justificació de l'absolutisme.

Per Hobbes, l'estat de naturalesa, és un estat de guerra, un estat de por constant. Locke s'allunya significativament de la concepció que té Hobbes de l'estat de natura. Per a Locke, en aquest estat, a més de gaudir de llibertat i igualtat, els individus posseeixen **drets naturals** (es tenen pel simple fet de pertànyer a l'espècie humana, encara que no es visqui en societat): dret a la subsistència, a la propietat, a la integritat física... Són drets que no estan instituïts, però que formen part de la condició humana.

Locke no té una visió tan negativa de la condició humana. Per ell no és un estat de confrontació constant, per ell, la gent coopera d'una manera natural, espontània. Sí que existeixen persones dolentes, però no és la constant. En aquest estat de naturalesa, parla dels drets: vida, propietat, llibertat. Aquests drets són respectats intuïtivament. Tampoc hi ha Estat en aquest estat de naturalesa. Tothom fa la seva.

Ara bé, tenir dret a tot això no vol dir que tots aquests drets es respectin. És més, cal tenir en compte que en l'estat de natura, no hi ha cap força que tingui prou poder per a obligar a respectar-los i a fer que es compleixin. Sempre hi ha el risc que hi hagi individus que no respectin els drets naturals dels altres.

En el cas de Hobbes, a l'estat de naturalesa no hi ha societat perquè la societat s'identifica amb l'Estat, amb el sobirà. Amb Locke a l'estat de naturalesa ja hi ha una societat, el govern no és sinònim a civilització. La societat és prèvia al contracte.

El pacte amb Locke es fa per maximitzar els nostres drets naturals, per assegurar-los. Per millorar l'estat de naturalesa. Amb Locke, quan fem el contracte social, no perdem els drets naturals. Amb intenció d'assegurar el compliment d'aquests drets, els individus lliures pacten la seva incorporació a la societat i la creació de l'autoritat. Segons Locke, quan els humans es decideixen a construir la societat, no renuncien als seus drets que els corresponen per natura, però els ciutadans es comprometen a reconèixer el poder polític, la funció principal del qual és garantir aquests drets i sancionar aquells que els incompleixin.

Els únics drets que es perden són el de castigar i jutjar, ja que emergeixen poders Estats encarregats de fer-ho amb l'objectiu de protegir els drets naturals.

Al fer el pacte social no se cedeixen els drets naturals, se cedeix el dret de jutjar i castigar. Quan emergeix l'Estat a partir d'aquest pacte, també emergeixen poders com el judicial. Cedeixes una mica de llibertat, però no tota, segueixes tenint llibertat.

D'aquest pacte, doncs, sorgeix l'Estat liberal de Locke. Però, al contrari del que passava segons Hobbes, el poder de l'Estat no passa a ser absolut, sinó representatiu. En altres paraules, els governants estan al servei dels individus, ja que aquests renuncien a part de la seva llibertat perquè l'autoritat protegeixi els seus drets. En el cas que el sobirà no compleixi aquesta funció el poble tindrà dret a la insurrecció i a l'anul·lació del pacte. Així doncs, ningú es troba per damunt ni queda al marge de la llei.

Amb Hobbes el sobirà és la llei, no està obligat a complir la llei, només a garantir la seguretat. No està supeditat a la llei. Amb el liberalisme de Locke, com que l'Estat no es crea per necessitat sinó per maximitzar beneficis, la figura del governant (Estat) queda dins del pacte, no es pot saltar la llei. El model d'Estat que acaba sortint de Locke, és el model en què hi ha separació de poders: poder executiu, legislatiu i federatiu (relacions internacionals i declaracions de guerra i pau). No és un esquema absolutista. Cada poder té un paper. Els diferents poder d'un Estat han d'estar separats i vigilar-se entre ells.

La diferència més evident entre el plantejament polític de Hobbes i el de Locke és que en el primer la teoria del contracte social serveix per a legitimar l'absolutisme polític, mentre que el segon és una defensa del liberalisme.

Un dels punts clau per evitar l'absolutisme és, segons Locke, la divisió de poders. El poder no es pot concentrar en unes úniques mans, perquè aquest seria el camí més ràpid cap a l'abús i la corrupció. Locke sosté que en qualsevol sistema polític es poden distingir, i de fet s'han de distingir, tres tipus de poders: legislatiu, executiu i federatiu.

PODER LEGISLATIU
El parlament elabora les lleis.
PODER EXECUTIU
El governant aplica les lleis i en sanciona l'incompliment.
PODER FEDERATIU
S'estableixen les aliances i ruptures amb altres Estats.

El dret a rebel·lió

Plantegem una situació hipotètica: tens una casa, en la que vius i el govern et demana el terreny per qüestions estratègiques, com ara, per construir una base militar.

Sota el govern de Hobbes, el sobirà et pot treure la casa, has d'acceptar el que l'Estat digui sense dret a queixar-te ni a buscar res a canvi.

Però, sota el govern de Locke, tens dret a una recompensa a canvi del terreny, tens dret a indemnització: el governant ha de respectar el teu dret natural de propietat. En el cas que el governant vulneri d'alguna manera els drets naturals (et tregui la teva propietat; executi a persones crítiques cap al govern; empresoni a aquells que no estan d'acord amb una norma...) els ciutadans

tenen dret a rebel·lió. Un govern que no és capaç de conservar els drets naturals, que no els potencia ni respecta i/o que atempta contra aquests, ja no és legítim.

Consentiment exprés i consentiment tàcit

D'alguna manera Locke ha d'explicar com és que formem part del pacte quan ningú ens ha preguntat expressament si hi volem formar part. En aquest punt introdueix el consentiment tàcit i el consentiment exprés.

El **consentiment exprés** és expressar verbalment o per escrit que es vol formar del pacte, una manifestació clarament observable. És un consentiment explícit. És quan una persona, de forma voluntària, dona el seu consentiment explícit en unir-se a la societat i formar-hi part.

Tots els actes que condueixin a gaudir dels beneficis aportats per l'Estat i la societat sotmesa al pacte formen part del **consentiment tàcit**.

Des del moment que algú gaudeix dels beneficis de viure en una societat ja constituïda (normes, organitzacions estatals, etc.) aquesta persona està donant el seu consentiment tàcit. Sense expressar-ho, donem el consentiment. Al beneficiar-te del pacte, l'acceptes de manera tàcita.

Si es vol sortir del pacte, es pot, però no pots gaudir dels beneficis que porta el pacte, per exemple utilitzar la justícia o la sanitat.

La propietat privada i la desigualtat

Un dels punts claus de la teoria liberal de Locke és la propietat privada. Si Déu ens ha atorgat el món, com s'explica que hi hagi propietat privada? Des del moment que hi ha propietat privada hi ha desigualtat. D'on sorgeix aquesta desigualtat?

Locke ho explica amb dues teories: teoria de l'apropiació i la teoria del valor.

La teoria de l'apropiació intenta respondre per què hi ha propietat privada i la segona explica la desigualtat que deriva de l'existència de la propietat privada.

Segons Locke, la Terra i els seus fruits pertanyen a la humanitat, són de tots. Però, abans de poder ser utilitzats i apropiats ha d'existir una manera de decidir de qui és cada terreny, això ho explica amb la teoria de l'apropiació.

Mitjançant el treball, els éssers humans afegim valor als productes naturals. Una persona amb el seu propi treball i esforç pot conrear unes terres i fer-les prosperar. Des del moment que conrea el terreny i el fa prolífer és seu. El treball és allò que et dona dret a propietat. Una persona es pot apropiat d'allò que inicialment és comú mitjançant el treball.

Ara bé, s'han de complir dues condicions o clàusules; hi ha uns límits sobre allò que un es pot apropiat mitjançant el treball. Aquests límits són la qualitat i la quantitat. Cadascú té un dret a un mínim. Per exemple, si un terreny s'ha de repartir entre 10 persones, totes i cada una d'elles ha de tenir un mínim de terra. Aquest mínim ha de ser d'una qualitat similar a la resta de les reparticions, quantitat i qualitat. La persona que s'apropia del tros més gran, per dir-ho així, és perquè es compromet a treballar i a prosperar més que els altres.

Una altra condició que posa Locke és que no es pot produir més del que es pot consumir. No es pot acaparar més del que es pot conservar, no es pot deixar que els productes es facin malbé. Una persona no pot produir 100 pomes i que 80 es podreixin. Llavors és quan entra en joc la teoria del valor.

La teoria del valor diu que el bé produït es pot intercanviar per diners. Les 80 pomes a les quals no es podia treure profit, poden ser intercanviades per un producte que no es faci malbé, com l'or, o diners. Els diners s'utilitzen per bescanviar productes, no es fan malbé.

No tenen valor propi per satisfer les necessitats bàsiques de la vida. El seu únic valor és com a mitjà d'intercanvi, ja que són materials que, en diferència de les coses que ens ajuden a sobreviure (com ara el menjar), no es fan malbé. Aquests es poden acumular sense límits, tothom pot tenir tants diners com vulgui perquè aquests no es fan malbé. El valor dels mitjans d'intercanvi, prové també del fet de viure sota l'Estat. És d'aquesta manera com acaben apareixent " propietats desproporcionades i desiguals a la Terra". És a dir, la riquesa.

El Liberalisme

Locke és el pare espiritual del liberalisme. Totes les característiques comunes dels diferents corrents liberals troben el seu origen en el pensador empirista. Aquestes són:

- **Individualisme.** Actitud vital i teòrica que tendeix a destacar la importància de l'individu enfront del grup, la societat o col·lectivitat. Tots els fenòmens socials s'expliquen pels elements individuals que formen la societat, és a dir, per les propietats de cada individu (els seus objectius, les seves creences, les seves accions...). Hi ha una lliure competència entre individus. Cadascú disposa d'unes cartes inicials i, amb aquestes, pot aconseguir el que vulgui. Dins del liberalisme siguis ric o siguis pobre, només amb talent te'n pots sortir.
- **Consentiment entre els governats per tal de ser governats.** Els sistemes liberals no presenten mai un model absolutista, es pot o no formar part de la societat. Els membres de la societat són governats per consentiment. Els governs s'institueixen a partir d'aquest consentiment. La legitimitat d'un Estat i el dret moral d'utilitzar el poder estatal és només justificat i legítim quan és consentit per les persones o la societat sobre la qual s'exerceix el poder polític.
- **Estat de dret.** Es limita el poder de l'Estat (Estat no totalitari) amb la finalitat d'afirmar i protegir els drets naturals i les llibertats individuals. L'Estat actua segons el dret, però ell mateix està sotmès al dret. Això s'aconsegueix amb elements com la separació de poders. Cada persona està subjecta a la llei, inclusivament les persones que ocupen càrrecs al govern. Per exemple, si l'Estat abusa del seu poder, hi ha altres poders, com el judicial, que defensaran al ciutadà.
- **Propietat (privada).**
- **Tolerància religiosa.** Diferència entre tolerància i respecte: té a veure amb la relació de poder que hi ha entre les dues parts. Dos estudiants discuteixen, no poden decidir coses com si es pot condemnar a presó, estan al mateix nivell de poder, una mateixa relació de poder, hi ha un respecte. La tolerància té un desnivell de poder asimètric. Si algú que té menys poder es mostra crític cap a algú que té més poder i aquest no fa res al respecte, es mostra tolerant. Locke, igual que Hobbes, veia que en els diferents estats europeus, governava la majoria religiosa

(protestants vs. catòlics), utilitzaven els poders de l'Estat en contra de qui no compartien les seves ideologies. Com que l'Estat és fruit d'un pacte, i hi ha moltes religions diferents entre els diferents ciutadans, no pot tenir una religió oficial, ha de ser aconfessional. Un governant pot ser d'una religió, però en la seva vida privada, com a representant de l'Estat no pot beneficiar la religió en la qual creu. L'Estat no ha de promocionar ni defensar cap religió. El representant, com a representant de l'Estat, no pot defensar ni expressar-se a favor o en contra de cap religió.

L'Estat s'ha de mantenir neutre envers les manifestacions públiques de cada religió, però hi ha una situació en què l'Estat sí s'hi ha de posar. Si els ateus fan manifestació pública del seu ateisme, l'Estat sí s'hi pot posar. En el context de Locke, els ateus són un perill corrosiu per la societat, no tenen valors. Se'ls pot deixar ser ateus però en privat. Es considera una pràctica corrosiva perquè són gent que al no creure en Déu, no tenen valors. Proselitisme.

EPISTEMOLOGIA DE LOCKE

Què podem conèixer? Hi ha límits per al coneixement? Com podem estar segurs del que esbrinem? La concepció de l'experiència pot ser considerada la línia divisòria entre racionalisme i empirisme. Creure o no que l'experiència constitueix el suport principal de la raó diferencia els dos corrents.

De totes maneres, no és lícit contraposar empirisme i racionalisme com si fossin dos moviments antagònics. Tots dos corrents filosòfics comparteixen no tan sols interès pels temes del coneixement, sinó també consideracions i pressupòsits. D'això n'és una prova el pensament de Locke.

L'experiència fixa els límits

Locke va intuir que es pot avançar molt poc en la ciència i en qualsevol investigació humana si abans no s'aclareixen quines són realment les possibilitats i les capacitats de l'enteniment humà. Només quan hàgim establert amb precisió la natura i l'abast de les facultats cognitives, podem estar segurs de la veritat de la informació que ens proporcionen. La raó no és infal·lible ni completament autònoma, sinó que treballa amb el material de l'experiència.

Per tant, aquesta constitueix la garantia i el límit de l'èxit racional. Locke té la sensació que els conceptes de Descartes són formats en el buit, no tenen base d'experiència. En lloc de buscar una veritat indiscernible, s'han de buscar els límits del nostre coneixement, hem d'identificar-los. Abans de començar a fer filosofia hem de trobar els límits del coneixement, ja que l'únic que podem conèixer és el que es troba dins d'aquests límits. És molt important plantejar-nos quins són aquests límits, i així sabrem què ens podem plantejar.

Origen de les nostres idees

Segons Locke, només podem accedir al món que ens envolta i conèixer-lo mitjançant les representacions que ens fem, ja que aquestes idees constitueixen els continguts bàsics amb els quals treballa l'enteniment. Per tant, a l'hora d'investigar les seves possibilitats d'encert, és imprescindible establir l'origen d'aquestes idees.

Per això el primer que cal fer és constatar que no hi ha idees innates, que cap idea no és connatural a l'enteniment i que, per tant, no hi ha cap tipus de contingut mental anterior a l'experiència.

Les idees que podem tenir no poden ser innates, tot allò que sabem procedeix de l'experiència. Sempre procedeixen exclusivament i únicament de l'experiència. L'esperit és com un full en blanc sense cap idea que es va emplenant gràcies a l'experiència.

Tot el que hi ha a la nostra ment, és a dir qualsevol idea, simple o complexa, prové de l'experiència, ja sigui d'una manera directa o indirecta.

Les **idees simples** són les que no es poden dividir en parts i que provenen de l'experiència: de la sensació o experiència externa (la idea de color vermell) o bé la reflexió o experiència interna (el desig de veure algú). Aquest tipus d'idees són rebudes de manera passiva.

Les **idees complexes** (com és el cas de l'arc de Sant Martí) són fruit de la tasca de combinació i unió de les idees simples que fa l'enteniment. Són un conjunt d'idees simples. En aquestes, l'enteniment és actiu "uneix" les idees simples per crear-ne de complexes.

La idea de substància

La idea de **substància** és, segons Locke, una idea complexa, producte de la unió i combinació d'idees simples que l'enteniment duu a terme. Ara bé, acostumem a fer un pas més i considerem aquesta idea de substància no com el conjunt de sensacions que se solen produir juntes, sinó com una realitat material que roman com a suport i causa d'aquestes. La idea de substància com a suport és la que Locke discuteix.

Per Descartes hi havia tres substàncies que ho conformaven tot, però Locke entén la substància com una mena de suport o substrat. La paraula poma és el nom que li donem a la poma, tres persones veuen una poma i reben les idees simples que la componen i se'ls hi genera la idea complexa que la forma. No podem estar segurs de què aquestes tres persones tinguin la mateixa idea complexa de poma. Llavors quin criteri utilitzem per saber quina és la idea complexa de poma vertadera?

La poma té una sèrie de qualitats, que es troben juntes "allà fora", què ajunta totes aquestes qualitats? La substància poma, és el suport que manté unides totes les qualitats de la poma unides, que fa que sigui una poma i no una altra cosa.

A partir de les qualitats i els accidents com el color vermell que veiem o l'aroma suau que captem, tenim cap sensació del suport que provoca aquestes sensacions en nosaltres? Locke diu que no. La substància, com a substrat, roman inaprehensible i incognoscible. Locke reconeix que des d'una òptica empirista no pot demostrar l'existència de cap substància, ara bé, és raonable suposar l'existència de la substància, és l'explicació menys dolenta del món. El món només es pot explicar suposant l'existència de les substàncies. Per exemple, no es coneix l'existència de la gravetat, només les seves conseqüències; suposem l'existència de la gravetat.

Per sentit comú i per necessitat, hem de creure en l'existència de realitats que siguin la causa de les nostres experiències.

DAVID HUME

David Hume és el pensador que va dur l'empirisme fins a les seves últimes conseqüències. Aquest filòsof escocès, contemporani de la Il·lustració, va ser segurament l'empirista més conseqüent, el que va intentar en tot moment ser fidel a les tesis empiristes i coherent amb elles. Va culminar les tesis establertes per Locke.

El seu llibre central és *El Tractat sobre la naturalesa humana*, el que reflecteix més i de manera completa el seu pensament. El llibre conté tesis tan xocants i innovadores per l'època de Hume, que no va encaixar en els corrents acadèmics del seu temps. La filosofia de Hume va trobar ressò en cercles no acadèmics. Va ser exclòs sobretot pel seu escepticisme radical cap a molts aspectes, com ara, cap a Déu.

EPISTEMOLOGIA: L'origen de les nostres idees

Hume diu que tot el nostre coneixement prové de l'experiència. Per a Hume, tots els nostres continguts mentals són **percepcions**. I totes les percepcions provenen de l'experiència, ja que no hi ha idees ni representacions mentals que siguin prèvies a aquesta, tot el coneixement té el seu origen a l'experiència.

Hume, no vol donar per fet que les nostres percepcions siguin representacions del món. Per aquest motiu les classifica de diferents idees.

Segons la vivacitat, n'hi ha dos tipus: **impressions** i **idees**.

- Les impressions són les sensacions immediates de l'experiència: imatges, passions i emocions.
- Les idees, en canvi, són imatges o còpies difuses de les impressions. Són productes de la imaginació i de la memòria que no aconsegueixen imitar el grau d'intensitat dels originals. Una cosa és sentir un fred intens (impressió) i una altra molt diferent, recordar aquell fred que vaig passar un dia (idea).

Les impressions les rebem a l'instant, al mirar una taca blava. Les idees són els records de les impressions, si tenques els ulls i recordes la taca blava. La idea té a veure amb el passat. La idea és dependent de l'impressió. Primer rebem l'impressió i a partir d'aquesta generem la idea. No es poden tenir idees que no vinguin de l'impressió o d'un conjunt d'impressions. Les idees sempre deriven de les impressions.

Les nostres percepcions, a més de classificar-se en impressions i idees, es poden organitzar seguint altres criteris. Així, segons la seva procedència, les percepcions es divideixen en:

- **Percepcions de sensació**. Són aquelles que provenen dels sentits. Per exemple, la visió del color vermell o l'olor de sucre cremat.

→ **Percepcions de reflexió.** Són estats exclusivament mentals, com l'avorriment que ens produeix esperar l'autobús o la satisfacció que ens proporciona aprendre coses noves.

Segons la seva composició, les percepcions es classifiquen en:

- Simples. No es poden dividir en altres de menors. Per exemple, l'aroma dolça d'un perfum o el tacte de vellut...
- Complexes. Es poden distingir i dividir en altres de més simples. Per exemple la percepció d'una rosa vermella es descompon en altres més simples: l'olor, el color, el tacte...

PERCEPCIONS			
CRITERI DE CLASSIFICACIÓ	TIPUS	EXPLICACIÓ	EXEMPLE
Segons la intensitat	Impressions	Sensacions intenses i nítides	Sensació de fred
	Idees	Percepcions menys nítides que les impressions	Record del fred que es va passar
Segons l'origen	De sensació	Procedents dels sentits	Olor d'un pastís
	De reflexió	Estats exclusivament mentals	Por de la foscor
Segons la composició	Simples	No admeten separació ni distinció	Gust de la taronja
	Complexes	Es poden descompondre en percepcions més simples	Percepció d'una taronja (gust, color, olor...)

Exemples

Exemple: gronxador

Intensitat: idea

Origen: sensació

Composició: complexa

Exemple: jaqueta

Intensitat: idea

Origen: sensació (percepció generada fora)

Composició: complexa

Imaginació: l'associació d'idees

D'on provenen les idees simples? Totes les idees simples provenen de les seves corresponents impressions simples.

Les idees complexes també són una còpia d'impressions complexes? En alguns casos és així: la idea de rosa prové de la impressió complexa de rosa. Però hi ha altres tipus d'idees que no són estrictament còpies d'impressions complexes. Per exemple, un unicorn, un centaure o un gripau que parla; de quina impressió diríem que provenen? De cap. En aquests casos, com en molts altres, les idees complexes són fruit de la combinació i unió fantasiosa d'impressions simples que fa la imaginació.

El concepte d'imaginació és molt important amb Hume. És el que fa que es puguin combinar totes les percepcions simples, combina totes aquestes idees. D'aquí surt, per exemple, la riquesa cultural. Imaginació, en aquest context, no és sinònim de fantasia, sinó que és una capacitat de la ment. Combina diferents tipus d'idees no necessàriament derivades de les nostres impressions.

Ara bé, quan la imaginació combina percepcions (la imaginació les combina sempre) ho fa d'una manera atzarosa? O segueix unes pautes? Segons Hume, la imaginació crea idees complexes seguint certes lleis i regularitats. I és que determinades idees semblen dur de manera natural a unes altres. Per exemple, el fum ens fa pensar en el foc, o el retrat d'una persona, en la persona mateixa. Aquestes tendències són el que Hume va anomenar **lleis d'associació d'idees**, unes lleis diferenciades que funcionen alhora.

- **Llei de semblança.** Hi ha alguna cosa en la nostra ment que la impulsa a associar idees amb algun grau de similitud. Té tendència a ajuntar idees que tenen similitud entre elles. Des de coses totalment evidents com una fotografia (penses en la persona que surt a la fotografia) fins a les formes que ens sembla que fan els núvols. No tots detectem les mateixes semblances, però tots en detectem.
- **Contigüïtat en l'espai i en el temps.** Una idea ens condueix naturalment a una altra quan entre elles hi ha una relació de proximitat, sigui espacial o temporal. Un turista segurament ens farà pensar en l'estiu i la calor, una barca en un mar, una pantalla en un ordinador...
- **Relació causa-efecte.** Davant els fenòmens que acostumen a succeir temporalment, el nostre enteniment crea una expectativa de futur: espera que certs fets segueixin altres fets tal com ho han fet en el passat. Per exemple quan veiem fum (efecte) suposem que hi ha foc (causa).

Relacions d'idees i qüestions de fet (coneixement vàlid)

Per Hume els nostres continguts mentals es redueixen a impressions o idees. Amb aquests pensem o raonem, és a dir, construïm judicis i afirmacions, i establim relacions entre les nostres percepcions. Tots aquests judicis conformen l'edifici del coneixement i es poden classificar en dos tipus.

Relacions d'idees: Són afirmacions com "la suma dels angles d'un triangle és sempre 180°". En aquests judicis s'estableixen relacions entre idees i conceptes; per tant, no descriuen com és el món i no sorgeixen de l'experiència, sinó del raonament. Són, doncs, afirmacions universals i necessàries, és a dir, vàlides en qualsevol circumstància. La seva negació implica una contradicció i un absurd.

S'esdevenen igual a tot arreu, no poden ser d'un altra manera. Negar un enunciat d'aquest tipus és entrar en una contracció o en un absurd, t'equivoques a l'hora de raonar i entendre què és un triangle.

Tots els solters són no casats, és una relació d'idees. Si negues aquest enunciat és que no entens què vol dir ser solter.

Qüestions de fet: Són afirmacions del tipus "la Marta fa gimnàstica" o "els núvols porten pluja". És a dir, afirmacions en què s'estableixen relacions entre fets que hem de comprovar mitjançant l'observació i l'experiència. Són contingents i probables: el que afirmen és així ara, però podria no ser-ho; de fet, ningú ens assegura que en el futur siguin com ara són. La seva negació és perfectament possible, no implica cap absurd.

Les relacions d'idees depenen de les qüestions de fet perquè tot el coneixement prové de l'experiència. Un parteix de l'experiència, l'altre del raonament, un descriu el món, l'altre no.

Crítica al principi de causalitat

La connexió causa-efecte, a més d'una llei d'associació d'idees, és una relació que atribuïm als esdeveniments que succeeixen al món.

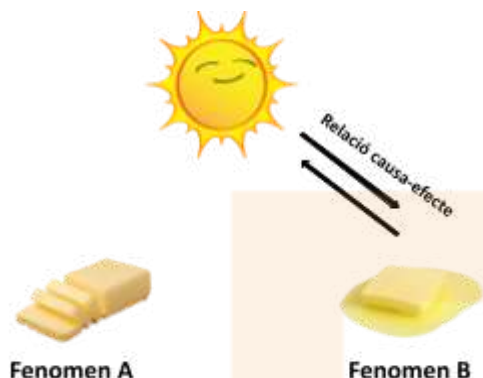
La validesa d'aquesta relació ha estat acceptada acríticament durant força temps, Hume, examina la legitimitat d'aquesta idea. Ho fa aplicant el principi empirista: per a tota idea o creença s'ha de comprovar de quina impressió és còpia; en el cas que no se'n trobi l'original, aquesta ha de ser rebutjada com a il·legítima.

Què entenem per relació causal? Analtzem una qüestió de fet com "el foc escalfa l'aigua". Pensem que entre el foc i l'escalfament de l'aigua es dona una relació causal: el foc seria el responsable d'un determinat efecte, l'escalfament de l'aigua. Hume observa que aquesta reacció es concep com si es tractés d'una connexió necessària, això és, com si tots dos fenòmens es trobessin inevitablement units, ja que l'aparició d'un imposaria necessàriament l'aparició de l'altre. Podem aplicar la relació causa-efecte, però no tenim cap impressió de la connexió entre A i B. La connexió és probable però no necessària. La nostra imaginació relaciona causes i efectes (o viceversa) però no tenim cap impressió de la connexió com a tal. Ens podem imaginar coses de les quals tenim les impressions, però no ens podem imaginar la impressió de la connexió entre les percepcions. Estem acostumats a pensar que de determinades causes sorgeixen determinats efectes, però això ho fem per costum, per hàbit.

Ara bé, Hume recorre a l'experiència per donar validesa a aquest suposat coneixement, i no troba cap impressió de necessitat entre el fenomen A, que considerem causa, i el fenomen B, que anomenem efecte. L'única cosa que observem en aquest procés és que un fet va seguit d'un altre fenomen, però no detectem cap connexió necessària entre tots dos.

Després d'aquest anàlisi, Hume conclou que la idea de connexió necessària és fruit de la imaginació. Després d'observar en innumbrables casos com un fenomen va seguit d'un altre, tendim a considerar, portats pel costum o l'hàbit, que sempre succeirà així. Aquesta projecció del passat cap al futur resulta molt útil per viure, ja que, sense ella, el món es tornaria caòtic i imprevisible. Malgrat la

utilitat que Hume li reconeix, constata que un costum només pot proporcionar creences, però mai coneixement universal i necessari.

Per veure-ho més clar, imaginem que hi ha el fenomen A, en aquest cas un tall de mantega al sol i el fenomen B, la mantega desfeta. La nostra imaginació aplicarà la llei de la relació causa-efecte i direm que la mantega s'ha desfeta perquè es trobava sota el sol. Tenim una impressió de la mantega, del sol i de la mantega desfeta. Però, no tenim cap impressió de la relació entre els fenòmens ni de la relació causa-efecte.

El dubte sobre la validesa de la relació de causalitat suposa un qüestionament de la ciència. Moltes de les explicacions i descripcions de la naturalesa que realitzen les ciències, com també les prediccions que se'ls exigeixen, es basen la relació de causalitat. En conseqüència, com que n'és qüestionat el fonament, l'edifici científic queda afectat. Si la relació de causalitat no és una llei universal, sinó més aviat un costum del nostre enteniment, que tendeix habitualment a relacionar idees d'una determinada manera, tota disciplina que es basi en aquest costum no superarà l'estatus de creença.

Si tot coneixement es fonamenta i legitima en l'experiència, el coneixement humà no pot anar més enllà de les afirmacions particulars. La inducció, en canvi, el que fa és extreure principis generals de la repetició de casos particulars. Les proposicions típiques de la ciència són prediccions probables, no tenen una impressió a la seva base, ajuntem dues impressions a partir d'una connexió, al cap i a la fi, la ciència es basa en la creença de què tot seguirà funcionant com fins ara, és una creença que es basa en la costum i l'hàbit. No hi ha cap necessitat metafísica que les proposicions científiques siguin certes.

Argument deductiu

$p \rightarrow q$

p

q

Argument inductiu

fenomen 1 (veus cor negre)

fenomen 2 (veus cor negre 2)

fenomen 3

fenomen 4

tots els cors són negres

El problema amb els arguments deductius rau a assignar valors a les variables, en els continguts de les premisses, la premissa pot ser incorrecta, però l'estructura argumental sempre serà correcta.

En l'inductiu, ens basem en l'experiència, la conclusió es pot negar sense caure en absurd, no és necessària. Tots els arguments de la ciència són arguments inductius, la seva conclusió no es deriva necessàriament.

Les relacions d'idees tenen a veure amb els arguments deductius i les qüestions de fet tenen a veure amb els inductius. La ciència utilitza arguments inductius, totes les conclusions no es deriven necessàriament. Això no vol dir que no sigui útil, simplement no és necessari (des d'un punt de vista metafísic).

Tota la ciència es basa en el principi de causalitat, però no té impressions del futur, no té impressions de la relació causa-efecte. La nostra ment està acostumada a establir causes i efectes, però per un principi psicològic, no es troba fora de la naturalesa.

Hume ens convida a canviar la certesa (racionalista, model matemàtic, arguments deductius) per la probabilitat. El preu que paga per fer això és arribar a un escepticisme total.

Crítica a la metafísica

El principi empirista segons el qual tota idea que pretengui tenir carta de validesa ha de provenir d'una impressió, problematitza la validesa de la ciència i suposa un rebuig de la metafísica.

La metafísica, o sigui, la disciplina que pretén investigar i descobrir la naturalesa última de la realitat, no sembla emmarcar-se en cap de les dues categories en què Hume classifica el coneixement: relacions d'idees o qüestions de fet. La metafísica no tracta de relacions entre idees o conceptes ni, en un sentit estricte, de fets o fenòmens que es poden observar o comprovar per l'experiència. Per tant, segons Hume, no és pròpiament coneixement, sinó opinions sense consistència ni fonament.

La metafísica, sobretot la de Descartes, s'ocupa fonamentalment de la idea de substància, ja sigui la *substància extensa* (món), la *substància infinita* (Déu) o la *substància pensant* (el jo, ànima).

Crítica a la idea de substància extensa (o *res extensa*): Entenem per substància la idea que tenim d'una realitat objectiva que és el suport de les qualitats que causen les nostres impressions, o, dit d'una altra manera, el substrat que serveix de base a les diverses característiques (color blau, forma esfèrica, grandària petita, etc.) que percebem en els objectes, i que suposadament es manté de forma permanent, encara que les qualitats puguin canviar. Ara bé, no tenim cap impressió de la substància. No comptem amb cap impressió de l'entitat que se suposa que roman com a suport d'aquestes qualitats. Si som coherents amb els principis empiristes, hem de concloure que, com que la idea de substància no prové de cap impressió, aquesta idea ni es troba fonamentada ni pot ser considerada vàlida. És una il·lusió, una invenció de la nostra imaginació, diu Hume.

Ara imaginem que obro els ulls i veig un ordinador, tanco els ulls uns segons i el torno a mirar. Qui ens garanteix que és la mateixa substància que fa 5 segons? Si és la mateixa és perquè hi ha una continuïtat en el temps, però no tenim cap mena d'impressió d'aquesta continuïtat. On està fonamentada aquesta continuïtat des del punt de vista metafísic? De la mateixa manera que no tenim cap mena d'impressió de la substància no la tenim de continuïtat.

Totes les nostres impressions són puntuals i discontinües, duren un moment i després desapareixen per donar pas a unes altres. En canvi, de la substància en tenim una concepció contínua i estable en el temps. Però quina impressió ho fonamenta? Cap impressió té la continuïtat que atribuïm a la substància. No queda més remei que suposar que es tracta d'una creació de la nostra imaginació.

És una il·lusió, una invenció de la nostra imaginació. Malgrat això, la idea de substància és una invenció o creença extremadament útil per a la nostra supervivència.

Crítica de la idea de substància infinita (Déu, *res divina*): La idea que tenim de Déu és la d'una substància infinita amb totes les perfeccions: omnisciència, omnipresència... Ara bé, si apliquem el criteri de validesa de Hume, ens hem de preguntar de quina impressió pot derivar aquesta idea de perfecció infinita. Segons Hume, com que les nostres impressions són puntuals i concretes, és a dir finites, resulta difícil tenir una impressió d'infinít, ja que ella mateixa hauria de ser així mateix infinita. Per tant, la idea de substància infinitament perfecta es queda sense impressió que la legitimi, i cal concloure que no existeix cap tipus de coneixement, ni teològic ni metafísic, de Déu. Certament, però, Hume reconeix que la religió i la creença en l'existència de Déu són naturals i necessàries entre els éssers humans.

Crítica a la idea de substància pensant (*res cogitans*): Tradicionalment, en filosofia, s'ha entès el jo com el subjecte que té percepcions, però que és diferent d'aquestes. Però, com podem conèixer l'existència d'aquest jo? De quina impressió deriva? De cap. Encara que l'ànima sigui el subjecte de les impressions, no és cap impressió. D'altra banda, de quin tipus d'impressió seria còpia? Les impressions i les idees se succeeixen i canvien: ara sentim fred, després imaginem el sopar que ens crupirem, immediatament recordem l'examen de l'endemà i el neguit els envaeix... Sota totes aquestes percepcions canviant, se suposa que el jo roman estable i idèntic, com a nucli de la nostra personalitat. Hume ho qüestiona, el jo és com qualsevol idea de substància: una creença fruit de la nostra imaginació que dona continuïtat i permanència a allò que no la té.

ÈTICA: l'emotivisme moral

Hume és un dels primers pensadors a reivindicar el paper fonamental de les emocions i els sentiments en el comportament humà. Enfront dels qui consideren la raó com la responsable de les nostres decisions, Hume sosté que, en realitat, tota acció descansa en l'emoció i els sentiments. L'**emotivisme moral** s'oposa frontalment a una llarga tradició ètica que va començar amb Sòcrates, l'intel·lectualisme moral relaciona l'ètica amb la raó, el que fa el mal és per pura ignorància. L'emotivisme està en el revers de les teories intel·lectualistes que consideren que l'acció correcta o bona passa per un coneixement previ de la bondat o del bé. Segons aquestes concepcions, el coneixement racional de la bondat i el bé són requisits imprescindibles de l'acció virtuosa. L'emotivisme, en canvi, sosté principis ètics molt diferents.

Les nostres accions en darrera instància estan motivades pels sentiments d'atracció o aversió que ens produeixen certs comportaments. Aquesta atracció o aversió sorgeix del plaer o del dolor que determinades accions ens provoquen. Segons Hume, busquem i apreciem allò que ens causa plaer, i avorrim i rebutgem allò que ens ocasiona dolor.

De la mateixa manera que les impressions són les bases del nostre coneixement, els sentiments i les emocions ho són de l'ètica. Hume deia, doncs, que no fa falta seguir preceptes d'ètiques imposades (com poden ser les de les religions) perquè l'ésser humà és simpàtic, la simpatia és pròpia de la natura humana.

Els sentiments de plaer i dolor són a la base dels judicis morals; el bé no és cap altra cosa que allò que ens complau, mentre que el mal consisteix en el disgust i el dolor que determinades accions ens provoquen. Ara bé, aquest sentiment de plaer no s'ha d'entendre en un sentit egoista. Per a Hume, la

simpatia és pròpia de la natura humana, i la defineix com la inclinació o la tendència que els éssers humans senten a participar i reviu les emocions dels altres. Aquesta inclinació, a més, fa naturals els sentiments que en nosaltres desperten les desgràcies alienes, com per exemple la compassió i la solidaritat. Per ell, la solidaritat i la compassió són consubstancials a la natura humana. La simpatia que connecta tots els éssers humans i que possibilita que ens fem càrrec dels seus patiments fa que ens solidaritzem i que rebutgem les injustícies i les crueltats, fins i tot quan no ens afecten directament. Per tant, el plaer no s'ha d'entendre com quelcom egoista; la justícia, la benevolència, la gratitud i l'amabilitat són actituds que agraden, encara que no se n'obtingui directament un benefici personal.

El problema en basar l'ètica en les emocions és que es converteix en quelcom totalment subjectiu, es cau en el relativisme moral. Per això, Hume fa entrar en joc la raó i l'educació. Tot i que la raó no és la base de la nostra ètica, hi té un paper. Mitjançant l'educació es racionalitzen i s'encarriren els sentiments d'aprovació i rebug davant determinades accions. Així, amb l'educació i la raó, la felicitat i els sentiments de plaer que comencen com a subjectius, es poden arribar a convertir en universals, afectant el màxim nombre de persones, complaent-les i proporcionant plaer com a profit.

Per Hume l'ètica s'ha de basar en les emocions o no tindria sentit, si la baséssim únicament en la raó, seríem com robots actuant sota programació. Sense emocions no hi hauria ètica.

Definició de conceptes

Empirisme: doctrina filosòfica que sosté que les idees i el coneixement en general provenen de l'experiència.

Innatisme: teoria filosòfica segons la qual algunes idees o nocions fonamentals del coneixement són innates, és a dir, no adquirides per l'experiència.

Contractualisme: teoria segons la qual l'Estat i el poder són fruit d'un pacte o contracte entre tots els membres racionals i lliures que formen la comunitat.

Legitimitat: és allò que dona determinats drets, allò que es troba en conformitat amb les lleis i que dona validesa.

Estat de natura: situació natural de l'ésser humà, en la qual es trobarien els homes abans del sorgiment de les societats polítiques.

Leviatan: figura bíblica utilitzada per Hobbes per representar el gran poder del sobirà.

Drets naturals (Locke): drets que es posseeixen pel simple fet de pertànyer a l'espècie humana. Per exemple dret a la vida, a la propietat privada i a la llibertat.

Consentiment exprés: expressar verbalment o per escrit que es vol formar del pacte, una manifestació clarament observable. És un consentiment explícit. És quan una persona, de voluntària, dona el seu consentiment explícit en unir-se a la societat i formar-hi part.

Consentiment tàcit: consentiment implícit que se suposa des del moment que algú gaudeix dels beneficis de viure en una societat ja constituïda (normes, organitzacions estatals, etc.).

Idees simples: són aquelles idees que no es poden dividir en altres de menors. No admeten separació ni distinció.

Idees complexes: es poden distingir i dividir en altres de més simples.

Substància (Locke): idea complexa que imaginem o suposem com a suport de les nostres idees simples.

Estat de guerra: esdevé quan algú mostra la intenció de dur a terme una acció en contra un altre. Com que qui declara tals intencions abandona, en certa manera, l'estat de natura, qui està amenaçat està legitimat a emprar qualsevol cosa al seu abast per defensar-se, fins i tot, si cal, té dret a causar la mort de l'agressor. En estat de guerra, segons la llei natural, cal que l'home es defensi tant com sigui possible perquè la defensa i protecció dels innocents és prioritària, per això el vulnerat té dret a destruir aquell qui li faci la guerra.

Llei natural: llei de Déu i de la raó que és també una llei moral per l'home. Contempla que tot i essent iguals i lliures, cap persona pot atemptar contra la vida, la salut, la llibertat o les possessions d'un altre.

Societats polítiques: formacions polítiques que sorgeixen en el moment en què els homes decideixen ajuntar-se i donar legitimitat a un poder extern perquè reguli, legisli i apliqui la llei. La societat política es manifesta com un àrbitre imparcial. Els homes passen de l'estat de naturalesa a la

societat civil quan instauren un jutge competent per resoldre els litigis, per tant, els règims que no posseeixen un sistema judicial autònom (com la monarquia absoluta) no es poden considerar societats polítiques.

Coneixement intuïtiu: és un tipus de coneixement en què la ment no s'ha d'esforçar a demostrar o examinar res, sinó que percep la veritat de forma immediata (com els ulls perceben la llum). Amb la intuïció l'única cosa que fa l'enteniment és constatar la conveniència o inconveniència entre les idees. Segons Locke, mitjançant la intuïció coneixem el jo.

Coneixement demostratiu: coneixement que fa que la ment trobi la conveniència o inconveniència entre les idees però no de forma immediata, sinó per mitjà del raonament i de l'ús d'idees intermediàries (proves) que no sempre són evidents, s'han de demostrar. Mitjançant aquest coneixement podem provar l'existència de les matemàtiques i de Déu.

Coneixement sensible: coneixement que ens demostra que el món existeix, perquè les coses del món són la causa de les nostres idees. Tanmateix, no coneixem les coses en sí mateixes, sinó les idees que ens provoquen, per tant, no podem tenir un coneixement evident de què representen les nostres idees i la sensibilitat. El coneixement sensible, en comparació amb els anteriors no se'n dedueixi el mateix grau de certesa, no és un coneixement evident, sinó més aviat probable.

Percepcions: materials bàsics del coneixement, són continguts mentals que procedeixen de l'experiència i es divideixen fonamentalment en dues tipologies: impressions i idees.

Impressions: resultat immediat d'una experiència sensible, són vives, intenses.

Idees: representacions mentals de les impressions, imatges de les impressions que han perdut la força que tenien, són còpies d'impressions.

Percepcions de sensació: són aquelles percepcions que provenen dels sentits.

Percepcions de reflexió: són aquelles percepcions que es troben en estats exclusivament mentals.

Llei d'associació d'idees: són les lleis a través de les quals actua la nostra imaginació relacionant unes idees amb les altres. Hume dirà que n'hi ha fonamentalment tres: la llei de la semblança, la llei de la continuïtat temporal o local i la llei de causa i efecte.

Llei de semblança: és la norma per la qual la nostra ment tendeix a unir idees que s'assemblen a les impressions originals. Per exemple, segons Hume, la idea d'una pintura condueix els nostres pensaments a l'original.

Contigüïtat en l'espai i en el temps: és la norma per la qual la nostra ment ajunta idees properes en l'espai i el temps. Per exemple, segons Hume, si algú parla d'una habitació en un edifici, naturalment pensa en com són les altres (contigüïtat en l'espai). De la mateixa manera, si algú pensa en un fet del passat, probablement s'imaginarà altres fets relacionats i contigus.

Relació causa-efecte: és la norma per la qual la nostra ment tendeix a unir determinades idees convertint-ne unes en l'efecte o el resultat d'unes altres. Per exemple, Hume ens diu que si pensem en una ferida, molt probablement pensarem en el dolor que ens provoca.

Relacions d'idees: fan referència a les matemàtiques i tota informació que sigui intuïtiva o demostrativament certa. Allò que caracteritza a aquests continguts és que són independents de l'experiència, si els nego, caic en una contradicció. Són enunciats analítics i necessaris, però, segons Hume, no aporten informació.

Qüestions de fet: fan referència a quelcom de la realitat, és a dir, que provenen de l'experiència i la seva característica real és que són contingents (són, però podrien no ser). No hi ha cap necessitat que els fets siguin com són ni que es relacionin d'aquesta manera. Però sí que ens donen informació perquè la seva font és l'experiència.

Emotivisme moral: considerar que els sentiments són a la base de les nostres accions i dels nostres judicis morals.

Principi de la còpia: en últim terme, totes les nostres idees (fins i tot les imaginàries) provenen de l'experiència.

Criteri de veritat: el criteri de veritat de Hume es troba lligat al principi de la còpia. Com que l'origen del nostre coneixement es troba en les impressions, la veritat de qualsevol idea depèn d'aquesta correspondència. Segons Hume, una proposició serà vertadera només si les idees que conté corresponen a alguna impressió i falsa si no existeix aquesta correspondència.

KANT

La seva figura, igual que la de Plató, Aristòtil, Descartes... és la d'un gran filòsof sense el qual no es pot pensar. La seva importància és molt decisiva i ha marcat un abans i un després a la història de la filosofia.

Després de grans pensadors com Descartes i Hume, la filosofia es troba en un carreró sense sortida amb només dues opcions possibles: racionalisme o empirisme.

Kant va ser un home completament dedicat a la reflexió filosòfica, però això no significa que visqués al marge de la realitat humana. Adaptant les seves paraules, podem dir que el que l'amoïnava estava comprès en aquestes tres preguntes:

- ❖ Què puc saber?
- ❖ Què he de fer?
- ❖ Què puc esperar si faig el que he de fer?

Pensava que aquesta preocupació per l'epistemologia, l'ètica i la religió es podia superar si es responia a una qüestió fonamental que resumeix o condensa les altres tres:

- ❖ Què és l'home?

En definitiva, per a Kant, entendre la realitat i la naturalesa humanes permetria resoldre tots els nostres dubtes. Segons aquest filòsof l'ésser humà és el centre de tot interès i reflexió de caràcter filosòfic.

Kant recull els ideals de la il·lustració i defensa que la filosofia ha de ser crítica: cal sotmetre a la raó a un anàlisi per determinar-ne el poder i els límits. Sintetitza racionalisme i empirisme en un idealisme transcendental que defensa que, si bé tot coneixement comença amb l'experiència (seguint a Hume), no tot prové d'aquesta perquè en el subjecte hi ha unes formes a priori que són condició de possibilitat del coneixement.

El lema de la il·lustració és *Sapere aude*, que significa atreveix-te a pensar (per tu mateix).

CARACTERÍSTIQUES DE LA IL·LUSTRACIÓ

1- Confiança en el poder de la raó.

La millor eina per progressar socialment, per evitar prejudicis, per evitar la ignorància, no són Déus ni judicis, és la raó. És la millor eina per emancipar-nos i desenvolupar-nos com a humans. A través de la raó ens fem autònoms.

2- Fe en el progrés científic.

La ciència és la millor eina per progressar com a humanitat. Ens permet avançar i és la millor eina per fer-ho. Hi ha una confiança cega i un profund optimisme envers la ciència. En certa manera, acaba essent una mena de fe. Segons la il·lustració, la ciència és un avenç social i de coneixement.

3- Deisme.

Suposa una forma d'entendre la relació entre Déu i el món tal que Déu es concep només com a creador i legislador de l'univers, el que dóna l'impuls inicial de moviment, com el rellotger que engega el rellotge per a deixar de seguida que segueixi els seus propis impulsos, però en cap cas com un Déu personal que entaula una relació amb el món a través de la revelació o la providència, o que intervé en la història humana amb miracles i fets sobrenaturals.

El Déu Deista és del Déu de Descartes i dels científics. Déu crea el món i les seves lleis, però no hi intervé.

4- Apologia de la tolerància.

Igual que Locke, pensaven que l'Estat havia de ser aconfessional.

5- Necessitat de l'educació.

Tots els il·lustrats consideren que la millor eina per accedir al "*Sapere aude*" és l'educació. No pots pensar sense una educació com cal. Aposten per una educació universal, que tothom pugui pensar per si mateix. La millor manera de difondre els ideals de la Il·lustració és a través de l'educació. L'emancipació intel·lectual només és possible mitjançant l'educació.

6- Crítica del poder polític.

Tots els il·lustrats accepten, més o menys, que el poder no pot ser hereditari ni absolutista. Ha de provenir del contracte social, ha de ser un poder fruit del contractualisme. Al ser liberals, estaven d'acord amb Locke en què havia d'haver-hi divisió de poders.

EPISTEMOLOGIA: QUÈ PODEM SABER?

La filosofia que s'ensenyava a les universitats alemanyes, i la que havia après Kant, era el racionalisme acadèmic de Wolff. Tanmateix, la lectura de Hume va fer que la qüestionés. Això va situar a Kant en una cruïlla, la filosofia en la qual havia estat educat i la que li havia obert noves vies de reflexió eren contradictòries.

D'un banda, els racionalistes sostenien que la raó, partint d'ella mateixa i dels continguts innats que posseeix, pot assolir un coneixement universal; de l'altra, els empiristes defensaven que la raó només opera amb el material de l'experiència: com que aquest és concret i canviant, el nostre coneixement no pot superar la categoria de probable.

Insatisfet tant amb el dogmatisme dels racionalistes com amb l'escepticisme d'alguns empiristes, Kant va adoptar com a seva la qüestió pendent de la modernitat: com és possible el coneixement? Va trobar la solució en una concepció del coneixement que era una síntesi que acceptava, en part, el que deien tots dos corrents.

“Però, encara que tot el nostre coneixement comenci amb l'experiència, no per això produeix tot ell de l'experiència.

I.Kant, *Crítica de la raó pura*, 38.

Kant vol fer de la filosofia (metafísica) una ciència. Veu que la ciència ha fet grans avenços, com per exemple, la física de Newton. Però quan mira la metafísica, es pregunta, per exemple, què és superior? Descartes o Plató? Segons la ciència hauria de ser Descartes perquè és més actual, més avançat. Però en la filosofia no funciona així, la metafísica no ha avançat com a tal, no en el mateix sentit que avança la ciència.

Kant es pregunta si es pot fer de la metafísica una ciència. Amb la metafísica cadascú té una opinió diferent i no per això tenen més o menys raó. Ell vol que la metafísica avanci de la mateixa manera que ha avançat la ciència. Però, el problema, és que la metafísica per constitució no pot avançar com una ciència. Però, abans de poder afirmar això, Kant ha de descobrir què fa que la ciència sigui ciència. Per als racionalistes, els enunciats de la ciència eren “veritats de fet”, és a dir, enunciats empírics i contingents. Per als empiristes, limitar el coneixement a la dada empírica comportava negar-li tota universalitat i concedir-li únicament el grau de probabilitat.

Kant va considerar necessari trobar la manera de validar i legitimar els progressos que la ciència estava experimentant en la seva època. Les argumentacions són relacions entre enunciats o judicis. Per això, per poder determinar quan són universals i necessàries (és a dir, científiques), cal analitzar, en primer lloc, si els seus judicis ho són.

Per donar resposta a la pregunta sobre el valor de la metafísica (i de la possibilitat de la ciència), parteix de l'anàlisi dels judicis; i per delimitar quins tenen valor científic (universal i necessari) i quins no, en distingeix dos tipus: **judicis analítics** i **judicis sintètics**. Els primers són explicatius i **a priori**; els segons són extensius i **a posteriori**.

A continuació es pregunta si són possibles els judicis sintètics a priori, que es refereixen a l'experiència i són universals i necessaris, i demostra que tant les matemàtiques com la física en fan servir; però no la metafísica. D'aquesta manera supera, d'una banda, l'escepticisme de Hume, que considerava que les ciències empíriques només eren probables (perquè els fets de la realitat es fonamenten en el principi de causalitat, que és un judici sintètic a posteriori), i de l'altra, demostra que la metafísica no és una ciència.

Segons Immanuel Kant, un judici, com “el Sol és el centre del sistema solar” o “el tot és més gran que les parts”, és un enunciat en el qual es relaciona un subjecte (“el Sol”, “el tot”) amb un predicat (“centre del sistema solar”, “més gran que les parts”). És a dir, un judici constitueix una atribució de les qualitats o propietats a un subjecte determinat. Si a més, pretenem que sigui científic, ha de complir dos requisits:

- ❖ Ser extensiu: ampliar el nostre coneixement del món.
- ❖ Ser universal i necessari: vàlid en qualsevol circumstància i moment.

Dit això, Kant classifica els judicis de la següent forma: analítics o sintètics (segons l'extensió) i, a priori o a posteriori (segons la validesa).

Judicis analítics

No són extensius, ja que no amplien el coneixement. El predicat es troba comprès en el subjecte, n'especifica una de les característiques. Per tant, no comunica res que no sapiguem. Com que tot el predicat està contingut en el subjecte no aporten cap tipus d'informació nova.

“Tot triangle té tres angles” La mateixa definició de triangle implica posseir tres angles.

“Els calbs són els que han perdut el cabell” Per definició, una persona calba no té cabell.

(A vegades, es pot fer l'exercici de substituir el predicat pel subjecte per veure que és la mateixa informació: *Els que han perdut el cabell són els que han perdut el cabell.*)

Judicis sintètics

Són extensius, ja que amplien el coneixement. El predicat aporta nova informació, que no es pot extreure de l'anàlisi del subjecte. El predicat no està inclòs en el subjecte però sí relacionat amb ell. El predicat no aporta informació que “per definició” encaixa amb el subjecte.

“La recta és la distància més curta que hi ha entre dos punts”

“El calb porta una perruca”

Judicis a priori

La seva veritat no depèn de l'experiència; podem saber que són certs sense necessitat d'experimentar. Per això, tenen validesa universal i necessària. Són previs a l'experiència.

“El tot és més gran que les parts”

Judicis a posteriori

La seva veritat depèn de l'experiència; que és on els hem de comprovar. Per això no tenen validesa universal; són contingents. La afirmació no és necessària, pot ser o no ser correcte.

“El meu gat dorm al sofà”

Normalment, els judicis analítics són també judicis a priori i els judicis sintètics són també judicis a posteriori. Però, Kant es pregunta si és possible que existeixin judicis sintètics, és a dir, que amplii el nostre coneixement del món, però dels quals tinguem certesa a priori, això és, que sapiguem la seva veritat sense haver de recórrer l'experiència? Si Kant s'hagués limitat al que les tradicions racionalistes i empiristes deien, hauria hagut de respondre de forma negativa. Però, la seva aportació autènticament innovadora va consistir a considerar que existeix una tercera possibilitat: els judicis sintètics a priori, o sigui, judicis que satisfan les condicions científiques.

Són judicis que, pel fet de ser sintètics, són extensius (amplien el nostre coneixement) i, pel fet de ser a priori, gaudeixen de validesa universal. Segons Kant, a aquesta categoria corresponen els principis de les matemàtiques i la física. Aquest tipus de judicis són els bàsics de la ciència, aporten nova informació a la vegada que la seva veritat és universal i necessària.

Un judici sintètic a priori podria ser “la línia recta és la línia més curta entre dos punts”. És sintètic perquè el predicat no està contingut en el subjecte, la definició de diccionari no inclou ser la distància més curta entre dos punts. No radica en l'experiència aquest enunciat, no s'ha de comprovar, només raonant es pot entendre (a priori).

Un altre exemple podria ser “tot canvi té una causa”. El predicat no està contingut en el subjecte, ens aporta informació nova i la seva veritat no depèn de l'experiència (a priori).

El gir copernicà: filosofia transcendent

Kant es qüestiona si podem afirmar que el subjecte té coneixements de valor universal i necessari. I respon proposant una revolució copernicana: invertir l'ordre dels dos termes de la relació de coneixement subjecte-objecte, i situar el punt de partida del coneixement no en l'objecte (en aquest cas seria a posteriori) sinó en el subjecte, fet que ens permet afirmar el coneixement *a priori* no obtingut a partir de l'experiència.

Amb el gir copernicà la qüestió epistemològica canvia de "què coneixem?" a "què necessita el subjecte per convertir-se en subjecte de coneixement?".

En el terreny epistemològic, les teories de Kant van ser tan revolucionàries com les de Copèrnic en el camp de l'astronomia. La comparació la va proposar el mateix Kant, conscient del caràcter innovador i decisiu del seu plantejament.

En veure les dificultats per a mantenir l'explicació dels moviments planetaris si conservava la teoria segons la qual l'univers gira entorn de la Terra (i, per tant, al voltant de l'ésser humà), Copèrnic va capgirar la perspectiva: va deduir que en realitat és la Terra, i juntament amb ella l'ésser humà, la que gira al voltant del Sol. Aquest senzill gir va fer quadrar de manera simple l'explicació dels moviments dels astres.

“Aquí passa el mateix que amb els primers pensaments de Copèrnic, que, després de el fet que tot veure que no aconseguia d'explicar els moviments celestes si acceptava l'exèrcit d'astres girava al voltant de l'espectador, va provar si no obtindria millors resultats fent girar l'espectador i deixant els astres en repòs. En la metafísica es pot fer el mateix assaig pel que fa a la intuïció dels objectes. Si la intuïció s'hagués de guiar per la naturalesa dels objectes, no veig de quina manera es podria conèixer alguna cosa a priori sobre aquesta naturalesa. Si, en canvi, és l'objecte (en tant que objecte dels sentits) el que es regeix per la naturalesa de la nostra facultat d'intuïció, em puc representar més fàcilment aquesta possibilitat”.

I.Kant, *Crítica de la raó pura*, B-XVI.

De la mateixa manera, en veure que resultava molt difícil justificar el valor universal i necessari de la ciència si se suposava que el subjecte és qui s'adapta a les múltiples i canviants peculiaritats de l'objecte, Kant va capgirar el plantejament. El coneixement pot ser universal i necessari perquè és fruit de la imposició del subjecte (de les seves estructures o formes a priori) a l'objecte. Aquestes estructures, de totes maneres, sovint es confonen amb les propietats dels objectes. En sentit metafòric, podríem dir que les formes a priori són com unes ulleres amb vidres, per exemple, de color blau: d'una banda, ens permeten veure els objectes del món, però, de l'altra, ens tenyeixen la visió de blau. Per aquest motiu, és important recordar que la blavor no és una propietat del que veiem, sinó un filtre que nosaltres hi posem. Això és, exactament, el que pensava Kant.

Per aquesta importància que Immanuel Kant va reservar al subjecte i a les formes a priori en el procés de coneixement, a la seva filosofia se la coneix amb el nom d'idealisme transcendent. Idealisme, perquè només les idees o estructures mentals del subjecte (l'espai, el temps i les categories) permeten el coneixement; i transcendent, perquè aquestes idees són universals i, pel seu caràcter a priori, transcendeixen el cas concret.

Quan observem el món, a fora, hi ha alguna substància que ens estimula i crea una representació a la nostra ment. Kant l'anomena **noümen** (és una idea semblant a la substància de Locke). El noümen és allò que es troba a la base de les nostres representacions, que les estimula. És incognoscible, és a dir, no es pot conèixer, no s'hi pot arribar, no es pot saber com és... El que nosaltres veiem i representem, el que coneixem i se'ns apareix, és el **fenomen**. El noümen és l'objecte en si, mentre que el fenomen és la representació de l'objecte, allò que nosaltres coneixem. Per fer un símil, el noümen seria la gravetat (que no coneixem) i el fenomen les seves conseqüències (que si coneixem i experimentem, les podem veure i patir). És a dir, podem estudiar les conseqüències de la gravetat com a fenomen, però no la gravetat en si com a noümen.

El noümen no es pot conèixer, però és condició de possibilitat per poder conèixer el fenomen.

Aquest noümen és la base del coneixement, però abans que se'ns representi com a fenomen, passa pels filtres de la ment humana (filtres que es tenen només per ser humans). Aquests filtres són l'espai, el temps i les categories. Són les formes a priori del subjecte.

Per rebre representacions, per percebre qualsevol cosa, necessitem que estigui situada en un espai i en un temps, qualsevol sensació es dona en un espai i un temps determinat. L'espai i el temps són les estructures que fan possible tenir qualsevol impressió, sensació o experiència, no podem conèixer res fora d'aquests. No podem representar un fenomen sense espai i temps, no podem pensar ni conèixer res que estigui més enllà de l'espai i el temps. Són condicions de possibilitat pel coneixement.

El nostre coneixement, però, no es limita només a la percepció. Les dades de la sensibilitat són ordenades a través de les categories. Per exemple la categoria de causalitat, que ens explica que cada fenomen que percebem té una causa. Les categories ens permeten conèixer a la vegada que, en certa manera, ens limiten el coneixement. Són, bàsicament, la comparació feta anteriorment d'unes ulleres que permeten veure, però que tenen els vidres blaus.

A més a més, amb aquesta explicació, Kant evita caure en l'escepticisme radical de Hume. No hi cau perquè tots els filtres són universals en els éssers humans.

Pot haver-hi discrepàncies sobre, per exemple, la causa d'un fenomen, però no hi ha discrepàncies de l'existència del fenomen.

ÈTICA: QUÈ HEM DE FER?

Kant ja ha contestat la pregunta: «Què puc saber?». Tanmateix, l'ésser humà no viu tan sols de coneixements. Certament, l'ésser humà fa un ús teòric de la raó, però també en fa un ús pràctic. No només és un ésser que coneix, sinó que a més és un ésser que actua i que es val de la seva raó per a guiar i orientar la seva acció. Així, la raó pura es converteix en raó pràctica quan s'ocupa de guiar la pròpia voluntat. Per això ha de respondre les dues preguntes que queden: «Què he de fer?» i «Què puc esperar si faig el que he de fer?».

La raó té, per una banda, un ús teòric (raó pura) que s'ocupa de conèixer com són les coses. Formula judicis i raonaments. Per altra banda, un ús pràctic que s'ocupa de com hem d'obrar. Formula imperatius i mandats. És la que està relacionada amb la nostra acció en el món i la metafísica.

Una de les preguntes centrals de l'ètica kantiana és: “què fa que una acció sigui bona?”. Abans d'oferir la seva pròpia resposta, Kant va fer una anàlisi exhaustiva del que fins aleshores s'havia proposat en la reflexió ètica.

En analitzar les ètiques anteriors, Kant va arribar a la conclusió que, malgrat l'enorme varietat de normatives ètiques, totes presenten un denominador comú: són ètiques materials.

Les **ètiques materials**, segons Kant tenen dos inconvenients:

Són **ètiques empíriques**, ja que tenen contingut. Ens diuen què hem de fer o evitar: «Has de dir la veritat», «Has d'obeir els teus pares», «No has de matar»... El seu contingut prové de l'experiència, ja que és on comprovem quines conductes són adequades per a assolir l'objectiu que ens hem proposat. Són ètiques que es fonamenten en un bé (la felicitat, la salut...) i que estableixen el camí que cal seguir per a assolir-lo. Per tant, es tracta d'ètiques interessades, ja que promouen unes determinades accions en funció de la recompensa o gratificació que s'aconsegueix amb el seu compliment. Per això, es componen de normes o preceptes que assenyalen l'actuació correcta i que Kant anomena imperatius, als quals considera de tipus hipotètic.

Els **imperatius hipotètics** ordenen o prohibeixen una acció en funció de l'objectiu fixat. Així, una norma com «no beguis en excés» només ens obliga si hem acceptat que conservar la salut és un bé al qual hem d'aspirar. Es tracta, per tant, d'un imperatiu condicional: «Si vols conservar la salut, no beguis en excés». Únicament si acceptem la condició, la segona part té sentit. Supediten la moral a alguna cosa externa a ella, per exemple la felicitat o el plaer.

Són **ètiques heterònomes**, perquè la voluntat es troba determinada per principis que no provenen de la raó, sinó d'alguna instància que hi és externa. Les ètiques materials justifiquen una sèrie de preceptes en funció de fins (la felicitat, la salut, la perfecció...) que depenen d'interessos personals i aliens a la raó. Les accions dutes a terme estan basades en un criteri extern a l'enteniment.

Per a Kant, una ètica autènticament humana ha de ser universal (vàlida per a qualsevol ésser humà, amb independència de quins siguin els seus interessos) i autònoma (basada en la llibertat i la capacitat humana per a donar-se una llei desinteressada i autèntica). Aquestes dues propietats només són possibles en una ètica racional.

Kant busca plantejar una ètica en la qual les accions puguin ser avaluades prèviament a les conseqüències. Una ètica en la qual s'actui de manera racional i per deure.

Les ètiques materials són també les teleològiques. Les ètiques teleològiques són aquelles que es basen en la finalitat, que se centren en les conseqüències previsible de l'acció. El que busca Kant és una ètica deontològica. Una ètica en la qual les accions tinguin valor per si mateixes independentment de les conseqüències. Aquest tipus d'ètiques s'anomenen **ètiques formals**.

Ètica kantiana: la “majoria d'edat”

Kant rebutja les ètiques materials perquè considera que no són pròpies de majors d'edat. Com a il·lustrat, creu que la raó és, sobretot, una reivindicació de la llibertat i de l'emancipació respecte a qualsevol subjecció o dependència. Kant comparteix aquesta idea i creu que ha arribat l'hora que l'ésser humà es faci càrrec de la seva vida i decideixi per ell mateix. Aquesta emancipació exigeix una ètica autònoma, en la qual sigui el mateix home qui determini la llei moral.

Ètica formal

Kant considera ètiques formals aquelles que estan mancades de contingut, és a dir, que en lloc de dir què s'ha de fer, es limiten a indicar com s'ha de fer. Són, per tant, ètiques de la forma: no ens manen "feu això o feu allò", sinó que determinen la manera en què hem d'actuar. Les ètiques formals són a priori. Abans de fer l'acció s'ha de poder determinar si l'acció és bona o dolenta.

Els imperatius en aquesta ètica no són hipotètics, sinó que són categòrics: obliguen i exigeixen compliment sense condicions ni excepcions. Per això Kant elabora una ètica que no depengui de les circumstàncies (ja que són subjectives per a cada persona). Elabora un criteri ètic independent al context circumstancial: l'**imperatiu categòric** o principi d'universalitat. Estableix la forma que ha de tenir qualsevol màxima per a arribar a ser realment una norma moral (ser universalitzable). És una mena de filtre per saber si l'acció és bona per si mateixa, consta de 3 passos o subfiltres:

- ❖ Actua segons només les màximes que desitjaries que es convertissin en lleis universals.
- ❖ Tracta a tot ésser humà (tu mateix inclòs) no com un mitjà, sinó com un fi en ell mateix.
- ❖ Actua per autonomia.

El primer pas recull una antiga consideració del fet moral: la creença que l'acció correcta consisteix ni més ni menys que a fer el que exigiríem que fessin els altres. És voler només allò que sigui compatible amb la possibilitat que tots i cadascun dels humans vulguin el mateix.

El segon pas diu que s'ha de tractar els altres com el que són, éssers humans amb dignitat, és a dir, que no poden ser usats com a instruments per a satisfer els nostres desitjos.

Actuar de manera que tractem els altres com a fins i no com a instruments significa actuar de manera desinteressada. Per exemple, si elogiem els altres perquè volem obtenir-ne un favor, no actuem de manera moral, sinó egoista.

El tercer pas retorna a la crítica que fa Kant a les ètiques materials. Les ètiques materials supediten la moral a alguna cosa externa a ella. L'heteronomia ètica porta accions no reflexionades, preses per un motiu exterior al nostre enteniment i a la nostra pròpia racionalitat.

Amb un exemple es pot veure com una acció passa o no el filtre de l'imperatiu categòric. Imaginem tres botiguers que es comporten d'una manera honrada i legal, sense alterar els pesos de les balances i cobrant el que correspon pels productes. El primer ho fa perquè sap que, si no, a la llarga perdria els seus clients que anirien a comprar a la botiga on els preus són més assequibles; el segon ho fa perquè segueix una doctrina religiosa que està en contra d'enganyar als altres; i l'últim ho fa simplement perquè considera que és el seu deure. Malgrat que externament tots tres es comportin d'una mateixa manera, només en el cas de l'últim botiguer podem parlar d'un comportament autènticament moral. El primer no actua desinteressadament ni tracta els seus clients com a fins, sinó com a instruments per enriquir-se. I el segon, ho fa d'una forma heterònoma perquè la doctrina que segueix ha pres la decisió per ell.

Immanuel Kant considera que el comportament ètic necessàriament és desinteressat, és a dir, una manera d'actuar basada en el respecte i l'amor al deure. Això vol dir quelcom més que actuar externament de conformitat amb el deure; és imprescindible que hi hagi un convenciment i una acceptació interna d'aquest deure. L'única acció moralment correcta és la que es fa per deure. El que té mèrit moral és actuar segons el deure. Cap acció que no sigui impulsada pel deure té valor moral.

DEFINICIÓ DE CONCEPTES

Judicis analítics: judicis o proposicions en els que el predicat ja està contingut dins del subjecte (hi ha identitat entre ambdós). No amplien el nostre coneixement, i per aquesta raó són necessaris i explicatius.

Judicis sintètics: judicis o proposicions en els que el predicat no està contingut dins del subjecte (no hi ha identitat entre ambdós). Amplien el nostre coneixement, i per aquesta raó són judicis d'experiència i extensius.

Judicis a priori: és el coneixement pur, absolutament independent de l'experiència. Compleix les condicions de necessitat i universalitat estricta. *Dato: també fa referència al coneixement moral, ja que la llei de la moralitat, l'Imperatiu categòric és a priori.*

Judicis a posteriori: és el coneixement empíric, que es fonamenta i depèn de l'experiència. És un tipus de coneixement contingent i particular.

Noümen: objecte en si, allò que es troba a les bases de les nostres representacions. És incognoscible.

Fenomen: representació de l'objecte, allò que nosaltres coneixem.

Ètiques materials: busquen el motiu de la voluntat en alguna cosa (un principi empíric o material) externa a aquesta. L'home rep la llei moral des de fora de la raó i, per tant, perd la capacitat d'autodeterminació de la seva conducta, no està actuant lliurement, sinó de forma condicionada. Tenen un caràcter condicional.

Imperatius hipotètics: és un principi condicionat, que ens diu com hem d'obrar per aconseguir quelcom i condiona les nostres accions (mitjans) de manera que estiguin orientades a aconseguir aquesta finalitat concreta.

Ètiques formals: són les ètiques lliures perquè no busquen el motiu de la voluntat fora d'aquesta. Per Kant, l'ètica no ha de fonamentar-se en cap principi empíric, material perquè una norma moral ha de ser universal, ha de valdre per tothom i en qualsevol circumstància. L'ètica autònoma té un caràcter formal, no pot establir cap bé o finalitat de conducta (com buscar la felicitat) més enllà del compliment del deure i només poden contenir la forma (la fórmula) de la moralitat.

Imperatiu categòric: és la fórmula de la llei moral, un principi prescriptiu i objectiu, que ens dóna una pauta de conducta basada en normes com la Universalitat o la Humanitat. Un principi incondicionat (representa l'acció per si mateixa, sense referència a cap altra finalitat).

Raó: facultat pròpia dels humans amb la qual som capaços de conèixer i comprendre la realitat (raó teòrica) i actuar (raó pràctica, voluntat) lliurement.

Bé moral: allò incondicionalment bo, és un principi a priori, objectiu, universal i que s'expressa en forma de deure.

Voluntat: és la capacitat d'actuar per la representació de les lleis, per principis. Segons Kant, la voluntat no és altra cosa que la raó pràctica, ja que per derivar les accions de les lleis, s'exigeix la raó.

Voluntat bona: allò que pot ser anomenat absolutament bo, és la facultat o la capacitat d'actuar per deure moral.

Deure: principi pel qual ens veiem obligats a actuar moralment.

Actuar per deure: és la necessitat d'actuar per reverència a la llei moral (pràctica).

Actuar conforme o d'acord amb el deure: és la tendència a actuar de tal manera que, tot i que els nostres actes concorden amb el deure moral, les nostres motivacions són independents d'aquest (per exemple: un venedor abaixa els preus dels seus productes i la gent necessitada se'n beneficia, però la seva motivació era la de vendre més). Aquest tipus d'actuació, per Kant, no és moral.

Llei pràctica: és el principi objectiu d'obrar, fonamentat en la raó, és universalment vàlid i no admet objeccions. S'expressa en forma d'imperatiu.

Màxima: és el principi subjectiu de voler/voluntat.

PREGUNTES / EXTRES

Diferència entre màxima i llei

màxima → principi subjectiu d'obrar. *Per una persona diabètica el sucre és dolent, una màxima de la persona diabètica serà: No prendre sucre.* No és universalment vàlid, no tothom pateix diabetis. La màxima serveix per a algunes persones si i per altres no, depenent de molts factors externs.

lleï → principi objectiu

Què té a veure el fet que sigui una ètica formal amb l'imperatiu categòric?

Formal vol dir que no té contingut, l'ètica de Kant no busca res en concret, és senzillament un ordre que un s'aplica a si mateix.

Des de l'òptica de l'imperatiu categòric es pot aplicar "tracta bé els teus amics"?

Si ho fas únicament per deure, sí.

Què diria Kant del suïcidi?

No és un acte moral perquè t'estàs utilitzant com un mitjà a tu mateix i no t'estàs respectant com una finalitat.

Per què Kant no és dictatorial?

Kant no imposa, proposa un criteri. En seguir Kant penses per tu mateix, coincideixes amb el que diu ell perquè s'utilitza la raó (la raó és universal).

Si la pregunta és passar de l'objecte en si a com se'ns representa aquest objecte, llavors no estem caient en un subjectivisme?

Perquè tots tenim aquests filtres. Aquests filtres són universals. La ciència es preocupa del fenomen perquè el fenomen és universal.

Kant estaria d'acord amb Hume amb q la causa-efecte no es troba en la natura?

Sí, Kant estaria d'acord que no es troba en l'objecte en si. Quan se'ns apareix com a causa i efecte ja ha passat per aquests filtres. Quan ens apareix com a fenomen ja ens apareix com a causa i efecte. Tots estem d'acord que hi ha una causa, on hi pot haver discrepància és quina és la causa. Els fenòmens ja venen lligats amb causa i efecte. No cau en l'escepticisme radical, accepta que la relació causa-efecte no es troba a la natura, però forma part del fenomen.

Com és possible que els éssers humans ens posem a fer metafísica?

La metafísica pertany al terreny del noümen. Els conceptes metafísics són Déu, ànima i el món. Tot això pertany al món del noümen i no es pot conèixer, però intentar-ho conèixer és una tendència humana irrefrenable.

UTILITARISME

És el sistema ètic desenvolupat inicialment a Anglaterra als segles XVIII i XIX, que estableix que «bé és allò que promou la felicitat» i alhora que «el major bé és la major felicitat per al major nombre possible de persones». Com ètica teleològica que és, aplica el principi de valorar les accions humanes no pel que són en si mateixes, sinó per les conseqüències que produeixen. Les conseqüències de les accions es valoren, i si escau es prescriuen, segons la quantitat de felicitat que aporten per al major nombre possible.

Encara que Jeremy Bentham és considerat el fundador de l'utilitarisme modern anglès, els qui el van ampliar i el van desenvolupar van ser el seu amic i deixeble James Mill i, sobretot, John Stuart Mill.

Els utilitaristes consideraven que per a renovar amb èxit la vida social, s'ha de tenir en compte l'economia política. Per això, es basen en el liberalisme econòmic.

En ser un pensament d'arrel burgesa, l'utilitarisme no és un pensament per fer la revolució, és un pensament reformista. En lloc de què els obrers facin la revolució vol anar reformant de mica en mica les condicions obreres, de manera lenta i estable.

Els canvis que es van produir a Anglaterra arran de la Revolució Industrial van preocupar els utilitaristes, els quals veien que els desequilibris socials augmentaven.

Animats pel seu desig de millorar les condicions de vida de la població, sostenien que els legisladors s'han de decantar sempre per aquelles normes que puguin fer felices tantes persones com sigui possible. Aquesta regla moral ha de dirigir l'actuació dels legisladors i és extensible a qualsevol acció humana. Es tracta del principi bàsic de l'escola utilitarista: el criteri que ha de regir la nostra conducta ha de ser la utilitat, és a dir, s'han de realitzar preferentment aquelles accions que afavoreixin la major felicitat per al major nombre de persones. Aquesta norma es coneix com a principi d'utilitat o de la màxima felicitat. L'utilitarisme defensa, doncs, un hedonisme social.

Felicitat i plaer són dos termes que els utilitaristes tendeixen a emprar com a sinònims. El plaer és presentat com allò que és bo, allò que és desitjable, mentre que el dolor és el contrari. Per tant, sostenen que les millors accions són aquelles que s'apropen més al plaer i s'allunyen més del dolor. L'afirmació que el plaer és desitjable és quelcom que els utilitaristes consideren que no requereix cap justificació teòrica, sinó que ho prenen com un fet que està àmpliament constatat per l'experiència: en tot moment, els éssers humans viuen buscant el plaer i defugint el dolor.

L'ètica utilitarista és radicalment democràtica, no importa qui ets sinó que fas, cada persona val per una i tothom té les mateixes oportunitats. Qualsevol ésser capaç de sentir dolor i plaer entra a l'equació ètica, fins i tot, els animals.

L'ètica utilitarista es troba en contraposició amb l'ètica de Kant.

CARACTERÍSTIQUES

Teleològica.

Les ètiques teleològiques són aquelles que es basen en la finalitat, que se centren en les conseqüències previsibles de l'acció. En el cas de J.S. Mill es busca la felicitat. En el cas de Bentham es parla de plaer.

Conseqüencialista.

Es fixa en les conseqüències per decidir si un acció és bona o dolenta.

Prudencial.

Com que es fixa en la felicitat i la felicitat pot resultar totalment subjectiva, diu que l'ètica ha de ser prudencial. Amb això vol dir que depèn en el context. Els mateixos gestos, depenent del context, són més bons o més dolents.

Agregativa.

Segons Kant una acció té valor moral o no en té, les úniques possibilitats són ser moral o no ser moral. Segons l'utilitarisme les accions són calculables segons la quantitat de plaer que generen. Es pot fer una mena d'agregació, segons la felicitat generada, per saber si l'acció és més o menys bona.

Hedonista.

Es basa en la felicitat i/o en el plaer.

No és transcendental.

No necessita cap instància externa per justificar-se. Com que el que busca és la felicitat, no està bé plantejar una ètica que busqui la felicitat per si mateixa? No necessita cap déu ni racionalitat per fonamentar-se. La felicitat es justifica i es fonamenta a ella mateixa.

Mínimament problemàtica.

Una ètica com la de Kant és altament problemàtica, costa de seguir-la, de dur-la a terme. Si es posa com eix centrat de l'ètica la felicitat, no es troben tantes dificultats en seguir-la. Comporta un compromís mínim: ser feliços i fer feliços.

J. BENTHAM

Per tal de millorar el sistema jurídic anglès, en el qual trobava molts defectes, i atorgar-li una major racionalitat, Jeremy Bentham es va plantejar com a objectiu elaborar una sèrie de principis que permetessin definir una legislació més científica (en el sentit d'universalitat). L'ètica de Bentham s'anomena utilitarisme de l'acte.

Per ell, la moral ha d'assumir que l'únic fi de l'actuació humana és la felicitat, entesa com la consecució del plaer, de manera que els altres conceptes morals (justícia, virtut, honradesa, etc.) no són sinó mitjans per aconseguir aquest fi, i la seva bondat rau precisament en la contribució que puguin fer a aquest efecte, una acció serà bona en la mesura que pugui contribuir a la felicitat.

A fi d'aplicar el principi de la màxima felicitat, cal escollir l'acció que proporcioni més plaer a cada cas. El judici moral es converteix així en un càlcul científic (Excel), que assigna a cada acte la quantitat de plaer que tendeix a proporcionar a la comunitat.

Per l'utilitarisme no hi ha accions bones a priori, l'ètica utilitarista es basa en les conseqüències. Busca el màxim plaer pel màxim nombre.

Les principals crítiques que rep Bentham són:

La qüestió dels drets individuals

Per exemple, seguint l'utilitarisme de l'acte, els antics espectacles de gladiadors on es mataven cristians per pura diversió, estarien justificats. Pateix i mor una persona (el cristià) però gaudeixen unes 20.000 (els espectadors). Però, on es posa el límit? I si li toca a un espectador ser el sacrificat? No es tenen en compte els drets individuals.

La unitat comuna de valor

Tots els plaers, en la mesura que són calculables i mesurables tenen un preu, un valor. Però, no tots els plaers tenen la mateixa escala de valor. No aporta el mateix plaer una migdiada que una amistat.

J.S. MILL

John Stuart Mill és el representant principal de la filosofia utilitarista. Li devem la formulació més madura i completa de les idees d'aquest corrent de pensament, ja que va ser qui va desenvolupar de manera explícita els principis en els quals es fonamenta. Va matissar l'utilitarisme de l'acte de J. Bentham i va crear l'utilitarisme de la regla o de la norma.

Es va convèncer que l'assoliment d'una societat justa permetria crear les condicions perquè els éssers humans fossin feliços. En l'obra *Sobre la llibertat*, Stuart Mill desenvolupa aquesta idea i afirma que hem de considerar la nostra vida com una obra d'art i, en conseqüència, hem de dirigir els nostres actes cap a l'objectiu de deixar-hi la nostra empremta personal. Sens dubte, aquesta perspectiva profundament humanista del pensament de Mill va determinar de manera decisiva la seva revisió de l'estretor i la rigidesa de l'utilitarisme anterior.

Per això, moltes crítiques que s'han fet a l'utilitarisme (per exemple, alguns qüestionen que, segons el principi d'utilitat, seria legítim sacrificar víctimes innocents si això contribuís al bé de la comunitat) no són aplicables a la teoria de John Stuart Mill.

Per tal de poder determinar què és correcte moralment, aquest pensador tracta d'establir un criteri únic. Aquest criteri, d'acord amb els seus plantejaments utilitaristes, és precisament el principi d'utilitat o de la màxima felicitat. Mill no defensa un utilitarisme de l'acte, sinó un utilitarisme de la regla o de la norma. Examina quines normes de conducta estan d'acord amb la cerca de la màxima felicitat per al major nombre i quines no. Dir la veritat o ser solidari, per exemple, són bones regles de conducta, ja que ningú voldria viure en una societat que té com a norma de conducta habitual entre els seus membres mentir o no oferir-se ajuda mútua.

A diferència de Bentham, l'utilitarisme de Mill admet que, en la cerca de la major felicitat pel major nombre, no tots els plaers són del mateix tipus ni són igualment desitjats per les persones mitjanament educades i il·lustrades, sinó que uns són qualitativament superiors a uns altres.

El criteri per decidir que un plaer és superior a un altre procedeix de la valoració que en facin: si la majoria de les persones que han provat dos plaers decideixen que és millor l'un que l'altre, això significa que l'escollit és de major qualitat. Mill assegura que les persones que han provat tipus diferents de plaers coincideixen majoritàriament a valorar com a preferibles els plaers associats a les facultats que ens defineixen com a éssers humans.

Mill intenta respondre a les crítiques que se li fan a Bentham:

La unitat comuna de valor

No tots els plaers són iguals. N'hi ha de grans i de petits, és a dir, que es distingeixen per la quantitat. Però, per a Mill, és molt més important la diferència qualitativa que hi ha entre els diferents plaers. Mill diferencia entre estar content i ser feliç. Diu que són dues dimensions qualitativament diferents. Segons això distingeix dos tipus de plaers:

→ **Plaers corporals.** Tenen a veure amb estar content. Tothom els ha provat i gaudit.

→ **Plaers espirituals.** Tenen a veure amb ser feliç. Són més importants que els corporals i prevalen per sobre d'aquests.

Sobre això Mill diu: *Val més ser un home insatisfet que un porc satisfet. Val més ser un Sòcrates que un boig satisfet. Si el boig o el porc no hi estan d'acord amb aquesta frase és perquè només coneixen el seu punt de vista.*

Un cabàs d'agllans per menjar farà feliç un porc, mentre que una persona no es rebaixarà a tastar-los, perquè per naturalesa és molt superior. Una persona consideraria indigne de la seva posició menjar agllans com els porcs. A més, una persona no solament és intel·lectualment i moralment superior als porcs, sinó que la seva capacitat de gaudir i de patir també és major.

Qualitativament, no és igual el plaer de menjar un cabàs d'agllans que un suquet de peix, però per al porc no existeix aquesta diferència qualitativa i serà igual de feliç tant si li donem una cosa com l'altra per menjar. Un ésser humà serà molt més feliç en menjar un suquet de peix que el porc en menjar un cabàs d'agllans, perquè té una capacitat molt més gran de gaudir.

Un cop provats els plaers espirituals, que no tothom és capaç de provar, no es voldrà tornar mai a canviar amb un ésser que només gaudeixi dels plaers corporals. Qui només gaudeix dels plaers corporals no és plenament feliç, només arriba a estar content. Quan has provat els plaers espirituals,

que no tothom és capaç de provar, no voldràs tornar o canviar. Els animals no tenen la mateixa consideració moral que les persones perquè no poden accedir als plaers espirituals.

El plaer obtingut per l'espectacle de gladiadors és un plaer corporal, groller. És equivocat sacrificar una persona per un plaer groller. S'està impedit a la persona desenvolupar el seu projecte vital i la seva possibilitat d'arribar a un plaer espiritual. Aquí és quan Mill passa a l'altra crítica que se li fa a Bentham.

La qüestió dels drets individuals

Mill parla i defensa l'autodesenvolupament i la individualitat. L'autodesenvolupament és la capacitat que té una persona de créixer, de fer-se més complexa. La individualitat és el dret o la capacitat de ser diferent dels altres.

En buscar la felicitat, trobem que té unes regles que s'han de complir. Tot i que tothom busca la felicitat de manera diferent, hi ha unes regles bàsiques en què ens podem posar d'acord, per exemple: una persona no serà feliç si està morint de gana, una persona no serà feliç si no se sent estimada per ningú, una persona no serà feliç si és constantment menyspreada i tractada irrespectuosament... Les regles que té la felicitat tenen a veure, en més o menys mesura, amb la dignitat humana. Una persona que no vegi respectada la seva dignitat no podrà ser feliç. La dignitat humana està basada en l'autodesenvolupament i la individualitat.

En fer reflexions ètiques sobre el que és útil i bo, podem trobar accions que, en un primer moment, semblin útils perquè generen molt de plaer, però, si no respecten la dignitat humana, a llarg termini generaran dolor, impedit així la felicitat.

Per exemple, amb l'espectacle de gladiadors, en el moment en què prives de viure el cristià per un plaer groller, el prives del seu dret al autodesenvolupament. Mai sabràs que podria haver aportat a la societat. Però, a més a més, a la llarga aquesta pràctica pot generar desconfiança perquè els espectadors poden pensar que, potser, igual que ha estat assassinat un innocent per diversió, un d'ells pot ser assassinat en el futur. A la llarga es generarà més desconfiança i dolor que felicitat i plaer. Quan no es respecta la dignitat humana només s'aconsegueixen conseqüències dolentes i doloroses, encara que sigui a la llarga.

Tot el que surt bé és apostar per la llibertat humana (autodesenvolupament i individualitat). Fer polítiques que no respectin la regla és perjudicial (per qui sigui) a la llarga. S'ha d'aconseguir una societat on les lleis assegurin la llibertat de tots els éssers humans per garantir-ne la felicitat. L'assoliment d'una societat justa permetria crear les condicions perquè els éssers humans fossin feliços. La llibertat dels individus és indispensable perquè les persones puguin ser realment felices.

El valor de les accions morals

Segons Mill, l'acció més moral de totes és quan algú se sacrifica per la felicitat del col·lectiu. La resta d'accions també poden ser moralment bones, però no arribaran mai a ser tan impecables.

Ell reconeix que en ètica hi ha gent excel·lent, però considera que no tothom pot ser-ho.

Sancions del principi d'utilitat

Per què tothom hauria d'obrar obeint sempre el principi d'utilitat? Per quines raons tothom es pot considerar obligat a actuar segons el principi d'utilitat? Contestant aquestes preguntes coneixerem les sancions (justificacions) que validen el principi d'utilitat. Segons John Stuart Mill hi ha dues classes de sancions:

Sancions externes

Quan procurem que els altres siguin feliços, podem esperar reciprocitat, mentre que si causem voluntàriament algun mal hem de témer la seva venjança o, almenys, l'exigència de reparacions i compensacions. Aquells als qui nosaltres hem donat suport, ells també ens ajudaran quan ho necessitem, mentre que aquells als qui hem fet mal o hem traït algun cop es convertiran en els nostres enemics i també ens poden fer molt de mal quan en tinguin l'ocasió.

D'altra banda, els utilitaristes que creuen en l'existència de Déu i constaten el fet que tothom o gairebé tothom desitja i cerca la felicitat, també creuen que Déu vol que siguem feliços, que sigui feliç tothom qui desitja la felicitat, i que Déu castiga aquells que obstaculitzen o impedeixen la felicitat dels altres. Per tant, els creients també actuen d'acord amb el principi d'utilitat.

Des d'un punt de vista racional, merament extern, surt molt més a compte el principi d'utilitat.

Sancions internes

J.S. Mill aposta per les sancions internes. Tenen a veure amb la consciència d'un mateix. Una persona mínimament decent que fa una mala passada a algú, a part de les sancions externes, també patirà remordiments i se sentirà malament. El sentiment de culpa acaba generant més dolor que el plaer que es pot haver obtingut de la mala acció. En ser les persones éssers èticament desenvolupats, el principi d'utilitat surt a compte tant per sancions externes com per internes.

Totes les sancions internes són sentiments de la nostra consciència, com la simpatia, l'amor, la humilitat, la por als remordiments, els sentiments religiosos, el sentiment de dolor que ens produeix transgredir algunes de les normes que ens han inculcat amb l'eficàcia d'una bona educació i altres sentiments com aquests. És veritat que els qui no posseeixin aquests sentiments tampoc no obeiran el principi d'utilitat. Però això no és cap objecció contra el principi d'utilitat, perquè aquells als quals manquen aquests sentiments tampoc no obeiran els principis ni les lleis de cap altra moral: ni la catòlica, ni la budista, ni l'estoica, ni cap. A més a més, per aquest tipus de persones també existeixen les sancions externes.

CRÍTIQUES A L'UTILITARISME

No tots els plaers són quantificables i mesurables.

Els plaers estètics (per posar un exemple), com ara, observar una posta de sol o passejar pel Barri Vell de Girona, no són comparables amb altres plaers. Mesurem el plaer que aporta passejar i observar el paisatge per comparar-lo amb el plaer que podria generar fer un centre de negocis en aquell mateix lloc. Però, com quantifiquem el plaer de passejar pel Barri Vell? Com ho mesures? No es tracta de posar-ho en una balança, no és mesurable ni quantificable.

No totes les felicitats són comparables ni compatibles.

Per exemple decidir quin canal es mira a casa. Qui es prioritza? Els dibuixos animats dels nens, un partit de futbol, una pel·lícula? Quan els recursos no són infinits, en apostar per una cosa deixes d'apostar per una altra. Quan poses l'utilitarisme a la pràctica és molt difícil decidir quina felicitat és millor, o simplement, ja resulta molt difícil el sol fet de comparar-les.

El càlcul de plaer és una hipòtesi de futur.

No podem saber si el que actualment genera plaer, en el futur no ho farà. El màxim plaer pel màxim nombre es calcula en funció de les conseqüències i es calcula en funció del context, però el context pot canviar completament.

Per exemple, quan es posen impostos molt alts hi ha molta gent que prefereix evadir impostos que pagar-los. Què surt més a compte, posar impostos més baixos i que pagui més gent o posar-los més alts i tenir més benefici? Potser en pujar-los paga menys gent i al final el benefici és menor (i així infinitament).

Què passa quan allò que és útil no és just

Aquesta crítica es remunta a la crítica que se li fa a J. Bentham amb els drets individuals. Sí que és cert que Mill és l'excepció, en aquesta situació diria que s'han d'aplicar lleis i normes que cuidin i protegeixin la dignitat humana. Tot i això, hi ha crítics que consideren que a vegades és més útil no seguir la regla.

Cau en la fal·làcia naturalista

Confon el que hi ha amb el que hauria d'haver-hi. Intenta definir allò que és bo (concepte ètic) mitjançant característiques naturals com el desig, la felicitat, la utilitat, etc. Perquè una cosa sigui bona no té per què ser natural i perquè una cosa sigui natural no per això és intercanviable amb allò que és bo. Els termes ètics no són equiparables a propietats naturals.

És una ètica de mínims

No és una ètica de la virtut i de la excel·lència i amb això el que passa és que es degrada cada vegada més. No és una ètica exigent. En fer la felicitat i el plaer una cosa mesurable i calculable pot portar a justificar, per exemple, tractar bé a una persona durant 4 dies i tractar-la malament tres.

La recerca del plaer ens pot tornar egoistes

L'utilitarisme pot portar a l'egoisme en el sentit que, quan succeeix una acció que pot beneficiar a molts, però perjudicar a pocs, un pot qüestionar-se el perquè. Si tots tenim la mateixa dignitat, quin necessitat hi ha de fer un sacrifici pel bé comú o per altres individus?

VOCABULARI

Utilitarisme dels actes: és la teoria ètica de J. Bentham segons la qual podem parlar d'un comportament moral quan, aquest beneficia als altres, quan és útil pels altres. El que compta a l'hora de jutjar una acció és el resultat d'aquesta: una acció serà correcte quan, efectivament, aquesta hagi estat profitosa pels altres.

Utilitarisme de la regla: és la doctrina que desenvolupa J.S. Mill modificant algunes de les consideracions de l'utilitarisme dels actes de Bentham. El principi de l'utilitarisme busca la més gran felicitat per al màxim nombre d'individus, però no ho podem fer mitjançant l'anàlisi dels resultats d'accions concretes; S. Mill diu que s'ha d'enfocar l'ètica des de les conseqüències globals d'una regla que ha de valer a nivell global. La norma ha de tenir un valor universal, ha de contemplar la dignitat humana i, com a mínim, tenir en compte que cap situació que ens afavoreixi pot ser bona si malmet a un altre.

Plaer: benestar lligat a la felicitat. S. Mill parla de les diferències qualitatives dels plaers, a diferència de Bentham (que valora el número, la quantitat de plaer) per S. Mill no tots els plaers són equiparables i l'ètica ha de contemplar aquells que no provenen d'accions purament egoistes i contribueixin a millorar el benestar de la societat.

Felicitat: plaer i absència de dolor. És la pauta a partir de la qual es guia l'utilitarisme quan parla d'accions morals. Es determina si una acció és bona o és dolenta quan produeix felicitat a un major nombre d'individus. Per S. Mill, la felicitat està vinculada al fet de gaudir de forma solidària (no podem ser feliços si els que ens rodegen no ho són) i és diferent del concepte d'acomentament (plaer personal, no moral).

Fi / finalitat: allò que ha de guiar l'acció.

PREGUNTES

Un utilitarista creurà en la moral com una cosa bona per si mateixa?

No, perquè buscarà el plaer que causarà aquesta acció. En el fons tota ètica amaga el plaer que ens genera o el dolor que ens evita.

En què és l'utilitarisme diferent d'Epicur i Aristòtil?,

Les ètiques d'Epicur i d'Aristòtil estan pensades per millorar-te a tu mateix, l'acció virtuosa serà la que et millori a tu mateix. Els utilitaristes ho veuen d'una manera més col·lectiva, pots no sortir beneficiat d'una acció que beneficia 10 i l'acció seguirà sent una bona acció.

NIETZSCHE (1844-1900)

Nietzsche és un filòsof que li dona gran importància a l'art. Quan escriu s'expressa d'una manera artística, misteriosa, complicada, etc. S'expressa amb metàfores, aforismes, poesia...

Més que filòsof científic, com podria ser Aristòtil, va ser un filòsof artista.

El seu pare era pastor protestant, així, va ser educat en un ambient religiós. El seu pare va morir quan ell tenia 5 anys. Nietzsche va completar els seus estudis havent rebut una sòlida formació humanística.

El 1872 va publicar el seu primer llibre revolucionari, *El naixement de la tragèdia*. L'obra, que mostra la influència de Schopenhauer, defensa que en la tragèdia clàssica grega hi és present l'afirmació de la vida en tota la seva cruesa, afirmació que segons Nietzsche hauria estat rebutjada per l'intel·lectual Sòcrates. Més tard, va publicar un llibre que polemitzava contra les suposades grans proeses del segle. com per exemple l'esperit positivista, la fe cega en el progrés científic, els valors de l'Alemanya nacionalista... En aquestes primeres obres ja s'expressa en el seu estil aforístic, constituït per frases breus que revelen grans intuïcions i pensaments explosius.

Cap als seus 32 anys, Nietzsche va iniciar una crítica despietada de tot el que se sol considerar virtut. En tot allò que la cultura proclama virtuós, ell hi descobria hipocresia i corrupció.

Entre el 1833 i el 1885 va escriure una obra d'importància cabdal: *Així parlà Zaratustra*. Els quatre grans temes del llibre són: l'anunci de la mort de Déu, l'aparició del superhome, la voluntat de poder i la intuïció de l'etern retorn. Els grans enemics del superhome, de l'home nou, són els predicadors de la igualtat, tant l'emergent socialisme com el mil·lenari cristianisme que lloa i protegeix els febles.

Finalment, Nietzsche va caure en la bogeria. Primer la seva mare i després la seva germana Elisabeth el van cuidar fins que va morir l'any 1900.

CONTEXT HISTÒRIC

Nietzsche viu durant la Industrialització, en ple segle XIX, això fa que convisqui amb certs aspectes propis de la seva època amb els quals no està d'acord.

Nacionalisme

La gran tendència colonialista de l'època, fa que els països competeixin en una mena de cursa pels territoris a colonitzar. A la cursa colonial, els països comencen a desenvolupar discursos propagandístics nacionalistes. Nietzsche detecta que aquest discurs també sorgeix a Alemanya. Crítica el nacionalisme i es burla de l'exaltació que aquest crea, segons ell, no és res més que una tècnica per crear falsos antagonismes (amb altres països) i per limitar la individualitat de l'individu. Redueix els horitzons i intenta crear una massa homogènia de població sense idees ni valors propis.

Democràcia

Segons Nietzsche, la democràcia ho anivella tot per baix. És una ficció nociva que promou la falsa idea que tothom és igual. Els individus realment excel·lents i destacables de la societat es veuen apagats per les grans masses que promou la democràcia. La democràcia promociona mediocritat i odi cap als individus més destacables de la societat.

Messianisme

La figura del Messies és la d'aquell individu que se suposa que ha d'alliberar a la societat de tot mal. Nietzsche detecta que, el potencial que tenen les persones en creure en discursos salvadors, no es perd. Les religions, sobretot la catòlica, va produir un discurs de messianisme i salvació, mitjançant la religió. Mentre la religió no va ser posada en dubte, aquest discurs va romandre com a vàlid. Un cop la fe en la religió va disminuir i decaure, aquest discurs es va perdre per part de la religió, però es va enfocar en altres conceptes com el nacionalisme, la política, la ciència...

Ciència

La crítica que li fa a la ciència no és en sentit de negar-la. Nietzsche critica la confiança i fe cega que hi ha envers aquesta. No s'ha de creure en la ciència com una cosa immutable sempre correcta, capaç de solucionar tots els problemes, no és un nou déu a seguir. Detecta una actitud i una fe totalment acrítiques cap a la ciència.

ELS ESTIGMES DE LA FILOSOFIA NIETZSCHEANA

Nietzsche té dos grans estigmes a la seva obra: la bogeria i el nazisme.

Bogeria

Nietzsche, amb l'edat i per motius desconeguts, es va acabar tornant boig. Per això, hi ha persones que desacrediten la seva obra. La seva bogeria no s'hauria de tenir en compte per dos motius. Primer, es va tornar boig després d'acabar la part important de la seva obra. I després, perquè qualsevol persona es pot tornar boja, és una condició que pot afectar a qualsevol.

Nazisme

Les obres de Nietzsche es van fer famoses després que ell caigués en la bogeria. En aquells moments, era la seva germana que se'n feia càrrec d'ell i de les publicacions dels seus escrits. Va ser la seva germana, que li va donar un enfocament antisemita la seva obra. A més a més, Hitler va agafar certs conceptes de la seva filosofia i els va manipular perquè encaixessin amb la doctrina nazi.

APOL·LO I DIONÍS: EL NAIXEMENT DE LA TRAGÈDIA

Nietzsche va estudiar i es va convertir expert en la llengua i la cultura de la Grècia clàssica.

La primera obra de Nietzsche, *El naixement de la tragèdia*, conté el nucli o embrió de la seva filosofia: el reconeixement de la vida com a valor fonamental i la convicció que la cultura occidental ha rebutjat la vida o li ha tingut por. És el que inicia la seva etapa com a filòsof i el que marca el principi del final de la seva etapa com a acadèmic. La manera en què parlava del món grec clàssic no va ser ben rebuda pels cercles acadèmics.

En aquesta primera formulació del seu pensament, Nietzsche afirma que la tragèdia clàssica grega ens mostra els dos principis que componen la realitat: l'esperit dionisiac, que conté els valors de la vida, i l'esperit apol·lini, al qual corresponen els valors de la raó.

En la tragèdia grega, el déu Dionís representa els valors de la vida. Ell és la divinitat del vi, de la fecunditat i la salut. Dionís és la imatge de la força instintiva i passional, del corrent vital efervescent. L'individu dionisiac viu en plena harmonia amb la natura.

En la tragèdia grega, el déu Apol·lo és la divinitat de la llum, de la proporció i la justa mesura, de l'equilibri i la serenitat; el seu esperit es manifesta en l'obra bella, harmoniosa i perfecta. L'individu apol·lini emmascara la realitat, ja que en ell hi predomina la raó.

Nietzsche considera que la Grècia presocràtica no va oblidar cap dels dos déus: en l'equilibri grec apol·lini es troba la passió dionisiaca. Així, l'art de la tragèdia grega manifesta el més profund de l'existència humana: mostra i manté l'oposició irreconciliable entre els dos ordres de valors (els de la vida i els de la raó) entre l'esperit dionisiac i l'esperit apol·lini. L'art tràgic és una valenta i sublim acceptació de la vida, un sí a la vida, malgrat el dolor que aquesta comporta.

Els grecs van ser tan genials i van poder desenvolupar tant la seva cultura, perquè van saber connectar Apol·lo i Dionís. Tenien les dos vessants. El que aporta la civilització grega al món és aquesta fusió o mixtura entre Apol·lo i Dionís, una fusió regida.

Segons Nietzsche, amb la irrupció de Sòcrates i Plató van començar la decadència i l'error. Els elements morals i intel·lectuals es van imposar i va començar el predomini històric de tot allò que és lògic i racional: els valors apol·linis van prevaler sobre els valors dionisiacs. Una mostra d'això és que Sòcrates preferís la mort a la lluita.

Només aposten per Apol·lo, neguen a Dionís. Sòcrates i Plató són els primers que deixen de banda Dionís. Acabar amb la peculiaritat de la fusió entre els déus va ser el que inicià la decadència d'occident.

Nietzsche es va convertir en el gran defensor de l'actitud dionisiaca d'acceptació de la vida tal com és, amb el dolor i la mort que comporta. Va criticar la postura de renúncia a la vida, de fugida davant la vida; considerava que aquesta actitud havia estat inaugurada per Sòcrates i després assumida pel pensament cristià.

Segons Nietzsche, per a gaudir de la vida en la seva plenitud cal conjugar tots dos elements, sense renegar-ne cap. Si va criticar la cultura occidental va ser perquè va considerar que a partir de Sòcrates, aquesta havia rebutjat els aspectes dionisiacs de l'existència humana.

En la realitat hi ha dolor i destrucció. Ara bé, el camí superior per a enfrontar-se a aquesta realitat no és la renúncia ni l'ascetisme, sinó l'art, un art que afirmi la vida en la seva plenitud.

Nietzsche considerava que aquest art s'havia manifestat en la tragèdia grega. En la tragèdia, el déu Dionís representava la música, la dansa i el cor (el poble). Apol·lo, en canvi, representava la paraula, el diàleg, i els personatges (els personatges solien ser reis, herois o aristòcrates).

INFLUÈNCIES QUE REBUTJA NIETZSCHE

Sòcrates

Sòcrates, per Nietzsche, és el principi de la decadència d'occident. En una època en què hi havia una harmonia entre la vida i la raó, el que fa Sòcrates és apostar per una moral que subordina la vida a la raó. Reprimeix els instints en pro d'unes idees, idees per les quals acabarà morint. És el primer que instaura la tendència de moralitzar la vida, reprimint els instints en pro de la moralitat. És el primer que rebutja Dionís.

Plató

El que fa Plató, és avançar encara un pas més en la negació de la vida. Subordina el món de la vida, el món real, al món de les idees, un món buit i racional. Subordina la vida real, amb tots els seus matisos, a un món abstracte, de perfecció. És la negació absoluta de Dionís, nega tot el que són sentiments i la vida tal com l'experimentem en pro d'un món apol·lini momificat, inalienable.

Cristianisme (i la religió en general)

Nietzsche deia que el cristianisme no és res més que platonisme pel poble. El cel i l'infern no és res més que el món de les idees i el món sensible interpretat d'una manera cristiana.

La diferència és que, en voler que arribi al màxim de gent possible, el cristianisme no és res més que platonisme simplificat i sense matisos. No són només els savis filòsofs que poden arribar al cel, sinó qualsevol. El platonisme queda reduït als conceptes de cel i infern.

A més a més, deia del cristianisme, que és una ideologia de consolació. No importa que la vida sigui un desastre o sigui problemàtica perquè hi ha una altra vida perfecte i idíl·lica esperant després de la mort. Individualitza les ànimes i promou que la vertadera i bona vida és la que es troba més enllà de la mort.

La tradició racionalista: Descartes

Descartes identifica pensar amb l'ésser. Els identifica. Nietzsche es pregunta, si identifiqués el fet de pensar amb l'ésser, on queden les emocions? On queda la voluntat? On queden totes aquelles coses que ens fan ser humans? Per a Descartes l'ésser és una funció del pensar, per Nietzsche el pensar és una funció de la vida (una de les moltes funcions que té).

Kant

Nietzsche entén l'ètica kantiana com un insult a la vida. Considera que aquesta ètica és racionalitat pura, deixant de banda la vida; Apol·lo sense Dionís. Kant intenta convèncer que s'ha d'obeir a la raó, quan aquesta no és res més que una altra ficció de la moral occidental. Per Nietzsche la moral kantiana no és, doncs, filosofia, sinó més aviat una altra teologia.

Utilitarisme

Considera l'ètica utilitarista una ètica grisa, mediocre, per a masses. Buscar el plaer és de mediocres. Nietzsche troba absurd suposar que les emocions i els impulsos es puguin reduir a un mer càlcul. A més a més, pensar en la felicitat com un agregat de les diferents felicitats individuals no permetrà mai conèixer quines són cadascuna d'aquestes felicitats individuals.

INFLUÈNCIES QUE ASSUMEIX NIETZSCHE

Presocràtics

Els presocràtics, en parlar de la naturalesa, utilitzen un llenguatge que encara no ha estat colonitzat per la moral. No miren el món jutjant què és bo i què és dolent. Miren el món d'una manera més fluida i poètica. No es plantegen si allò que veuen i experimenten està millor o pitjor, simplement celebren la vida. No jutgen la naturalesa.

Deia d'Heràclit que era la seva ànima bessona. Li agrada molt perquè és l'únic que intenta pensar la realitat a través del canvi constant (*panta rei*, lluita i identitat de contraris). No nega el canvi, l'accepta i l'integra a la seva manera de veure la realitat.

Sofistes

Nietzsche reivindica el relativisme i l'escepticisme dels sofistes. Diu que la veritat no es pot conèixer des d'un punt de vista total, sinó que és un tema de perspectives. A vegades es fa servir l'etiqueta del perspectivisme per parlar de la filosofia de Nietzsche.

Darwin

La teoria de Darwin, per Nietzsche, va ser una cosa refrescant. Fins aquell moment tots els fonaments històrics i socials es basaven en metafísica i religió. Tot i que li agradava la major part de la seva teoria (lluita per la supervivència, que no fos Déu qui va crear les espècies, etc.), no estava d'acord que el medi fos el que fa la selecció de les espècies. No nega que el medi no tingui un paper molt important i principal, però algunes espècies excel·lents i sobresortints exerceixen pressió al medi i fomenten canvis, no al revés.

Schopenhauer

L'idealisme alemany de l'època afirmava que tota la realitat consisteix en el desplegament de la raó absoluta. Schopenhauer va rebutjar aquesta teoria idealista. Ell considerava que la realitat fonamental de tot home, és la voluntat de viure. La filosofia de Schopenhauer es pot considerar una barreja de Kant i el budisme. És, d'alguna manera, el pare del pessimisme.

Per Kant hi havia el nostre enteniment i tot el que quedava fora del nostre enteniment era el noumen. Schopenhauer identifica el noumen amb la voluntat (una energia sense forma) i el fenomen amb la representació. La voluntat no es pot conèixer, però la voluntat es troba a la base de qualsevol dels nostres actes, és una mena de força vital que travessa tota la naturalesa, tot el que existeix és una manifestació de la voluntat. Tot el que hi ha en el cosmos està fet de voluntat. La voluntat és pur desig. En l'ésser humà la voluntat es manifesta com a desig, com a pulsó. Aquest desig llavors es concreta en altres coses. Els éssers humans som éssers individuals que traiem a passejar la voluntat, però no som amos de la nostra voluntat (ningú tria què li agrada, què vol, etc.). Són manifestacions de la nostra voluntat.

La voluntat és l'absolut que està present en tota realitat: en els éssers humans, en els animals, en els vegetals i fins i tot en el món inorgànic (en la pedra que es resisteix a l'erosió o en el raig de llum que vol perdurar). Tot està al servei d'aquesta voluntat, inclosa la raó humana. L'home és capaç de dur a terme reflexions intel·ligents amb la finalitat de guiar la seva vida. Però, finalment, a l'hora d'actuar, les decisions racionals són derrotades per l'impuls inconscient de la voluntat. Schopenhauer considera que la força cega de la voluntat s'imposa de la mateixa manera que ho fa la gravetat física.

L'únic que vol la voluntat és continuar perpetuant-se. Mai es pot satisfer del tot, la voluntat sempre vol més.

La voluntat és una realitat que està fora de l'espai i el temps. Quan es concreta en l'espai i en el temps, es divideix i dona lloc a una enorme quantitat i varietat de coses que es devoren les unes a les altres. En última instància, la vida consisteix en aquesta lluita antiga, constant i interrompuda. En conseqüència, Schopenhauer constata que la voluntat inevitablement imposa mort, dolor i guerra interminables.

La voluntat no és una realitat individual, sinó un principi universal, un impuls il·limitat, torturat i conflictiu, una realitat mai satisfeta. es troba a la base de tots els nostres actes (de sobreviure, de perpetuar-nos, de tenir...) . La lluita dels éssers singulars entre si es produeix perquè en aquest món la voluntat apareix dividida en moltes voluntats particulars. Com tot ésser concret, també en l'ésser humà hi és present. Però, a diferència dels altres éssers, l'humà s'adona que aquesta voluntat mai no podrà ser satisfeta, ja que la mort sempre acaba per destruir les aspiracions humanes.

Segons Schopenhauer, la felicitat humana és impossible, perquè el desig insatisfet causa dolor, i el desig satisfet o plaer no és res més que un cessament momentani del malestar.

L'existència humana és com una espècie de pèndol, la voluntat fa que desitgem, però el desig sempre es concreta en alguna cosa. Un cop complert el desig, tenim una satisfacció momentània i el pèndol torna cap a l'avorriment. La nostra vida oscil·la entre el desig i l'avorriment. Com que nosaltres som éssers fets de voluntat, estem destinats a retornar. No podem ser feliços perquè la voluntat ens supera. Encara que l'ésser humà viu immers en aquesta realitat, l'ésser humà persegueix constantment finalitats absurdes i buides, s'esforça per assolir objectius que o bé són inassequibles (la felicitat), o bé acabaran per ser destruïts (els béns materials).

Davant del pessimisme, Schopenhauer considera que el suïcidi no és en absolut una solució vàlida. En canvi, proposa camins d'alliberament del dolor. Un d'aquests camins pot ser l'art, però la via d'alliberament més elevada de totes és l'ascetisme o renúncia radical a la voluntat. Aquest camí, que és el que prenen hinduïstes i budistes, ens condueix a un punt en el qual deixem de veure'ns arrossegats constantment pel desig, que és la font de tota insatisfacció vital.

Mitjançant l'ascesi (renunciant als teus desitjos i voluntat), pots aconseguir la compassió, un cop et deixes de centrar en els teus desitjos, pots ser més conscient dels desitjos i la voluntat dels altres i entendre el seu dolor.

L'ESCOLA DE LA SOSPITA

Es considera una influència que ni rebutja ni assumeix, ja no era ni conscient de formar-ne part. Està formada per Marx, Nietzsche i Freud, anomenats «mestres de la sospita». Posen les bases per a la crítica de les societats tradicionals i obren la via a la modernitat. Tots tres «arranquen les màscares», ensenyant a “sospitar” que hi ha alguna cosa (en la cultura heretada, en la política, en la religió, en la sexualitat...) que resulta profundament malaltissa i que cal denunciar radicalment. Després de Marx, Nietzsche i Freud, senzillament, no es pot continuar pensant com s'havia fet abans. Però no són només pensadors “negatius”: alhora que denuncien les il·lusions i la falsa percepció de la realitat, tots tres proposen una nova concepció (més o menys utòpica) del món.

Marx, Nietzsche i Freud, comparteixen la convicció bàsica que el trencament de la concepció racionalista i cristiana del món ha estat un fracàs.

Per a Nietzsche la il·lusió fonamental (l'origen del nihilisme en la cultura europea) es troba en la tradició que prové de Sòcrates i Plató i es perllonga en el cristianisme i en Kant. Sospita del concepte de raó occidental. Aquesta raó ha servit per tapar la vida, per tapar Dionís. Per reprimir els instints de la vida. S'ha utilitzat a Apol·lo per tapar a Dionís.

Marx és el pare espiritual de totes les esquerres, socialisme, comunisme, del moviment obrer... Marx sospita que aquesta idea de raó, sigui qui fa avançar la història. Per ell és la lluita de classes que fa avançar la història realment. La raó ha servit per amagar aquesta lluita de classes. Per a Marx és l'origen social, les forces econòmiques i materials, el que determina la consciència i no al revés.

Per a Freud, l'home no és l'ésser racional que suposaven Descartes o Kant. L'esperit humà no s'identifica amb la consciència. Sota la raó hi ha un inconscient, mogut pel desig. És l'inconscient o la, el que guia el vaixell de la consciència. I de la repressió del desig en deriva la misèria humana. El conscient (la raó) no és més que un titella de la part inconscient.

FILOSOFIA DEL MARTELL

La seva filosofia és una filosofia crítica que pretén tirar a terra tots els fonaments de l'edifici occidental. Ell mateix li va posar l'etiqueta de filosofia del martell al seu pensament. Ataca l'edifici del saber fonamental i les seves expressions.

Com que ja detecta que el problema està en la base, no es tracta de fer una petita reforma, es tracta de tirar-ho tot a terra. Detecta tots aquells fonaments que no funcionen per tirar-los a terra. Tots aquells fonaments de la cultura que són pantanosos i dolents.

Crítica a la tradició occidental, en concret a la moral i filosofia tradicionals, la religió cristiana i les ciències positives (crítica a la ciència). Nietzsche va catalogar de dogmàtiques la moral i la filosofia tradicionals i va situar l'origen d'aquest pensament en les figures de Sòcrates i Plató. S'ha de tirar la casa a terra i ser capaç de viure a la intempèrie (en sentit moral).

AIXÍ PARLÀ ZARATUSTRA: ELS QUATRE GRANS TEMES

Els quatre grans temes promulgats per Nietzsche són: la mort de Déu, l'aparició del superhome, la voluntat de poder i la teoria de l'etern retorn.

La mort de Déu

Així parlà Zaratustra comença quan el profeta (Zaratustra) anuncia al poble la mort de Déu. Zaratustra és una mena de profeta que donarà la bona nova amb clau de Nietzsche. Dona el missatge que Nietzsche detecta.

L'expressió "Déu ha mort" significa molt més que l'afirmació d'algun tipus d'ateisme; és la gran metàfora que expressa la mort de les veritats absolutes i de les idees immutables, la fi dels ideals que guiaven la vida humana. Per a aquest pensador, Déu representa tot allò que és suprasensible (que no és perceptible pels sentits): el món de les idees de Plató, tots els idealismes, totes les grans creences o veritats que travessen el curs complet de la història d'Occident, tot el que dóna sentit a la vida recolzant-se en un més enllà. Ara, diu Nietzsche, tot això està mort: els ideals ja no impulsen les vides de les persones, el món suprasensible ha perdut tota la força.

Representa la negació de tots els transmóns inventats per la religió. Aquests són la gran mentida que converteix la vida en una aparença, en una mera ombra. La idea de Déu, en tant que fonament del món vertader, és la gran enemiga. L'esperit lliure és aquell que és capaç d'assumir la seva mort,

d'acabar amb la metafísica i acceptar que res no s'hi pot posar al seu lloc (ni la ciència, ni la racionalitat, ni la tècnica, ni la política, etc.).

Per Nietzsche, amb la mort de Déu s'enderroca la nostra civilització, ja que tots els seus valors es fonamenten en la creença que el sentit del món és fora del món. Déu personifica aquesta creença. Ara vivim la fi de la nostra civilització, els valors suprems ja no tenen validesa, el sentit del món ja no es busca fora del món.

La mort de Déu representa la mort dels grans ideals i la mort de la confiança en els grans ideals: justícia, llibertat, totes les grans idees. Ve a representar la idea, una manera de dir, que les grans esperances, els grans relats, tot això ha acabat.

A la vegada, dir que Déu ha mort és una manera d'expressar una de les característiques d'occident: el nihilisme. És un diagnòstic de la manera de viure occidental; és la tendència al no-res, la idea que res; no té sentit i els valors són mentida, etc. L'expressió Déu ha mort és una manera de dir que no hi ha res.

Aparició del superhome

Nietzsche anuncia que Déu ha mort, i no és que mai no hagi existit, sinó que ha estat assassinat. Aquest assassinat inaugura un temps nou: ja no hi ha ideals, normes, principis ni valors erigits per sobre de nosaltres. Però què podem fer davant la mort de Déu? Només es pot tirar entre dues posicions: o bé la del darrer (últim) home, la de l'home que viu la fi de la civilització, o bé la del superhome, la del nou déu terrenal que diu sí a la vida.

Nietzsche considera que el seu propi temps és el regne del darrer home, l'home que viu el final trist d'una civilització en la qual havien implementat valors que ara ja són morts. És el regne en què ha caigut la màscara que dissimulava mentides mil·lenàries, el regne de l'home que es veu precipitat al nihilisme.

El nihilisme o negació absoluta és l'estat de l'home mancat d'objectius pels quals valgui la pena lluitar, sense forces per a transcendir-se; és l'estat de l'home transformat en vegetal. Aquest és l'home de la vida moderna, que només busca la comoditat i el plaer quotidians, sense plantejar-se metes ideals. La civilització occidental és nihilista perquè s'ha quedat sense valors, ja que ha descobert que els que tenia eren falsos.

Ara bé, aquesta negació absoluta dels antics valors obre la possibilitat d'afirmar valors totalment nous; l'home nou, el superhome, constituirà el pol oposat al darrer home. El superhome és l'ésser capaç d'estar a l'altura d'un acte tan immens com l'assassinat de Déu; el superhome és el nou déu, un déu terrenal.

El superhome donarà un altre sentit a la realitat, crearà nous valors, els valors de la vida, que no es fonamentaran en un més enllà, sinó en aquest món. Així, el superhome crearà el sentit de la Terra, ell mateix serà el sentit de la Terra. Aquesta encunyació de nous valors constitueix el gran risc al qual s'ha d'enfrontar el superhome, ja que no compta amb cap suport fora de si mateix.

El superhome és una mena de revolució espiritual, una persona que havent acceptat el nihilisme pot crear els seus propis valors. És aquell que és capaç d'il·lusionar-se sabent que res té sentit (sent conscient del nihilisme).

Com serà el superhome? Nietzsche no el caracteritza amb precisió. Només diu que serà un esperit lliure que no cedirà davant res, però que participarà de la innocència i l'espontaneïtat pròpies del nen.

Hi ha dos tipus de nihilisme, que es relacionen amb les etapes o transformacions de l'home que es convertirà en superhome. El passiu i l'actiu.

El nihilisme passiu és la creença acrítica dels valors externs, que realment ja no existeixen.

El nihilisme actiu defensa la destrucció d'aquests valors inexistents, és una rebel·lió contra els falsos valors. Però, l'home que es troba en aquest punt, encara no ha creat els seus propis valors.

Nietzsche descriu les tres transformacions o metamorfosis de l'home que està a punt de convertir-se en el superhome. La gènesi del superhome passa per tres formes: el moment en què l'home pren forma de camell, el moment en què pren forma de lleó i, finalment, quan es transforma en nen.

El camell (nihilisme passiu)

És l'animal els geps del qual són capaços de portar càrregues feixugues, representa l'home capaç d'aguantar el pes de la llei moral. Igual que el camell, suporta pes i sempre té una càrrega (moral) a sobre. Carrega el pes de tots els valors que s'ha cregut. Simbolitza l'esperit que s'inclina davant allò que és sublim de la llei moral; la seva màxima és el deure kantianista. També són clars exponentes d'aquest nihilisme Plató o el cristianisme, supediten la vida a un món superior i irreal, posant un pes en què creure. Arriba un moment en què aquest nihilisme s'esgota, es posa en dubte i el camell comença la seva transformació en lleó.

El lleó (nihilisme actiu)

És l'animal que es desfà de càrregues opressores i antinaturals, es rebel·la, lluita contra el seu últim déu: la moral i els valors. És un individu que crea la seva llibertat dient "no", que s'allibera de la seva càrrega. És conscient de la mentida, però no és capaç d'apartar-se del ramat. No és capaç encara de crear els seus propis valors.

Un cop arribat al lleó hi ha dues opcions: l'últim home o el superhome. L'últim home és el que es queda en la fase del lleó i no evoluciona més. No té grans ambicions en la vida, és mediocre, no aspira a fer res, gaudeix amb minúcies i plaers grollers.

El nen (superhome)

Representa la voluntat creadora i espontània, la llibertat vertadera, no la llibertat que consisteix únicament a reaccionar contra alguna cosa. El nen simbolitza l'existència com a aventura i joc; consisteix en un natural i sincer dir sí a la vida.

Nietzsche fa servir la figura del nen perquè és la figura aquesta de l'espontaneïtat vital, la figura de qui aprèn les coses d'una manera creativa. El superhome seria aquest ésser adult que és capaç de tornar a sentir il·lusions, de ser creatiu. Té creativitat en un sentit de poder crear els seus propis valors. Crea els valors des d'un punt de vista primigeni, creatiu i espontani.

És dir a la vida, l'afirmació de Dionís en la seva totalitat.

Dins del superhome es troba l'etern retorn i la voluntat de poder. El superhome no es pot entendre desvinculat d'aquests dos conceptes. Amb la voluntat de poder és capaç de dir sí a l'etern retorn.

La voluntat de poder

Per a emprendre la tasca de crear nous valors que substitueixin i superin els antics, el superhome només compta amb la voluntat de poder. Aquesta significa voluntat de domini (domini però no en sentit de dominar sobre altres, sinó sobre els valors), de força, de potència vital. La vida és una energia inquieta que constantment crea noves formes de vida i en destrueix d'altres; i la vida més forta i agressiva és la que imposa la seva llei. Cal crear noves formes de vida i això comporta la destrucció de les formes ja esgotades i decadents que es resisteixen a morir.

Ara bé, la voluntat de poder no és exactament la llei del més fort; és el poder dels creadors, u poder que sense cap esforç s'ensenyoreix de la situació per la seva pròpia grandesa. Pensem, per exemple, en el poder en el camp de la creació artística. Un gran pintor no força ningú a fixar-se en ell, però això no impedeix que la gent acabi coneixent-lo i admirant-lo.

La voluntat de poder s'oposa a la voluntat d'igualtat. Com més poderosa i creadora sigui la vida, més imposarà la jerarquia i la desigualtat; com més feble i impotent, més tractarà d'imposar la igualtat. Els predicadors de la igualtat són els qui, com algunes bestioles, estan plens de verí, d'un verí que vol assassinar tota vida noble i superior. La voluntat d'igualtat és l'intent de reduir tot el que és original i excepcional a ordinari i mediocre.

Nietzsche lluita en contra la identificació d'igualtat amb justícia. Troba aquesta identificació en totes les democràcies i en el cristianisme, que afirma que tots som iguals davant de Déu.

Tot i que segueixen sent manifestacions de la voluntat de poder, hi ha tres acepcions o maneres de veure-la:

- L'esdevenir (còsmic, Heràclit). En el cosmos no hi ha res que sigui sempre igual, tot canvia constantment. L'Univers és un canvi constant, en siguem conscients o no. Tot és voluntat de poder com a canvi constant, és aquesta voluntat de poder el que impulsa el canvi.
- Naturalesa (Darwin). La capacitat que tenen les espècies per lluitar per la seva existència. Durant la major part del temps, no som conscients que respirem, que el nostre cor batega, etc. No depèn de la consciència. A la base de la nostra consciència hi ha tots uns processos vitals que fan que tot el cos estigui en lluita constant per mantenir la vida.
- Superació d'un mateix (moral, individual). És la voluntat de poder que permet crear nous valors. El superhome és la manifestació còmica i individual de la voluntat de poder. Ser conscient que tot és mentida i poder crear nous valors sense recórrer als que ja existien. Dir sí a la vida, sí a Dionís, a la vida en tota la seva plenitud.

«I heus aquí el misteri que m'ha confiat la vida mateixa: "Guaita -digué-, jo sóc allò que s'ha de superar sempre a si mateix".

»Només on hi ha vida, hi ha també voluntat; però no pas voluntat de vida, ans -això t'ho ensenyo jo- voluntat de poder!

»Moltes són les coses que l'ésser vivent prea més altes que la vida mateixa; però en el mateix prear parla la voluntat de poder!»

F.Nietzsche, *Així parlà Zaratustra*.

L'etern retorn

Nietzsche parla de la seva intuïció de l'etern retorn. Què significa aquesta intuïció? Vol dir que els cicles temporal, que comencen i acaben constantment, es repeteixen de manera infinita. Cada persona, condemnada a desaparèixer del món, hi tornarà en el proper cicle, i tornarà a tenir la mateixa vida, en els mateixos llocs, en la mateixa època i amb els mateixos esdeveniments. Aquest retorn o repetició de cada ésser humà, de cada fer i fins i tot de cada cosa es produirà eternament.

Nietzsche afirma que la intuïció de l'etern retorn l'omple de consol i d'alegria. Per què l'etern retorn l'alegra i el consola? Perquè al món on tot passa, on tot es transforma, on tota nova forma de vida acaba per ser destruïda, la realitat condemnada a morir en un cicle acabarà retornat, i així el que havia desaparegut serà vida una altra vegada.

El filosof assegura que tornarà a aquesta Terra, una vegada i una altra, a viure la mateixa vida. D'aquesta manera, en cadascuna d'aquestes vides idèntiques, tornarà a ensenyar l'etern retorn de les coses.

El món constantment està dominat per la voluntat d'acceptar-se i de repetir-se, una voluntat que és una eterna necessitat. Així, l'amor al destí de Nietzsche consisteix a estimar el que és necessari, és l'acceptació, per part de la voluntat, del destí enigmàtic del món.

L'etern retorn, és a dir, la infinita repetició de tot el que existeix, ha estat interpretada de maneres diferents. Es vincula amb la visió cíclica del temps pròpia d'alguns pensadors grecs, que va ser arraconada amb la visió lineal del temps (la que té un inici i un final) del judaisme i el cristianisme. Tanmateix, també s'hi pot reconèixer la influència de la idea cristiana de resurrecció, de retorn a la vida d'allò que ja ha existit.

Les maneres d'entendre l'etern retorn són:

→ Cosmològica. Tot el que té veure amb la naturalesa és un cicle. la realitat és un flux constant, no s'atura mai. El temps transcorre de manera circular i repetitiva.

→ Existencial. Considera que tornarem a viure la vida infinites vegades, i cada vegada serà idèntica. Amb la concepció existencial, el superhome és el que és capaç d'acceptar-la. És el que estima la vida amb totes les seves grandeses i les seves misèries.

A més a més, aquesta concepció, genera una motivació a intentar que la vida mereixi ser reviscuda; cadascun dels nostres actes, fins i tot el més quotidià, haurà de ser digne d'una repetició digna.

«Tot se'n va, tot torna; eternament roda la roda de l'ésser. Tot mor, tot torna a florir; eternament corre l'any de l'ésser.

»Tot es trenca, tot s'ajunta de nou; eternament la mateixa casa de l'ésser es basteix ella mateixa. Tot s'acomiada, tot es torna a saludar; eternament roman fidel a si mateix l'anell de l'ésser.

»A cada instant comença l'ésser; entorn de cada "aquí" gira l'esfera "allà". El mig és arreu. Corba és la senda de l'eternitat»

F.Nietzsche, *Així parlà Zaratustra*.

CRÍTICA A LA MORAL JUDEOCRISTIANA: TRANSMUTACIÓ DE VALORS

Ja sabem que Nietzsche proclama la importància dels valors dionisiacs, i que considera falsos els valors acceptats per la societat. Doncs bé, tots els escrits de Nietzsche posteriors a Així parlà Zaratustra estan marcats per la idea de transmutació de tots els valors, per la necessitat de destruir definitivament els vells ideals i crear-ne de nous. Per a ell, la vida és el fonament últim de qualsevol valor.

En les seves obres *Més enllà del bé i del mal* i *La genealogia de la moral*, Friedrich Nietzsche analitza l'origen dels valors. Considera que la categoria de tota moral depèn de com reconegui el valor de la vida, de com s'ajusti a la voluntat de poder. Afirmar haver descobert la distinció entre dues morals: la moral del senyor i la de l'esclau.

MORAL DEL SENYOR	MORAL DE L'ESCLAU
És la moral noble, elevada, que jutja a partir de la contraposició entre el que és bo i el que és dolent. Hi és bo tot el que eleva l'individu, tot el que es basa en l'afirmació i l'acceptació de la vida. Bo és igual a noble, poderós, bell, feliç. Dolent és tot el contrari.	És la moral de la mediocritat, una moral amarada d'instint de venjança contra la vida superior. Glorifica tot allò que fa suportable la vida als febles. També és la moral de la democràcia; vol igualar totes les persones. En aquesta moral, bo és igual a pobre, necessitat, impotent, malalt, lleig.

Segons Nietzsche, la primera moral que va existir va ser la del senyor, que lloa la força i la independència i es troba en l'origen de tota cultura. Ara bé, a conseqüència d'una rebel·lió dels esclaus, obra dels jueus i dels cristians, es produeix la inversió dels valors morals: el ressentiment acumulat pels antics oprimits passa a ser creador i genera valors que lloen la forma de ser dels febles, com la docilitat, la compassió, la humilitat...

Els jueus van invertir els valors aristocràtics i el cristianisme en va assumir la inversió.

Nietzsche afirma que els valors no sempre han estat els mateixos, sinó que en el món de la Grècia clàssica la moral dominant era la d'una aristocràcia de cavallers, els valors dels quals eren: la força, la joia, la salut, la fermesa, etc. Era la moral dels senyors, que va ser substituïda, però, per la moral dels esclaus, els valors dels quals eren: el desinterès, l'abnegació, el sacrifici de sí mateix, etc. Nietzsche ens diu que aquesta transmutació, aquest canvi de valor, va venir de la mà dels sacerdots, encara que originàriament la moral dels senyors era tant la dels guerrers com la dels sacerdots. Però el ressentiment i l'enveja secreta dels sacerdots va provenir del fet que els guerrers cercaven la virtut del cos, mentre que ells buscaven la de l'esperit; i com que la naturalesa humana és irresistible i el sacerdot no podia dominar la casta dels guerrers en el seu terreny, va fer-ho en el terreny de la moral, tot elaborant una taula de valors antitètica, de tal manera que al cos se li va contraposar l'esperit, a l'orgull la humilitat, a la sensualitat la castedat, etc.

Aquesta inversió de valors porta al nihilisme perquè està basada en una moral de negació i ressentiment. Es basa en una moral que, en lloc de crear els seus propis valors, es dedica a negar els ja existents.

A aquesta situació Nietzsche proposa la transmutació de valors. La transmutació de valors és tornar a aquells valors que expandeixen la vida. Però, en lloc de fer-ho com la casta guerrera, que creava valors com a col·lectiu, fer-ho d'una manera individual. Des del punt de vista de la creativitat del superhome.

CRÍTICA AL LLENGUATGE

A *Sobre veritat i mentida en sentit extramoral* és un dels llibres de Nietzsche que més importància té. El segle XX en filosofia és el segle del gir lingüístic. L'obra sintetitza les tesis de Nietzsche sobre el llenguatge.

Nietzsche diu que la funció bàsica del llenguatge és dominar el món. Sense llenguatge no hauríem pogut dominar el món, el gran èxit que hem tingut evolutivament és gràcies al llenguatge. L'entorn el controlem amb el llenguatge. De la mateixa manera que els lleons tenen urpes, els humans tenim el llenguatge. El llenguatge no és una eina neutra, a la seva base s'hi troba la voluntat de poder que es vol expressar.

El llenguatge ha estat adquirit i acceptat, sense modificacions, durant molts anys. Nietzsche troba dos problemes a l'ús que fem del llenguatge. Si la realitat és canvi i contradicció és impossible conèixer-la racionalment, és a dir, a partir de categories fixes. Malgrat això, el llenguatge, en general, i la ciència i la filosofia, en particular, pretenen fixar la realitat a partir de conceptes, lleis, teories, etc. Pensen així que, amb aquesta manera de reflectir la realitat, poden conèixer-la de forma vertadera.

1- El llenguatge és sempre una presó (un conjunt de metàfores que ens impedeixen copsar la veritat del món).

La realitat sempre és un flux constant, el que fa el llenguatge és posar nom a coses i parant el flux de realitat. S'utilitzen conceptes concrets, metàfores, que no s'adapten a la realitat. A la realitat no hi ha categories fixes. Si el llenguatge només és un sistema de metàfores lliurement produït, com qualsevol altre sistema de metàfores, llavors no podem entendre'l com l'única manera correcta i vàlida de descriure el món. Si la realitat és canvi i contradicció és impossible conèixer-la racionalment, és a dir, a partir de categories fixes. Malgrat això, el llenguatge pretén fixar la realitat a partir de conceptes. Pensa així que, amb aquesta manera de reflectir la realitat, es pot conèixer-la de forma vertadera.

En canvi, els éssers humans han oblidat que el llenguatge té origen metafòric i fan de la seva perspectiva l'única perspectiva, d'aquesta manera, viuen en calma i seguretat, encara que empresonats. Si poguessin sortir d'aquesta presó s'adonarien que la seva percepció del món i la que tenen, per exemple, l'ocell o l'insecte són totalment diferents i cap d'elles no és la percepció correcta. Amb el llenguatge, doncs, no podem conèixer la "vertadera realitat de l'ésser", ja que aquest només és canvi i esdevenir.

2- La veritat no és altra cosa que un prejudici (una construcció feta de forma interessada).

En posar els humans nom a les coses, mitjançant sobretot metàfores, creem la nostra pròpia veritat, de manera interessada. En anomenar un objecte "A" i llavors definir-lo com a "A" simplement ajustem el nom que hem triat a la definició que més convé, no té cap mèrit. Quin mèrit té, per exemple, descobrir que una morera és un arbre, quan és el llenguatge que ha decidit que la morera és un arbre?

CONCEPTES

Filosofia del martell: crítica a la tradició occidental, en concret a la moral i filosofia tradicionals, la religió cristiana i les ciències positives. Nietzsche va catalogar de dogmàtiques la moral i la filosofia tradicionals i va situar l'origen d'aquest pensament en les figures de Sòcrates i Plató.

Esperit dionisiac: representació del valor de la vida en la cosmovisió grega abans. Simbolitza el vigor, la font de plaer, l'embriaguesa, la desmesura, la renovació i la destrucció (s'expressa fonamentalment en la música i la poesia lírica).

Esperit apol·lini: manifestació del valor de la raó en la cosmovisió grega. Representa l'ordre, l'harmonia, la figura i les formes de la raó (s'expressa fonamentalment en l'epopeia i l'escultura)

Moral dels esclaus/ del ressentiment: és, segons Nietzsche, la moral occidental. Una moral antinatural, ja que imposa lleis o imperatius categòrics en contra dels instints primordials de la vida. L'ideal de la moral tradicional és fer "l'home bo, modest, diligent i benintencionat", la qual cosa el converteix en esclau d'aquestes virtuts fictícies. Com a moral (cristiana) postula l'existència d'un altre món vertader, el de més enllà, el món de la perfecció platònica. La conseqüència d'aquest postulat és el menyspreu d'aquest món i de la pròpia vida. La moral defensa l'altruisme com a norma suprema de comportament, per això menysprea tots els valors de la vida. Considera que les accions més elevades no poden ser obra dels homes, sinó d'un ésser perfecte que s'anomena Déu, així, situa l'home entre les coses vulgars i dèbils. En conseqüència tots els valors de la moral tradicional són ficticis i propis dels dèbils, per la qual cosa aquesta moral és immoral.

Crítica a la Religió occidental: la religió neix de la por que l'home té de si mateix, és com un mecanisme de defensa que permet atribuir el mateix destí a un ésser més poderós, a Déu. Una religió que menysprea la vida humana i l'expressió dels instints vitals introduint en l'home el sentiment que la vida terrenal no tenia sentit i que, en conseqüència, comporta l'alienació de l'home.

Estat: No es va dedicar a fer una reflexió tant extensa de la política com d'altres disciplines però rebutja clarament l'Estat: a Així parlà Zaratustra el va definir com "el més fred dels monstres freds" perquè ens menteix dient-nos "jo sóc el poble".

Mort de Déu: representa la negació de tots els transmóns inventats per la religió. Aquests són la gran mentida que converteix la vida en una aparença, en una mera ombra. La idea de Déu, en tant que fonament del món vertader, és la gran enemiga. L'esperit lliure és aquell que és capaç d'assumir la seva mort, d'acabar amb la metafísica i acceptar que res no s'hi pot posar al seu lloc (ni la ciència, ni la racionalitat, ni la tècnica, ni la política, etc.).

Nihilisme: és la força destructora de la base de la cultura occidental. Déu ha mort perquè entre tots l'hem assassinat i quan ho assumim, aleshores superarem l'estat nihilista (negatiu). El nihilisme, però, és un procés ambivalent i dialèctic. És a dir, que té dues cares: una negativa i una altra positiva i implica un moviment d'una a l'altre: hem de negar per afirmar, destruir per crear. El moviment negatiu correspon amb l'enteniment que critica; i el moviment positiu correspon al domini dels instints vitals, ja que, per Nietzsche, la vida és la forma suprema del nihilisme

L'últim home: la mort de Déu (que és un fet històric) pot donar lloc a dos fenòmens. Per una banda, és la condició de possibilitat per a l'aparició del superhome; però, per l'altre la mort de Déu també genera l'arribada de l'últim home. Per Nietzsche aquest és l'ésser més menyspreable, és aquell que és contenta amb el pragmatisme i la tecnocràcia i que, per tant, ha substituït Déu per la seva comoditat; l'últim home representa la runa de la civilització i és la culminació de la decadència.

Superhome: és aquell que accepta la mort de Déu i no el substitueix per altres valors, assumeix plenament la vida. És el més fort, el més noble, és l'autèntic filòsof, el que no necessita valors falsos, és aquell que supera la prova de l'etern retorn. El superhome és el més real dels homes, s'oposa a l'últim home (ja que aquest el caracteritzava el ressentiment en contra de la vida). El procés de generació del superhome Nietzsche l'exposa amb la metàfora de les tres transformacions. El camell (porta la pesada càrrega de la moral invertida), el lleó (que lluita en contra de la moral) i el nen (creador espontani del seu propi joc) que és el superhome.

Voluntat de poder: és una voluntat lliure, vital, expansiva. L'impuls vital és expressió de la voluntat de poder, que sempre aspira a més. Tota força impulsora és voluntat de poder que, en aquest sentit, és l'essència mateixa del ser, i que, com a principi animador, està situat més enllà del bé i del mal. La voluntat de poder no consisteix en cap anhel ni en cap afany d'apoderar-se de res ni de dominar ningú, sinó que és creació

Etern Retorn: L'etern retorn del mateix fa referència a una prova selectiva moral que ha de passar el superhome. Implica una reflexió sobre el temps exposada en forma metafòrica. Cada instant és únic però etern, ja que en ell mateix es troba tot el sentit de l'existència. Nietzsche parla de l'etern retorn del mateix, però absolutament de tot el mateix, fins i tot les coses que considerem "insignificants" i rodegen la nostra existència. Si assumim la vida en la seva plenitud hem de voler que es repeteixi. Hem de voler l'etern retorn perquè cada instant que hem viscut és vida, i per aquesta raó hem de veure que en cada instant es troba el sentit de la nostra existència.